

תמונת מצב המדינה

תרשימים בנושאי חברה וכלכלה בישראל

אבי וייס

2025

מרכז טאוב

לחקר המדיניות החברתית בישראל

תמונת מצב המדינה

תרשימים בנושאי חברה וכלכלה בישראל

2025

אבי וייס

מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל

ירושלים, תמוז תשפ"ה, יולי 2025

החוברת מתבססת בחלקה על מחקרים שנכללו בדוח מצב המדינה 2024 ועל פרסומים אחרים של מרכז טאוב

מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל

מרכז טאוב נוסד ב-1982 ביוזמתם של הרברט מ' סינגר, הנרי טאוב וארגון הג'וינט האמריקאי. המרכז ממומן באמצעות קרן צמיתה שהוקמה על ידי קרן הנרי ומרלין טאוב, קרן הרברט ונל סינגר, ג'ין וג'ון קולמן, קרן משפחת קולקר-סקסון-הלוק, קרן משפחת מילטון א' ורוזלין ז' וולף וארגון הג'וינט האמריקאי. המרכז מקבל גם תמיכה שנתית נדיבה מתורמים פרטיים, מקרנות ומפדרציות יהודיות.

מרכז טאוב הוא מכון מחקר על-מפלגתי ובלתי תלוי העורך מחקרים איכותיים בנושאי חברה וכלכלה בישראל. הוא מציג בפני מקבלי ההחלטות המובילים בארץ ובפני כלל הציבור תמונה רחבה המשלבת בין הממדים החברתיים והכלכליים בהתוויית המדיניות הציבורית. הצוות המקצועי של המרכז וצוותי המדיניות הבין-תחומיים, הכוללים חוקרים וחוקרות בולטים בתחומם באקדמיה ומומחים ומומחיות מובילים בתחומי המדיניות, עורכים מחקרים ומציעים חלופות למדיניות בנושאים חברתיים-כלכליים מרכזיים שעל סדר היום במדינה. המרכז מציג ניתוחים אסטרטגיים לטווח ארוך והערכות של חלופות מדיניות בפני הציבור ובפני מקבלי ההחלטות על ידי כתבות בתקשורת, תוכנית פרסומים פעילה, כנסים ופעילויות אחרות בישראל ובח"ל.

הפרסומים של מרכז טאוב הם על דעתם ועל אחריותם של מחבריהם בלבד. אין בהם כדי לחייב את המרכז, את חבר הנאמנים שלו, את עובדיו האחרים ואת התומכים בפעולותיו.

אנא צטטו מחקר זה כך:

Weiss, A. (2025), A Picture of the Nation: Israel's Society and Economy in Figures, 2025. The Taub Center for Social Policy Studies in Israel.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15784924>

כתובת המרכז: רח' האר"י 15, ירושלים

טלפון: 02-567-1818

דוא"ל: info@taubcenter.org.il

אתר אינטרנט: www.taubcenter.org.il

עריכת לשון: מאירה טורצקי

עימוד ועיצוב גרפי: לורה שרייבר

נדפס בדפוס פרינטיב, ירושלים

תוכן העניינים

■ הקדמה / 7

■ מגמות מאקרו-כלכליות

כלכלת ישראל במלחמה / 10

ירידה בתוצר ובצריכה הפרטית בתקופת המלחמה / 12

עלייה בהוצאות הביטחון של הממשלה, אך לא בהוצאות האזרחיות / 13

שינוי משמעותי ארוך טווח ברמת ההוצאות הביטחוניות / 14

בשנה הראשונה למלחמה זינקה פרמיית הסיכון של ישראל, אך מאז אוקטובר 2024 ניכרת ירידה / 15

ההשקעות בתעשיית ההיי-טק לא נפגעו מהמלחמה / 16

סימני האטה בהשקעות בחברות ההיי-טק בראשית דרכן מאז תחילת המלחמה / 17

התמ"ג למועסק בישראל משתווה למוצג ב-OECD – אך הישראלים עובדים יותר שעות / 18

■ שוק העבודה

שוב – התאוששות מהירה בשוק העבודה / 22

הגיוס למילואים השפיע באופן שונה על ענפי התעסוקה במשק / 24

שיעורי התעסוקה של נשים בישראל גבוהים בהשוואה למדינות ה-OECD / 26

במהלך המלחמה – ירידה במספר שעות העבודה של גברים, אך לא של נשים / 27

העלייה בשכר הממוצע בישראל בשנת 2023 הייתה כמחצית מהעלייה במדינות ה-OECD / 28

נבלם הגידול בתעסוקה בשירותי ההיי-טק / 30

השכר הממוצע בהיי-טק – פי שלושה מהשכר הממוצע בשאר ענפי המשק / 31

כ-94% מעובדי ההיי-טק הם יהודים לא-חרדים, ורק כשליש הן נשים / 32

■ **זרקור: בינה מלאכותית ושוק העבודה**

התפלגות משלחי היד בישראל לפי רמות החשיפה וההשלמתיות / 36
ככל שהעובדים משכילים יותר, כך הם חשופים יותר לבינה מלאכותית / 38
חשיפה והשלמתיות בראי המגדר והמגזר / 40
ההסתברות להיות מובטל גדלה ככל שרמת החשיפה גבוהה יותר – למעט בקרב בעלי השלמתיות גבוהה / 42

■ **זרקור: נוכחנות**

יותר מ-60% מהעובדים בישראל מדווחים שהגיעו חולים לעבודה / 44
נשים נוטות להגיע חולות לעבודה יותר מגברים / 45
יחסים טובים במקום העבודה נוטים להפחית נוכחנות / 46
שיעור גבוה של נוכחנות בקרב מורים / 47

■ **רווחה**

גידול ניכר בהוצאות החברתיות / 50
ההוצאה על שירותי רווחה דומה לממוצע ב-OECD, אך נמוכה מזו שבמדינות רווחה אחרות / 51
ההוצאה על שירותי רווחה למקבל שירות יחיד עולה עם העלייה בדירוג החברתי-כלכלי של היישוב / 52
מספר התקנים הבלתי מאוישים של עובדות ועובדים סוציאליים גדל בזמן המלחמה / 53
גידול דרמטי בהוצאה לנפגעי פעולות איבה / 54
השינויים שנעשו בתוכנית חיסכון לכל ילד צפויים לשפר את האפקטיביות של התוכנית / 56
מספר שעות העבודה השבועיות בשכר מינימום הנדרשות בישראל כדי לעלות אל מעל קו העוני גבוה בהרבה מהממוצע ב-OECD / 57
אי-הביטחון התזונתי בישראל גבוה מהממוצע במדינות המפותחות / 58
תוכנית תווי המזון השתפרה, אך עדיין אינה אידיאלית / 60

■ בריאות

- מערכת הבריאות מתמודדת עם אלפי מאושפזים בעקבות המלחמות / 62
זמני ההמתנה לרופאים מומחים התארכו עד 2023, אך ב-2024 נרשם שיפור / 63
למרות הגידול בהכשרת כוח אדם במקצועות הרפואה והאחיות, עדיין קיים מחסור / 64
שיעורי ההיארעות של סוכרת מסוג 2 בקרב ערבים צפויים לגדול מהר יותר מאשר בקרב יהודים / 66
מספר מקרי השבץ המוחי צפוי לגדול במהירות עם הזדקנות האוכלוסייה / 67
ככל שההכנסה גדלה, גברים מעשנים פחות ונשים מעשנות יותר / 68
עלייה בשיעור האוכלוסייה הלוקה בהשמנת יתר / 69
עלייה בניפוק מרשמים לתרופות שינה והרגעה ולתרופות נוגדות דיכאון / 70
קופת חולים מכבי מושכת חברים חזקים מבחינה חברתית-כלכלית, ומאוחדת ולאומית מושכות חברים חלשים יותר / 71
הקופה המובילה במספר המעברים נטו - מכבי שירותי בריאות / 72

■ חינוך

- בתי ספר רבים מתמודדים עם שיעורי תחלופה גבוהים של מורות / 76
היעדרויות מורות פוגעות בהישגי התלמידים בבחינות המיצ"ב בכיתה ה' / 78
היעדרויות מורות פוגעות גם בהישגים בבחינות הברגרות / 79
שיעורי הנשירה בחינוך העל-יסודי ירדו בכל המגזרים - אך עלו מאז הקורונה / 80
צמצום בפערי התקצוב בין החינוך הממלכתי-דתי לממלכתי העברי, לצד התרחבות בין הממלכתי העברי לממלכתי הערבי / 82
רוב פערי התקצוב בין חלקי מערכת החינוך מקורם בנוסחאות התקצוב / 83
מעבר מסיבי של תלמידים מהחינוך הרגיל לחינוך המיוחד בכיתה י"ב / 84
בכיתה י' - צניחה במספר התלמידים עם צרכים מיוחדים הלומדים בכיתות נפרדות בבתי ספר רגילים / 85
ההוצאה הציבורית על השכלה גבוהה בישראל נמוכה בהשוואה לממוצע במדינות ה-OECD / 86

■ הגיל הרך

ככל שנמשכה המלחמה בעזה פחתו הקשיים הרגשיים של ילדים / 88
הורים לילדים צעירים חוו פחות דיכאון, חרדה וסטres ככל שנמשכה המלחמה בעזה / 89
הורים ערבים חוו רמות גבוהות יותר של מצוקה נפשית / 90
סגירת מסגרות החינוך בתחילת המלחמה העצימה את הקשיים הרגשיים וההתנהגותיים של ילדים / 91
הפגיעה הכלכלית שחוו הורים ערבים בעקבות המלחמה הייתה קשה מהפגיעה שחוו הורים יהודים / 92
שיעורי העיכוב בהשגת אבני דרך התפתחותיות יורדים עם העלייה בהשכלת האם / 93

■ סביבה ובריאות

הוספת מגנזיום למים מותפלים עשויה לחסוך למערכת הבריאות מיליוני שקלים בשנה / 96
שיעורי ההטמנה הגבוהים מובילים לגידול בפליטות המתאן / 97
ישראל מדורגת נמוך במדד היישום של מדיניות סביבה / 98
בשנים 2021–2023 נכרתו כמעט רבע מיליון עצים / 99
רוב העצים בישראל נכרתים לצורכי בנייה ותשתיות / 100

■ דמוגרפיה

אוכלוסיית ישראל חצתה את רף ה-10 מיליון / 104
כמו בעשורים הקודמים, גם בעתיד קצב גידול האוכלוסייה הצפוי של ישראל יהיה גבוה מאוד / 105
לאחר מלחמות קודמות היו בישראל עליות בשיעורי הלידות / 106
השפעת מלחמת 7 באוקטובר על שיעורי הפרייון / 107
מאז אוגוסט 2024 עלו שיעורי הפרייון בכל האוכלוסיות, ובייחוד בקרב היהודים / 108
שינוי בדפוס הנסיעות של הישראלים בשנת 2024 / 110
ישראלים רבים יותר עוזבים את ישראל אך איננו יודעים מי הם / 112
עלייה בגיל הממוצע של העולים שמגיעים לישראל / 113

הקדמה

זכות גדולה היא בשבילי להביא לפניכם את **תמונת מצב המדינה** בפעם העשירית. לצער, כמו בשנה שעברה, הפרסום רואה אור בזמן שישראל עדיין שקועה במלחמה – ולמעשה עד לאחרונה בשתי מלחמות. ב-13 ביוני 2025 פתח חיל האוויר הישראלי בשורה של תקיפות על מתקני גרעין ואתרים נוספים באיראן, ואיראן מצידה הגיבה בירי יום-יומי של טילים לעבר ישראל. המצב הסלים לאחר שארצות הברית הצטרפה למערכה ותקפה כמה ממתקני הגרעין החשובים באיראן. המלחמה הסתיימה 12 יום לאחר שהחלה, וכעת ישראל צריכה להשתקם מהנזקים העצומים שגרמו הטילים. המלחמה עם איראן נוספה למלחמה בעזה, שפרצה בעקבות מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר 2023 ואשר נמשכת עד היום. נכון למועד כתיבת שורות אלו עדיין מוחזקים בעזה 50 חטופים, לפחות 20 מהם עדיין בחיים.

ובכל זאת אנחנו ממשיכים בעבודתנו. בעמודים הבאים אנחנו מציגים נתונים בכל אחד מתחומי המחקר של מרכז טאוב. נפתח בסקירה של המצב המאקר-כלכלי בישראל, ונשלים את התמונה בניתוח שוק העבודה. לאחר מכן נציג שתי נקודות מבט נוספות הקשורות לשוק העבודה. הראשונה מתמקדת בהשפעה הצפויה של הבינה המלאכותית על שוק העבודה והשנייה עוסקת בתופעת הנוכחות – נוכחות של עובדים במקום עבודתם בזמן מחלה – ובהשלכותיה הבריאותיות והכלכליות.

בהמשך נעבור לשירותים החברתיים בישראל – רווחה, בריאות וחינוך – ונדון בכמה מן הסוגיות הבוטעות בכל אחד מהם מכמה זוויות, בלויית נתונים עדכניים. אחר כך נציג ממצאים מסקר מקוון שנערך בקרב הורים לילדים בגילי לידה עד 6 ובחן כיצד השפיעה המלחמה על מצבם האישי ועל מצב ילדיהם הצעירים. בתחום סביבה ובריאות נעסוק בין השאר במשבר הפסולת ובכריתת עצים לטובת הקמת שכונות חדשות. החלק העוסק בדמוגרפיה, החותם את החוברת, דן בגידול האוכלוסייה בישראל ובהשלכותיו ומציג נתונים מעניינים על שני מרכיבים דמוגרפיים מרכזיים – פריון והגירה. מטבע הדברים, בכמה מן התחומים תמצאו התייחסות למלחמות ולהשפעותיהן על ישראל ועל אוכלוסייתה.

אנחנו מייחלים שגם המלחמה בעזה תסתיים בקרוב, שאיום הגרעין האיראני יוסר, ושכל החטופים יוחזרו ויוכלו להתחיל בתהליך ההחלמה והשיקום.

אני סמוך ובטוח שהחוברת שלפניכם, על הממצאים החשובים המוצגים בה, תסייע למקבלי ההחלטות ולציבור הרחב, ותהווה מקור ידע רב-ערך לכל קוראיה.

פרופ' אבי וייס

נשיא מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל
המחלקה לכלכלה, אוניברסיטת בר-אילן

מגמות מאקרו-כלכליות

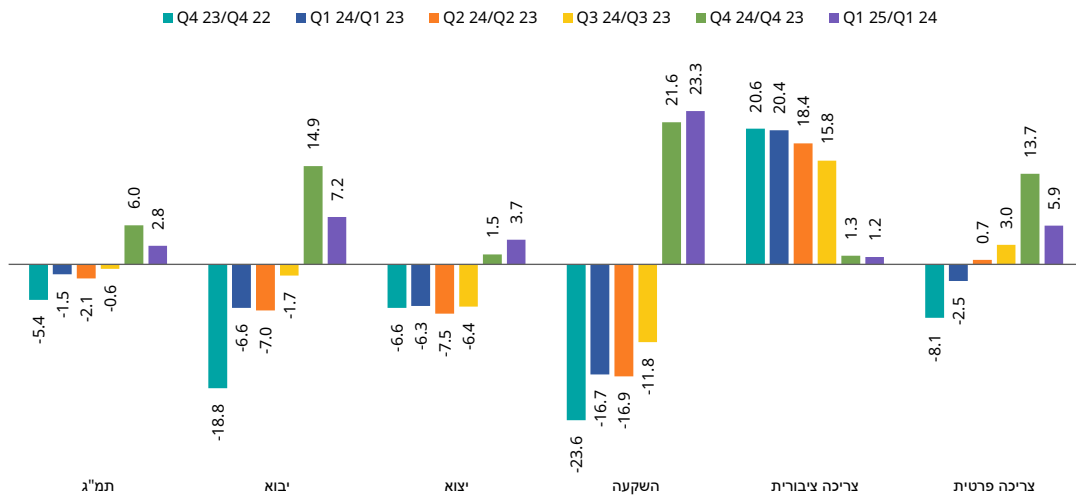
המלחמה שפרצה באוקטובר 2023 השפיעה עמוקות על הכלכלה הישראלית, אך המשק שוב הפגין חוסן מרשים ויוצא דופן. על אף המחיר הכבד של המלחמה ברצועת עזה, בלבנון ובאיראן, נראה שעל רוב השפעותיה הכלכליות של המלחמה יוכל המשק להתגבר בתוך פרק זמן סביר. עם זאת, הדבר מחייב את הממשלה לנקוט צעדי מדיניות שיאפשרו לו לחזור למסלול הצמיחה שהיה בו לפני המלחמה.

העמודים הבאים מציגים חלק מהשפעות המלחמה על כלכלת המדינה.

כלכלת ישראל במלחמה

בתרשים: התרשים מציג את השינוי בתמ"ג ובמרכיביו בכל רבעון מאז פרוץ המלחמה בהשוואה למקבילו בשנה הקודמת, במחירים קבועים ובניכוי עונתיות. הפגיעה בתמ"ג ברבעון האחרון של שנת 2023 חמורה במיוחד, והיא נובעת מירידה תלולה בהשקעות ובצריכה הפרטית, שאוזנה במידת מה על ידי עלייה ניכרת בצריכה הציבורית (ראו להלן). בשלושת הרבעונים הראשונים של שנת 2024 נמדדה צמיחה שלילית של התוצר בהשוואה לרבעונים המקבילים בשנת 2023, טרם פרוץ המלחמה, בעיקר עקב המשך הירידה בהשקעות. לעומת זאת, ברבעון הרביעי של שנת 2024 נרשמה צמיחה בתוצר ביחס לרבעון המקביל בשנה הקודמת, וזאת למרות המלחמה בצפון. הסיבה העיקרית לכך היא ההתאוששות היחסית של הצריכה הפרטית (שחלקה בתוצר הוא כ-50%) ושל ההשקעה (שחלקה בתוצר הוא כ-25%). בפרט, התאוששות ההשקעה מאזנת במידה רבה את הירידה התלולה שחלה בסעיף זה ברבעון המקביל בשנת 2023. הצריכה הציבורית נשארה ברמה הגבוהה שהייתה בה ברבעון שבו פרצה המלחמה. בהשוואה לצמיחה השלילית ברבעון הראשון של שנת 2024, שבו התנהלה מלחמה גם ברצועת עזה וגם בחזית הצפונית, ברבעון הראשון של 2025 נמשכה ההתאוששות שהחלה ברבעון שקדם לו. למרות זאת צמיחת התוצר הייתה מתונה, בעיקר בשל האטה מסוימת בצמיחת הצריכה הפרטית.

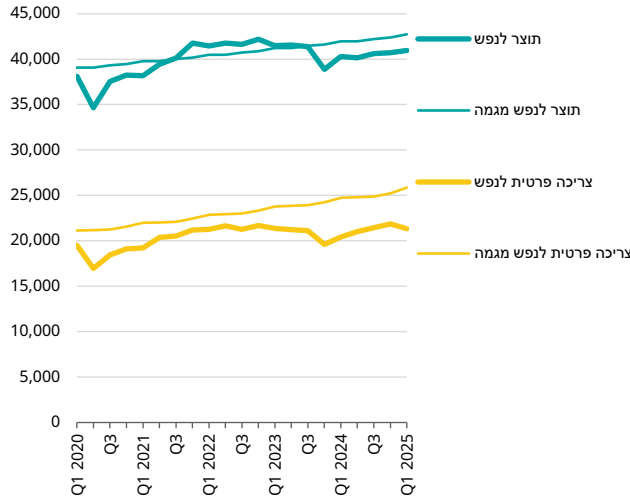
השינויים בתוצר ובמרכיביו ביחס לרבעון המקביל בשנה הקודמת באחוזים

מקור: בנימין בנטל ולביב שאמי, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

ירידה בתוצר ובצריכה הפרטית בתקופת המלחמה

התמ"ג הרבעוני והצריכה הפרטית לנפש
ש"ח, מחירי 2015

מקור: בנימין בנטל ולביב שאמי, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

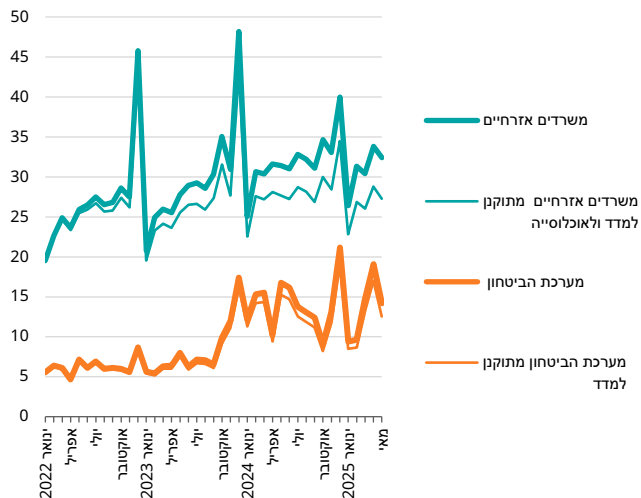
רקע: מלחמת 7 באוקטובר פרצה כשלוש שנים וחצי לאחר תחילת מגפת הקורונה.

בתרשים: התאוששות התמ"ג לאחר שיאו של משבר הקורונה ברבעון השני של שנת 2020 הייתה מהירה ומרשימה, ובשנת 2022 כבר היה התוצר לנפש גבוה מהרמה שהיה מגיע אליה תחת המגמה ארוכת הטווח (מ-1995 עד 2019). בשנת 2023, עוד לפני שפרצה המלחמה, נבלמה הצמיחה החריגה והמשק חזר למסלול ארוך הטווח. הצטמקות התוצר ברבעון האחרון של שנת 2023 המדווחת לעיל הביאה את התוצר לנפש לרמה שהיה בה באמצע שנת 2021, הנמוכה בכ-4% מהרמה שהייתה מתגשמת על פי המגמה. הצריכה הפרטית לנפש לא התאוששה באותה מידה כמו התמ"ג לאחר משבר הקורונה, הייתה במגמת ירידה עוד לפני המלחמה, ועקב צמיחה נמוכה יחסית הצפויה בשנת 2025, הפער יגדל לכ-6 אחוזי תוצר בסופה של השנה.

מעבר לתרשים: ייתכן שההתאוששות המתונה יחסית של הצריכה הפרטית לאחר משבר הקורונה קשורה להתאוששות החלקית של התיירות היוצאת (בשנת 2022 עמד מספר היוצאים לחו"ל על 91% ממספרם בשנת 2019) ולהעלאת הריבית החל בשליש האחרון של שנת 2022. הנתונים מצביעים על עלותה העקיפה של המלחמה במונחים של אובדן תוצר ועל פגיעה משמעותית ברמת החיים של תושבי ישראל.

עלייה בהוצאות הביטחון של הממשלה, אך לא בהוצאות האזרחיות

הוצאות הממשלה לצרכים אזרחיים וביטחוניים
במיליארדי ש"ח

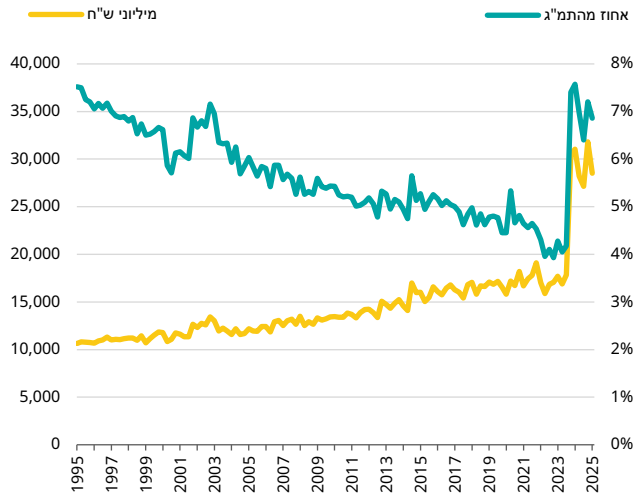
רקע: התרשים מבחין בין שימושים אזרחיים לשימושים ביטחוניים בהוצאות הממשלה. מאחר שרוב ההוצאות האזרחיות מיועדות לצריכה פרטית (למשל, בריאות וחינוך) הן מתוקננות לעלייה במדד המחירים לצרכן ולגודל האוכלוסייה, בעוד ההוצאות הביטחוניות מתוקננות רק למדד.

בתרשים: עד פרוץ המלחמה היו הוצאות הביטחון במחירי ינואר 2022 ברמה קבועה של 7-8 מיליארדי ש"ח בחודש (כ-80 מיליארד ש"ח בשנה, שהם כ-4% תוצר). המלחמה הכפילה את ההוצאה הזאת. גובה ההוצאה האזרחית המתוקננת, לעומת זאת, היה דומה למדי בשנים 2022, 2023 ו-2024. בפרט מפתיע הדמיון בין ההוצאה האזרחית המתוקננת ברבעון האחרון של שנת 2023 לזו שברבעון האחרון של שנת 2022 לנוכח הפגיעה הקשה באוכלוסייה האזרחית שנגרמה בסוף שנת 2023.

מעבר לתרשים: המלחמה באיראן צפויה להגדיל את הוצאות הביטחון בחודש יוני בכ-10-20 מיליארד ש"ח. עם זאת, יש לזכור שמבחינה טכנית הפיצויים בגין נזקי המלחמה ששולמו מקרן מס רכוש (שלפני המלחמה עם איראן עמדו על כ-20 מיליארד ש"ח ובסיומה נוספו להם עוד כ-8 מיליארד ש"ח) אינם נכללים בהוצאות הממשלה.

שינוי משמעותי ארוך טווח ברמת ההוצאות הביטחוניות

הצריכה הביטחונית
נתונים רבעוניים, מחירי 2020

מקור: בנימין בנטל ולביב שאמי, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

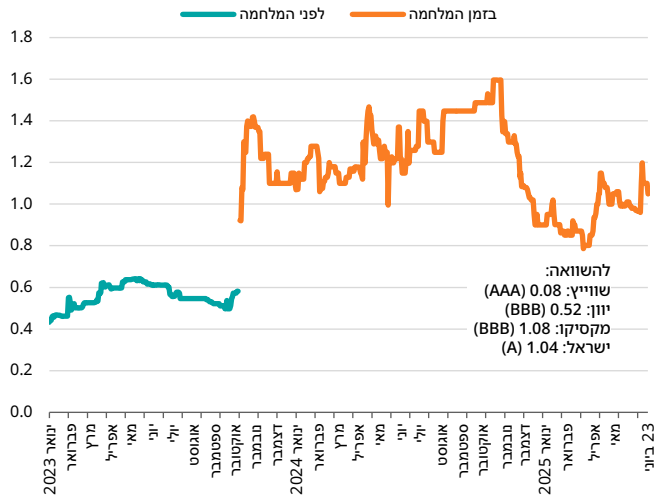
בתרשים: בין השנים 1995 ו-2023 עלתה הצריכה הביטחונית במחירים קבועים בקצב שנתי ממוצע של 1.8%, בעוד התמ"ג עלה באותה תקופה בקצב שנתי ממוצע של 3.8%. במונחים כספיים ריאליים עלתה הצריכה הביטחונית מ-43 מיליארד ש"ח (במחירי 2015) בשנת 1995 לכ-69 מיליארד ש"ח בשנת 2021, ואז ירדה מעט ל-65 מיליארד ש"ח בשנת 2022. באחוזי תוצר ירדה הצריכה הביטחונית מ-7.6% באמצע שנות התשעים לכ-4.1% בשנת 2022.

בעקבות המלחמה עלו הוצאות הביטחון בכאחוז תוצר כבר בשנת 2023 וב-4% תוצר בשנת 2024; מדובר בתוספת ישירה של כ-100 מיליארד ש"ח בשנתיים האלה.

מעבר לתרשים: עוד לפני פרסום המלצות ועדת נגל עמד תקציב הביטחון לשנת 2025 על 136 מיליארד ש"ח. ועדת נגל המליצה להגדיל את התקציב לשנה הנוכחית בכ-6 מיליארד ש"ח, ובכך הוא יגיע לכ-7% מהתמ"ג - כלומר כ-60 מיליארד ש"ח מעבר להוצאה שהייתה מתממשת אילולא המלחמה. עוד המליצה הוועדה להגדיל את תקציב הביטחון לעשור שיתחיל בשנת 2026 בכ-9-15 מיליארד ש"ח בשנה (סה"כ 133 מיליארד ש"ח). בשלב זה אין מקורות תקציביים להגדלת תקציב הביטחון, וסביר להניח שהתוספת תמומן על ידי הגדלת הגירעון והגדלת יחס החוב לתוצר. מהלך כזה עלול לסכן את היציבות הפיננסית של ישראל.

בשנה הראשונה למלחמה זינקה פרמיית הסיכון של ישראל, אך מאז אוקטובר 2024 ניכרת ירידה

מחיר עסקאות החלף סיכון אשראי לאגרות חוב חמש-שנתיות של ישראל באחוזים

מקור: בנימין בנטל ולביב שאמי, מרכז טאוב | נתונים: World Government Bonds

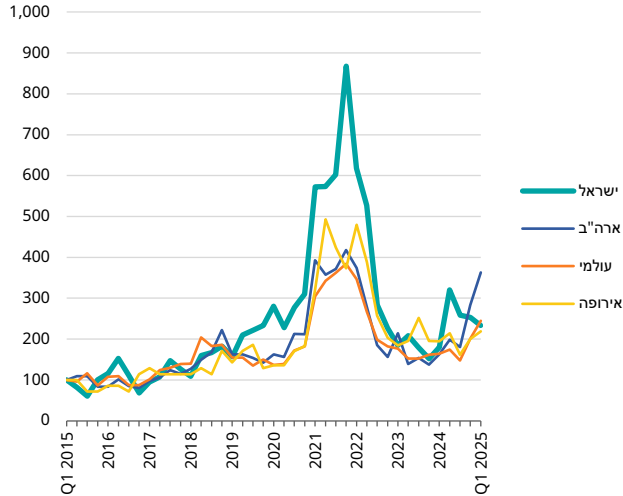
רקע: החלף סיכון אשראי (CDS) הוא המחיר שמשלמים מי שמחזיקים באגרות חוב של ארגון או מדינה (וגם ספקולנטים) המעוניינים לבטח את עצמם כנגד הסיכון שהלווה לא יעמוד בהתחייבויותיו. מחיר זה נקוב באחוזים מן החוב המבוטח ומייצג את הסיכון שהשוק מייחס לאותה איגרת חוב.

בתרשים: התרשים מתאר את פרמיית הסיכון על אגרות חוב חמש-שנתיות של ממשלת ישראל. מהלכי הרפורמה המשפטית טרם המלחמה העלו את פרמיית הסיכון מ-0.4% בסוף שנת 2022 לכ-0.6% ערב פרוץ המלחמה. המלחמה הקפיצה את הפרמיה ל-1.4%, ואף לשיא של 1.6% ערב התקופה של ישראל באיראן בסוף אוקטובר 2024. מאז הייתה ירידה חדה בפרמיית הסיכון ובתחילת מרץ 2025 עמדה על 0.8%. לאחר מכן שוב הייתה עלייה, אך מאז סיום המלחמה עם איראן הפרמיה נמצאת בירידה.

מעבר לתרשים: בסתיו 2024 הורידו סוכנויות הדירוג Moody's, S&P ו-Fitch את דירוג האשראי של ישראל (Moody's ו-S&P אפילו בשתי דרגות), ולאחרונה אף הזהירו מפני הורדות נוספות. העלייה בפרמיית הסיכון והורדת דירוג האשראי מעלות את הריבית שהמדינה צריכה לשלם על חובותיה ומשפיעות על אמון המשקיעים באיתנות המשק.

ההשקעות בתעשיית ההיי-טק לא נפגעו מהמלחמה

השקעה בהיי-טק
Q1 2015 = 100

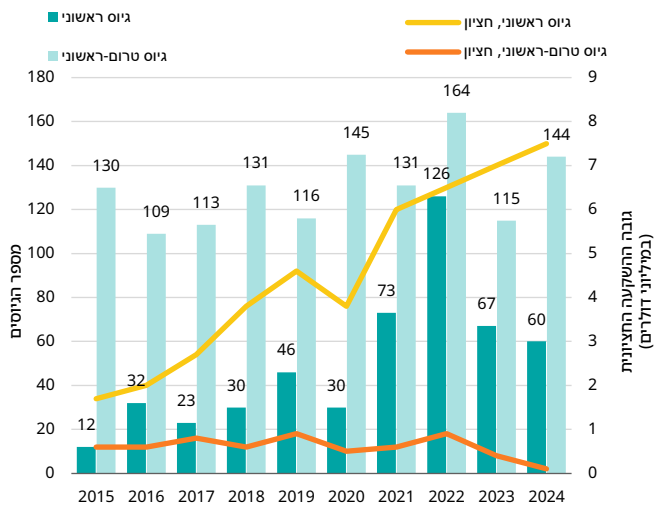

רקע: תעשיית ההיי-טק העסיקה בשנת 2023 כ-12% מהשכירים בגילי 25-64, ייצרה כ-20% מהתמ"ג והייתה אחראית למעט יותר מ-50% מהיצוא הישראלי. הצלחה מרשימה זו התאפשרה במידה רבה בזכות האמון הרב בהיי-טק הישראלי וההשקעות הגדולות שזרמו לתעשייה זו מחו"ל. להיי-טק הישראלי נתח נכבד בתעשיית ההיי-טק העולמית. ההשקעות בתעשייה זו בישראל נעות סביב 4%-5% מההשקעות בארה"ב וסביב 2%-3% מההשקעות בעולם, בשעה שהתמ"ג הישראלי הוא רק כ-1.6% מזה של ארה"ב וכ-0.3% מהתמ"ג העולמי.

בתרשים: התרשים מתווה את התפתחות ההשקעות בתעשיית ההיי-טק בישראל, בארה"ב, באירופה ובעולם. בתקופת משבר הקורונה נרשם זינוק בהשקעות אלה, בעיקר בגלל הירידה החדה של שערי הריבית בעולם. בישראל הייתה עלייה זו תלולה במיוחד, מרמה של כ-10 מיליארד דולר בשנת 2019 לכמעט 30 מיליארד בשנת 2021. עם תום משבר הקורונה והעלאת שערי הריבית צנחו ההשקעות בהיי-טק בכל העולם. בשנת 2023 חזרה ההשקעה בישראל לרמה דומה לזו של שנת 2019, ובשנת המלחמה, 2024, היא עלתה לכ-12 מיליארד דולר. עם זאת ניתן להבחין בסימני אזהרה – למשל צמצום הפעילות בתחום הסטרט-אפ (עמוד 17), האטה בגידול בתעסוקה בענף ההיי-טק (עמוד 30), התרבות הדיווחים על עובדים בעלי ידע וכישורים שעברו לכאורה לחו"ל ורישום חברות חדשות בארה"ב.

סימני האטה בהשקעות בחברות היי-טק בראשית דרכן מאז תחילת המלחמה

מספר עסקאות הגיוס וגובה ההשקעה החצינית

רקע: השקעות גדולות מופנות לרוב לחברות מבוססות המציעות מוצרים שהצלחתם מוכחת. עם זאת, השקעות ראשוניות בחברות הנמצאות בראשית דרכן מהוות אינדיקציה לציפיות המשקיעים לגבי סיכויי ההצלחה העתידיים שלהן.

בתרשים: התרשים מציג את נתוני ההשקעה בחברות הנמצאות בשלב הטרום-ראשוני (pre-seed) והראשוני (seed), שכוללים את יצירת הרעיון ופיתוח ראשוני שלו לקראת יצירת מוצר בעל ערך מסחרי. הנתונים מראים שבתקופת הקורונה נרשמה עלייה ניכרת במספר ההשקעות בשלב הראשוני, בד בבד עם העלייה הכללית בהשקעות בהיי-טק בישראל. בשנת 2023 ובמחצית הראשונה של 2024 הייתה ירידה במספר ההשקעות והן חזרו לרמות שלפני משבר הקורונה. במקביל חלה עלייה חדה בסכום ההשקעה החצינית בחברות אלו. בשלב הטרום-ראשוני התמונה פחות חד-משמעית – נרשמה ירידה חדה יותר במספר העסקאות וירידה ניכרת בסכום ההשקעה החצינית.

מעבר לתרשים: מאחר ששלבם אלו מייצגים את ראשית דרכם של רעיון או מוצר, קשה להעריך את ההשלכות של שינוי זה על התפתחותן העתידית של חברות בשלות בישראל.

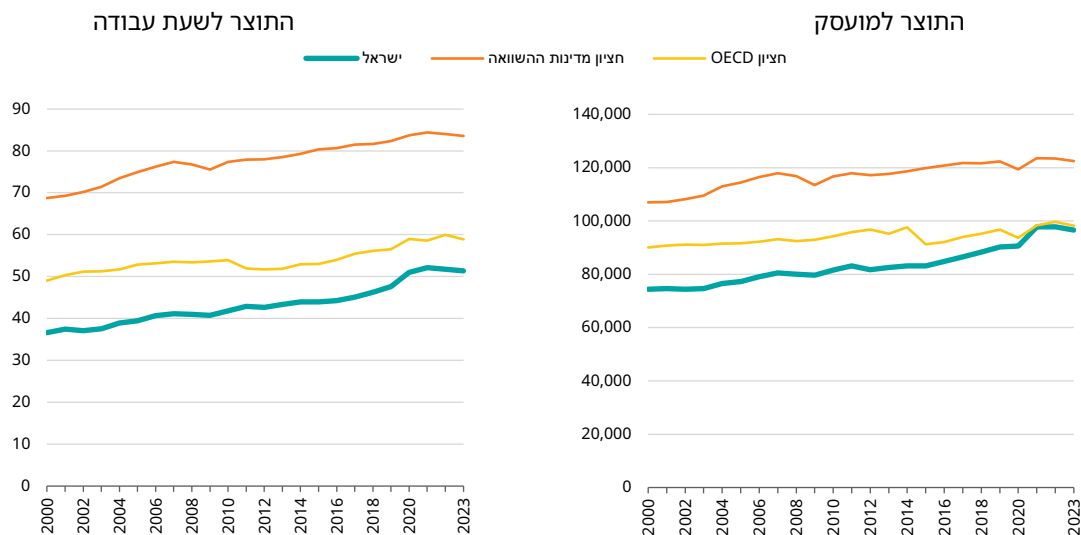
התמ"ג למועסק בישראל משתווה למוצע ב-OECD – אך הישראלים עובדים יותר שעות

בתרשימים: הנתונים מציגים את התוצר הריאלי למועסק ולשעת עבודה בישראל לעומת חציון מדינות ה-OECD (ללא ישראל) ולקבוצת מדינות השוואה (אוסטריה, בלגיה, דנמרק, הולנד, פינלנד ושוודיה). בפריון למועסק נרשם צמצום מהיר של הפער בין ישראל לבין חציון מדינות ה-OECD, שהחל באמצע שנות העשור הקודם עד לסגירתו בשנת 2020. גם ביחס למדינות השוואה חל צמצום של הפער – התוצר למועסק בישראל עלה מ-75% מהתוצר של מדינות השוואה באמצע העשור הקודם לכ-90% ממנו עד שנת 2022.

כאשר בוחנים את התוצר לשעת עבודה התמונה פחות חיובית, בעיקר משום שהישראלים עובדים יותר שעות מאשר במדינות אחרות אלו. עם זאת, בתחילת שנות האלפיים הניבה שעת עבודה כ-75% מהתפוקה החציונית לשעת עבודה ב-OECD, ועד 2022 נתון זה עלה לכ-90%. ביחס למדינות השוואה הנתון עלה מ-60% באמצע שנות האלפיים לכ-70% בתחילת העשור הנוכחי.

מעבר לתרשימים: כלכלת ישראל היא כלכלה כפולה (dual economy) – מגזר ההיי-טק פרודוקטיבי כמו במדינות המובילות בעולם אך שאר המשק נמצא מאחור. הפער הזה נובע ממחסור בהון אנושי, בהון פרטי ובהון ציבורי, בייחוד ביחס למדינות השוואה.

התוצר למועסק ולשעת עבודה בישראל ובמדינות אחרות דולרים, מחירי 2020

הערה: מדינות ההשוואה הן אוסטריה, בלגיה, דנמרק, הולנד, פינלנד ושוודיה.
מקור: בנימין בנטל ולביב שאמי, מרכז טאוב | נתונים: OECD

שוק העבודה

בדומה להתאוששות המהירה לאחר משבר הקורונה, שוק העבודה בישראל התאושש במהירות גם מהזעזוע שיצרה המלחמה. הפגיעה הראשונית נבעה מכמה מקורות: עסקים שנסגרו באזור עוטף עזה ובקרבת הגבול הצפוני, עובדים שפונו מבתיהם באזורים אלו, גיוס המילואים הנרחב, ובשבועות הראשונים גם סגירת מוסדות החינוך, שאילצה הורים רבים להישאר בבית עם ילדיהם. אף שעדיין לא כל המפונים חזרו לבתיהם ולעבודתם, ורבים עדיין משרתים לסירוגין תקופות ממושכות במילואים - שוק העבודה חזר ברובו הגדול למצב שהיה בו לפני המלחמה.

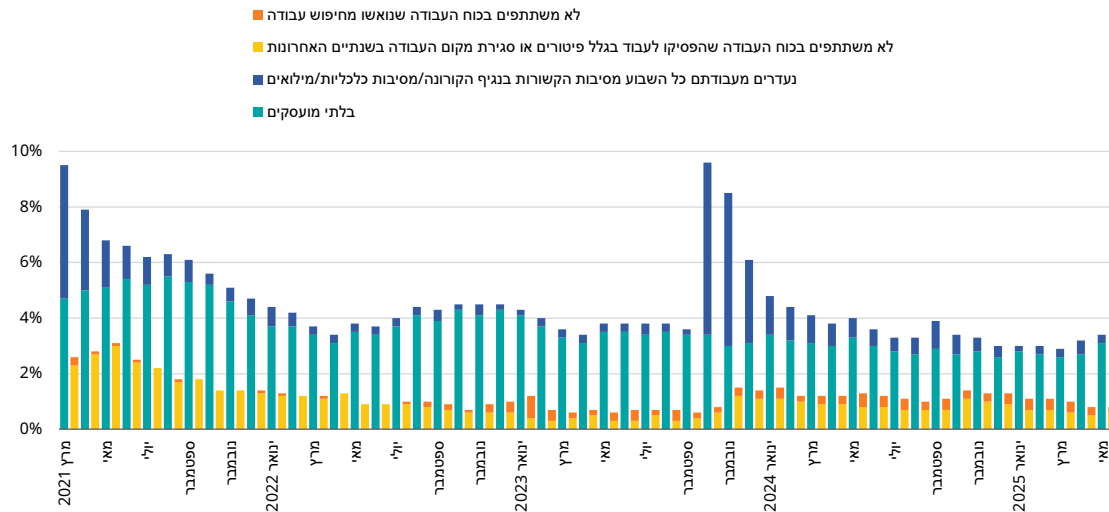
בעמודים הבאים נסקור את מצבו של שוק העבודה בישראל, כולל נתונים על שיעורי התעסוקה והאבטלה, שעות העבודה והשכר. נוסף על כך נבחן את תעשיית ההיי-טק, הן מבחינת התעסוקה והן מבחינת השכר, תוך השוואה לשכר בשאר ענפי המשק.

שוב - התאוששות מהירה בשוק העבודה

רקע: ההגדרה הסטנדרטית של אבטלה היא אנשים שאינם עובדים אך מחפשים עבודה באופן פעיל. במהלך תקופת הקורונה נוצר מדד חדש, "שיעור האבטלה הרחב", שכלל גם עובדים שהוצאו לחל"ת ונעדרו מעבודתם מסיבות הקשורות לקורונה. לאחר הקורונה הורחבה ההגדרה החדשה עוד יותר כך שתכלול גם עובדים שנעדרים זמנית ממקום עבודתם מסיבות כלכליות, כגון פיטורים או סגירת עסקים.

בתרשים: בין ינואר לספטמבר 2023 עמד שיעור האבטלה בהגדרתה הצרה על 3.5% בממוצע. שאר רכיבי האבטלה הרחבה היו זניחים – כל אחד מהם היה בממוצע פחות מחצי נקודת אחוז. עם פרוץ המלחמה זינק שיעור האבטלה הרחב ביותר מ-6 נקודות אחוז ובאוקטובר 2023 הגיע ל-9.6% – רמה שלא נראתה מאז חודש מרץ 2021. שיעורי הנעדרים זמנית מהעבודה נותרו גבוהים בשלבים הראשונים של המלחמה עקב גיוס מילואים נרחב, אך ירדו משמעותית בראשית שנת 2024. עם זאת, שיעורם של הלא-משתתפים בכוח העבודה – מי שהתייאשו מחיפוש עבודה או הפסיקו לעבוד בגלל פיטורים או סגירת מקום עבודה – עמד בממוצע על 0.9% (לעומת 0.5% בשנת 2023). במקביל, שיעור האבטלה בהגדרתה הצרה ירד במהלך 2024 ועמד על 3% בממוצע – כחצי נקודת אחוז פחות מאשר ב-2023. כמו כן, בחודשים ינואר עד מאי 2025 שיעור האבטלה בהגדרתה הצרה ירד לשפל היסטורי של 2.8%.

שיעור האבטלה ואי-השתתפות בשוק העבודה

הערה: השיעורים המוצגים הם ביחס לשתי אוכלוסיות שונות. העמודות הירוקות והכחולות מציגות את השיעור מתוך האוכלוסייה המשתתפת בכוח העבודה, והעמודות הצהובות והכתומות מציגות את השיעור מתוך האוכלוסייה שאינה משתתפת בכוח העבודה.

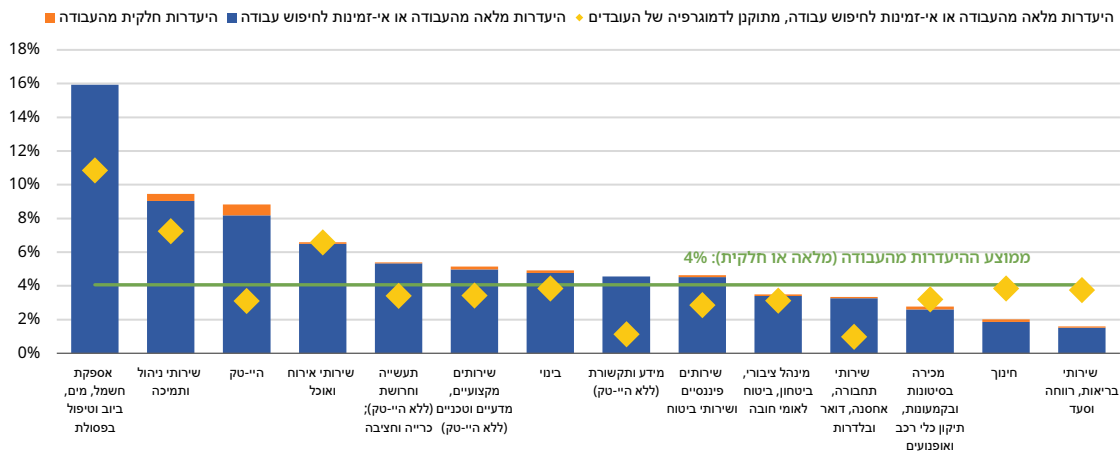
מקור: מיכאל דבאוי, גיל אפשטיין ואבי וייס, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

הגיוס למילואים השפיע באופן שונה על ענפי התעסוקה במשק

בתרשים: התרשים מציג את פילוח ההיעדרויות מהעבודה בשל שירות מילואים לפי ענף כלכלי. השיעור הגבוה ביותר נרשם בענפי התשתיות (חשמל, מים, ביוב ופסולת), שבהם כמעט אחד מכל שישה עובדים נעדר עקב שירות מילואים. בענפי הניהול והתמיכה וכן בענף ההיי-טק, כ-10% מהעובדים גויסו למילואים. ראוי לציין תופעה של היעדרות חלקית בשל שירות מילואים, שבה עובדים שגויסו המשיכו לעבוד במקביל לשירות הצבאי. תופעה זו בלטה במיוחד בענף ההיי-טק, שבו כמעט אחוז מהעובדים המשיכו לעבוד באופן חלקי תוך כדי שירות המילואים.

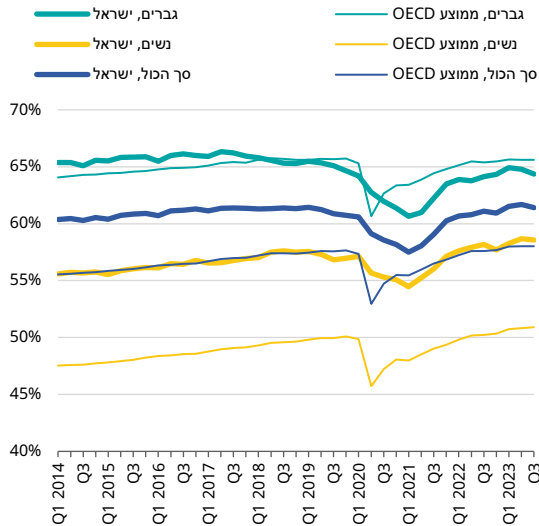
הפערים בין ענפי המשק בשיעור הגיוס למילואים נובעים מן ההרכב הדמוגרפי של העובדים בענפים השונים. ישנם ענפים שבהם מועסקים שיעורים גבוהים יותר של צעירים או של גברים יהודים לא-חרדים – האוכלוסייה העיקרית שמשרתת במילואים. המעוינים הצהובים בכל עמודה מייצגים את שיעור ההיעדרות לאחר תקנון לפי גיל, מגדר ומגזר של העובדים בענף. שיעורי הגיוס הגבוהים בענפי התשתיות מוסברים בחלקם על ידי מאפיינים אלו, אם כי גם לאחר תקנון שיעור הגיוס בענפים אלו היה הגבוה ביותר.

שיעור הנעדרים משוק העבודה בשל שירות מילואים בקרוב בני ובנות 50 ומטה, לפי ענף כלכלי, אוקטובר-דצמבר 2023

שיעורי התעסוקה של נשים בישראל גבוהים בהשוואה למדינות ה-OECD

שיעור התעסוקה
לפי מגדר, ישראל לעומת ה-OECD

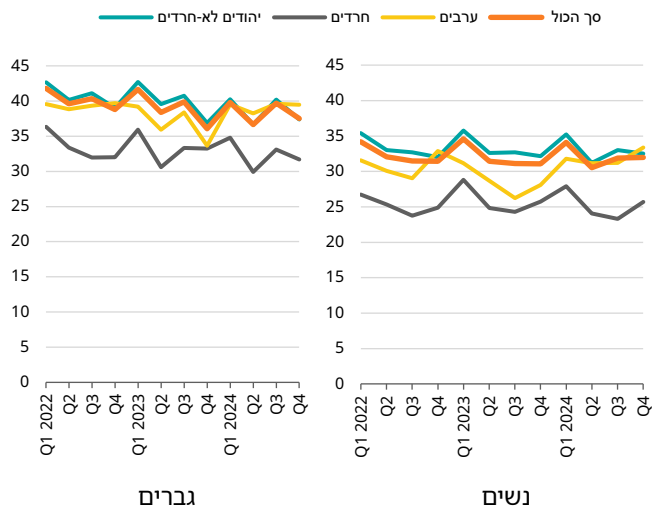

מקור: מיכאל דבאוי, גיל אפשטיין ואבי וייס, מרכז טאוב | נתונים: OECD

בתרשים: השוואה בין ישראל למדינות ה-OECD מראה שבעשור האחרון נהנתה ישראל מיתרון משמעותי של כמה נקודות אחוז בשיעור התעסוקה הכללי (מתוך בני ובנות 15 ומעלה). יתרון זה נובע בעיקר משיעורי תעסוקה גבוהים בהרבה בקרב נשים בישראל בהשוואה לנשים במדינות מפותחות אחרות, בעוד שיעורי התעסוקה של הגברים הישראליים דומים לאלה של גברים במדינות אחרות.

במהלך המלחמה - ירידה במספר שעות העבודה של גברים, אך לא של נשים

שעות עבודה שבועיות בפועל
בקרב בני ובנות 25-66, לפי מגזר

בתרשים: בשנים האחרונות, וביתר שאת מאז פרוץ המלחמה, ירד ממוצע שעות העבודה השבועיות של גברים יהודים: מאז אוקטובר 2023 גברים לא-חרדים וחרדים עבדו בממוצע כ-5% ו-3% פחות שעות, בהתאמה, בהשוואה לאותה תקופה בשנתיים שקדמו לה. לעומתם, מספר שעות העבודה של גברים ערבים נותר יציב במהלך 2024 - ממוצע של 39 שעות שבועיות, זהה לזה של גברים יהודים לא-חרדים (חרדים עובדים עבדו 33 שעות שבועיות בממוצע).

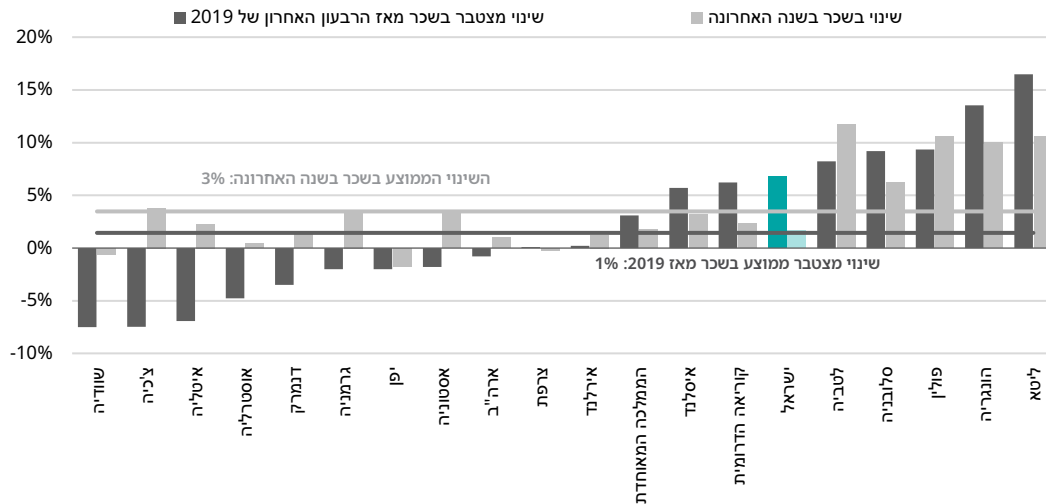
ממוצע שעות העבודה השבועיות של נשים ערביות עלה ב-7% ביחס לשנתיים הקודמות ועמד על 32 שעות בשבוע בשנת 2024. ממוצע השעות של נשים יהודיות לא-חרדיות ונשים חרדיות לא השתנה, ועמד על 33 ו-26 שעות שבועיות, בהתאמה.

העלייה בשכר הממוצע בישראל בשנת 2023 הייתה כמחצית מהעלייה במדינות ה-OECD

בתרשים: העלייה בשכר בישראל בשנה החולפת, אף שהיא מעודדת בהשוואה לשנים קודמות, אינה יוצאת דופן בהשוואה למדינות מפותחות אחרות. התרשים מציג את השינויים בשכר השעתי הריאלי במדינות ה-OECD בשנים האחרונות באמצעות שתי עמודות לכל מדינה: עמודה אחת מייצגת את השינוי המצטבר מהרבעון הרביעי של 2019 ועד סוף 2023 או תחילת 2024, והעמודה השנייה מייצגת את השינוי השנתי עד סוף 2023 או תחילת 2024 לעומת התקופה המקבילה בשנה הקודמת. בשנה האחרונה הייתה עליית השכר בישראל כמחצית מהממוצע ב-OECD, אך העלייה המצטברת מאז תחילת משבר הקורונה הייתה כמעט פי חמישה מהממוצע.

מעבר לתרשים: אף שישראל בלטה בעליות שכר חריגות במהלך משבר הקורונה וההתאוששות ממנו, ההאטה בעליית השכר בישראל בשנתיים האחרונות אפשרה למדינות מפותחות אחרות לצמצם את הפער – אם כי רק מעטות מהן הצליחו להדביק את ישראל ולעבור אותה.

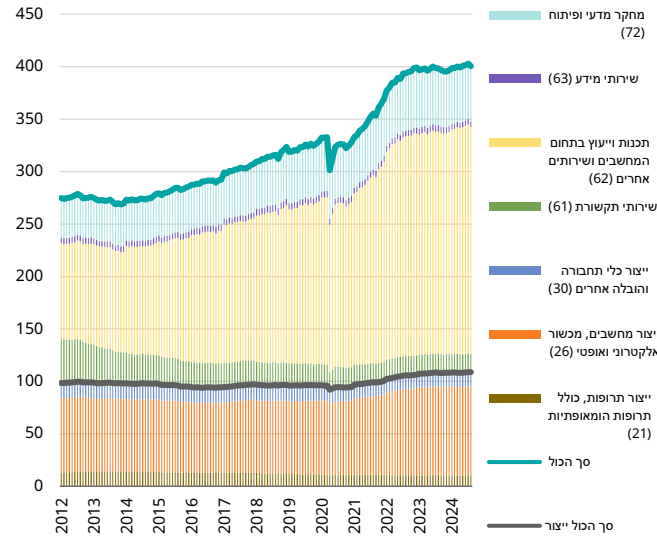
שיעור השינוי בשכר השעתי הריאלי מדינות OECD נבחרות, 2019/2024 ו-2023/2024

מקור: מיכאל דבאי, גיל אפשטיין ואבי וייס, מרכז טאוב | נתונים: OECD

נבלם הגידול בתעסוקה בשירותי ההיי-טק

משרות שכיר בענף ההיי-טק
באלפים

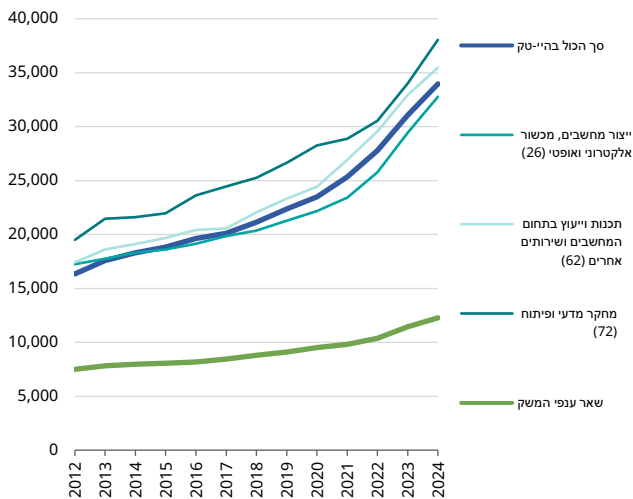
רקע: תעשיית ההיי-טק נחלקת לענפי תעשייה (ייצור תרופות, מחשבים וכלי תחבורה) וענפי שירותים (תכנות וייעוץ, שירותי תקשורת, שירותי מידע ומו"פ).

בתרשים: בניגוד לתעסוקה בתעשיית ההיי-טק, שנותרה יציבה מאז תחילת העשור הקודם, בענפי השירותים גדלה התעסוקה מכ-170,000 מועסקים בתחילת העשור הקודם לכ-290,000 כעת. הגידול נבע כולו מענף התכנות והייעוץ בתחום המחשבים, שגם פיצה על הירידה בתעסוקה בתחום שירותי התקשורת. ההאצה בתעסוקה חלה עם הגידול המשמעותי בהשקעות בענף ההיי-טק בתקופת משבר הקורונה ונבלמה כאשר זרם ההשקעות פחת. הסכומים הגדולים שהוזרמו לענף ההיי-טק מאפשרים המשך פעילות ברמה גבוהה למשך כמה שנים, אך הירידה בהיקף ההשקעות עלולה לגרום ירידה בתעסוקה בענף.

הערה: המספר בסוגריים הוא מספר הענף הכלכלי.
מקור: בנימין בנטל ולביב שאמי, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

השכר הממוצע בהיי-טק - פי שלושה מהשכר הממוצע בשאר ענפי המשק

השכר בענפי ההיי-טק העיקריים ובשאר ענפי המשק ש"ח לחודש, מחירי 2024

רקע: שלא במפתיע, הגדלת התעסוקה בענף ההיי-טק נבעה מהגדלת הביקושים.

בתרשים: הפער בין השכר הממוצע בהיי-טק לשכר הממוצע בשאר ענפי המשק גדל מאוד: בשנת 2012 היה הפער בשכר כ-120%, ובשנת 2024 הוא כבר עמד על 180%. נראה שהביקוש לעובדים בענף התכנות והייעוץ בתחום המחשבים, שהגדיל את חלקם לכדי כשליש מהמועסקים בענף, היה כוח מניע מרכזי בהתפתחות השכר, כפי שמסתמן מהאצת הגידול בשכר במקביל להגדלת התעסוקה של עובדים אלו.

מעבר לתרשים: פערי השכר משקפים את התרומה היחסית של עובדי ההיי-טק לתוצר. העובדה שענף ההיי-טק מעסיק 12% מהעובדים במשק ומייצר 20% מהתמ"ג פירושה שפריון העבודה בהיי-טק גבוה פי 1.8 מזה שבשאר המשק. עובדי ענף ההיי-טק משלמים מיסים פי 6.3 בממוצע מהעובדים בשאר המשק, ובשנת 2021 הם תרמו כ-36% מתקבולי מס ההכנסה משכר. נתונים אלו מדגישים את הצורך לשמר ולהרחיב את הפעילות בענף ההיי-טק, בפרט לנוכח צורכי הביטחון ההולכים וגדלים.

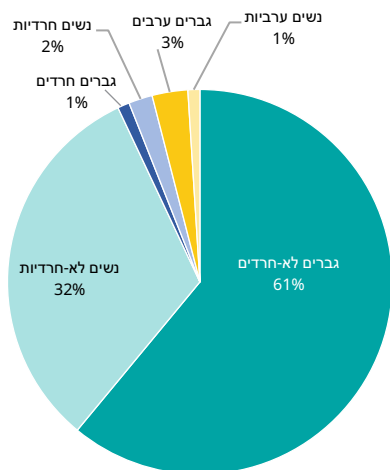
הערה: המספר בסוגריים הוא מספר הענף הכלכלי.
 מקור: בנימין בנטל ולביב שאמי, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

כ-94% מעובדי ההיי-טק הם יהודים לא-חרדים, ורק כשליש הן נשים

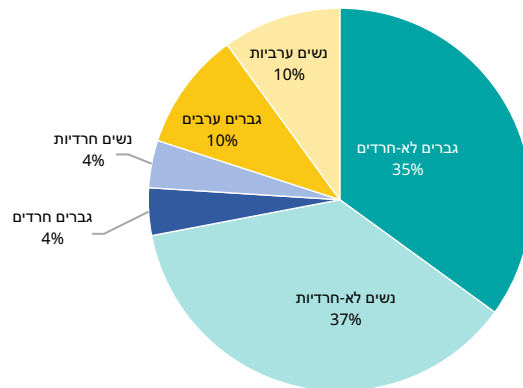
בתרשים: למרות היתרון המשמעותי שבעבודה בהיי-טק שהוצג בעמוד הקודם, ואף שנשים הן יותר ממחצית מהאוכלוסייה וכ-60% מבוגרי המוסדות האקדמיים, הן עדיין מיוצגות בחסר בתעסוקה בהיי-טק, ומהוות רק מעט יותר משליש מהעובדים בענף. קבוצות נוספות המיוצגות בחסר בהיי-טק בישראל הן ערבים (נשים וגברים) וגברים חרדים. שיעור הנשים החרדיות המועסקות בהיי-טק נמוך רק במעט משיעורן באוכלוסייה.

מעבר לתרשים: החלוקה המגדרית המוצגת כאן (שני שלישים גברים ושליש נשים) אופיינית גם למדינות רבות אחרות ברחבי העולם.

התפלגות כוח העבודה בהיי-טק והאוכלוסייה בגילי 25-66 לפי מגדר ומגזר, 2018-2023

עובדי ועובדות היי-טק בגילי 25-66

אוכלוסיית בני ובנות 25-66

ז ר ק ו ר

בינה מלאכותית ושוק העבודה

הבינה המלאכותית מסתמנת כאחת המהפכות הטכנולוגיות החשובות ביותר של ימינו, עם השפעה הולכת וגדלה על תחומים רבים, בין השאר על הכלכלה ועל שוק העבודה. כדי להעריך את מלוא השפעתה על שוק העבודה השתמשנו בשני מדדים מרכזיים: **מדד חשיפה** של משלחי יד שונים לטכנולוגיה, ו**מדד השלמתיות** שבעזרתו הערכנו את מידת נחיצותו של העובד באותו משלח יד.

מדד החשיפה שהשתמשנו בו אמד את יכולתו של ChatGPT-4 לבצע מטלות טיפוסיות למשלחי יד שונים. המטלות סווגו לשלוש קטגוריות: מטלות ברמת חשיפה **E1**, שבהן השימוש ב"מודל שפה גדול" (LLM) יכול לקצר את זמן הביצוע ב-50% לפחות בלי לפגוע באיכות; מטלות ברמת חשיפה **E2**, שבהן דרוש שילוב של LLM עם כלים נוספים, כמו יצירת תמונה, כדי להשיג תוצאה דומה; ומטלות לא חשופות ברמות אלו. לאחר סיווג המטלות לפי קריטריונים אלו הן קובצו למשלחי יד.

מדד ההשלמתיות משלים את התמונה. במשלחי יד בעלי אותה מידת חשיפה הפגיעה עשויה להיות שונה בתכלית: במשלחי יד בעלי השלמתיות נמוכה הבינה המלאכותית עשויה להחליף את העובדים (תחליפיות גבוהה), ובמשלחי יד בעלי השלמתיות גבוהה היא עשויה להוות גורם משלים לעבודתם ולשפר את ביצועיהם (תחליפיות נמוכה).

התרשימים בעמודים הבאים מציגים את שני ההיבטים של השפעת הבינה המלאכותית - חשיפה והשלמתיות - מזווית שונות.

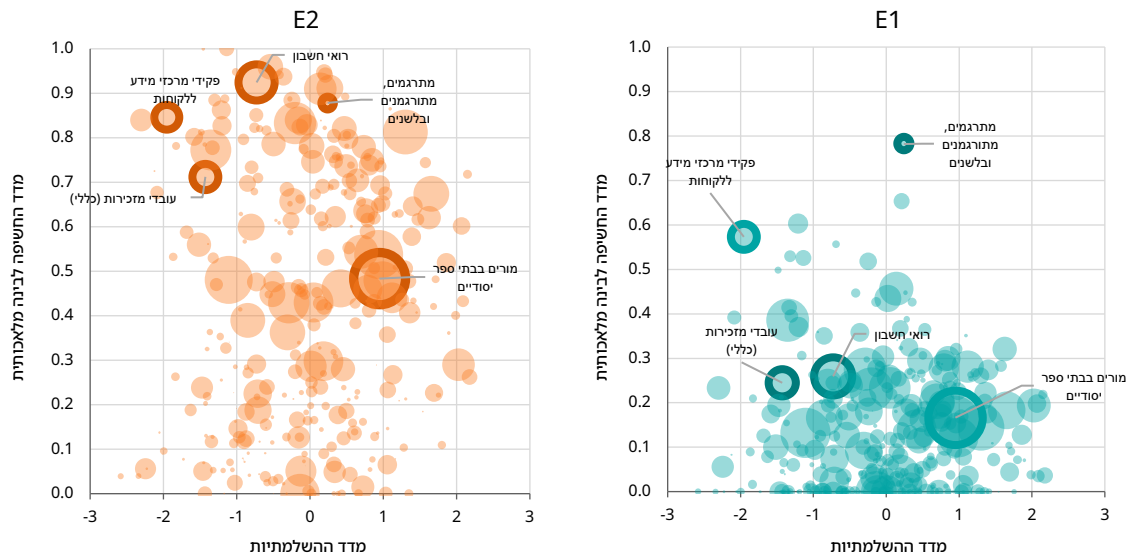
התפלגות משלחי היד בישראל לפי רמות החשיפה וההשלמתיות

בתרשים: התרשים מציג נתונים על כל משלחי היד בישראל בשנת 2024 לפי ממוצע מדדי החשיפה שלהם לבינה מלאכותית (E1 ו-E2) ולפי רמת ההשלמתיות שלהם. כל בועה מייצגת משלח יד – גודלה משקף את גודלו בשוק העבודה; גובהה משקף את שיעור המטלות החשופות לבינה מלאכותית במשלח היד; וצידודה מראה אם הבינה המלאכותית צפויה להחליף את האדם (שמאל – השלמתיות נמוכה) או לעזור לו (ימין – השלמתיות גבוהה). במשלחי יד בעלי השלמתיות נמוכה סביר שהבינה המלאכותית תחליף עובדים. במשלחי יד בעלי השלמתיות גבוהה ייתכן שהבינה המלאכותית רק תסייע, או שהיא תחליף חלק מהעובדים ותגביר את תפוקתם של היתר.

התרשים עוזר להבין את ההבדלים בין משלחי יד: למשל, רמת החשיפה של מורים בבתי ספר יסודיים ורואי חשבון לבינה מלאכותית היא דומה, אך הם נבדלים אלו מאלו בהשלמתיות – למורים השלמתיות גבוהה יותר ולכן הם צפויים פחות להיות מוחלפים בבינה מלאכותית.

מעבר לתרשים: ממצאים אלו תואמים את ההיגיון – מורים יכולים להיעזר בבינה מלאכותית למשימות כמו בדיקת עבודות ומבחנים או הכנת מערכי שיעור, אבל נוכחותם נחוצה לאינטראקציה אנושית, לחינוך ולשמירה על משמעת. ראיית חשבון, לעומת זאת, כוללת מטלות מעטות יותר שלא ניתן לבצע בעזרת בינה מלאכותית.

חשיפה לבינה מלאכותית והשלמתיות בישראל בקרוב בני ובנות 15-64, 2024

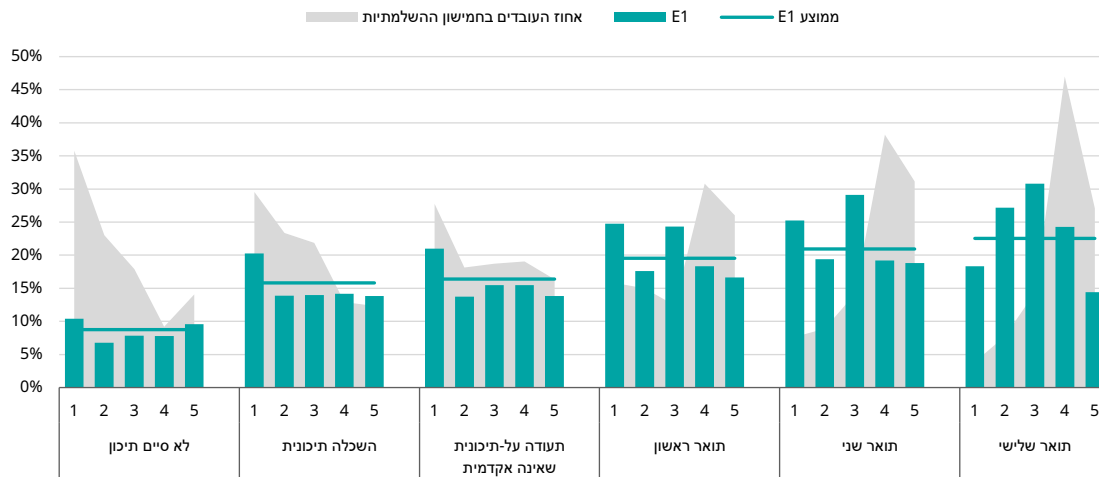
ככל שהעובדים משכילים יותר, כך הם חשופים יותר לבינה מלאכותית

בתרשים: אנו מחלקים את כלל העובדים במשק לחמש קבוצות שוות בגודלן (חמישונים) לפי מדד ההשלמתיות, ולאחר מכן מחשבים את שיעור העובדים בכל חמישון לכל רמת השכלה. השטח האפור מראה את שיעור העובדים באותה רמת השכלה בכל חמישון, ואילו העמודות מציגות את רמת החשיפה של עובדים אלה לבינה מלאכותית. הקו האופקי מסמן את רמת החשיפה הממוצעת לפי רמת ההשכלה.

בתרשים רואים כי ציוני החשיפה גדלים בעקביות עם ההשכלה, אך כך גם שיעור העובדים במשלח יד בעלי השלמתיות גבוהה. לדוגמה, אם נתמקד בעובדים בעלי הסיכון הגבוה ביותר להחלפה (העובדים בחמישון הנמוך ביותר במדד ההשלמתיות), הרי בקרב בעלי תואר ראשון הם מהווים רק 16% מהעובדים, ואילו בקרב בעלי השכלה תיכונית הם מהווים 30%.

מעבר לתרשים: ממצא זה מעיד על המורכבות שבניתוח ההשפעה הצפויה של הבינה המלאכותית. הטענה שהבינה המלאכותית מאיימת בראש ובראשונה על העובדים המשכילים ביותר אינה מדויקת – ובמובנים מסוימים סכנת ההחלפה עלולה להיות גבוהה יותר דווקא בקרב עובדים פחות משכילים, גם אם החשיפה לבינה מלאכותית עולה ככל שהעובד משכיל יותר.

חשיפה לבינה מלאכותית (E1) בקרב בני ובנות 25-64 לפי תעודה אחרונה וחמישון השלמתיות, 2024

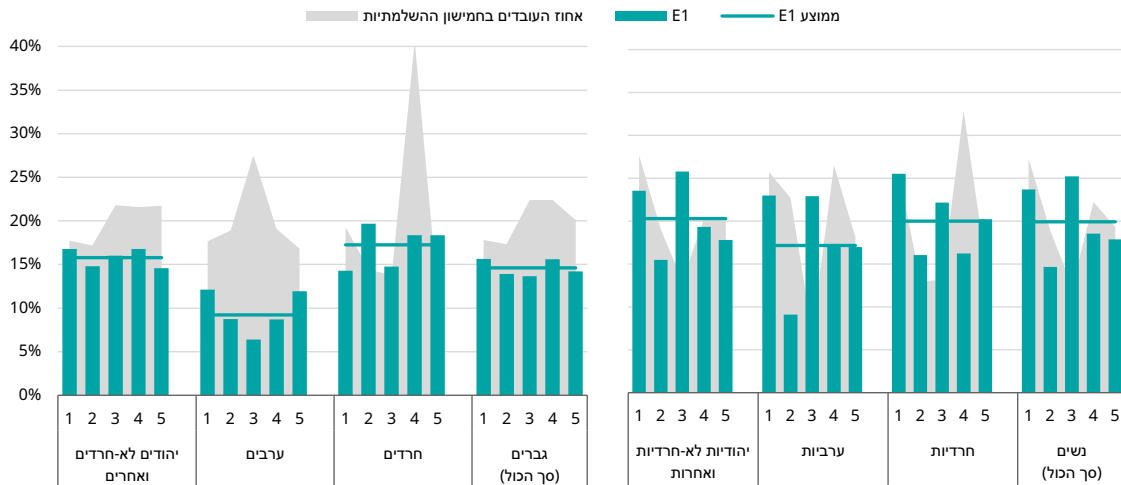

חשיפה והשלמתיות בראי המגדר והמגזר

בתרשים: תובנות נוספות נגלות בחלוקה למגדר ולמגזר. בממוצע, שיעור החשיפה של עובדות לבינה מלאכותית גבוה מזה של עובדים (0.20 לעומת 0.15 במדד E1 ו-0.56 לעומת 0.47 במדד E2). יתר על כן, העובדות והעובדים אינם מתחלקים שווה בשווה לאורך מדד השלמתיות ושיעור גבוה של נשים מרוכז בקצוות, ובעיקר בקצה שנמצא בסיכון גבוה. הפערים הגדולים ביותר נמצאו דווקא במקצועות שבהם סכנת ההחלפה היא הגבוהה ביותר. למשל, יותר מרבע מהנשים עובדות במקצועות שבהם סכנת ההחלפה היא הגבוהה ביותר (כגון מזכירות, שירות לקוחות ומכירות), לעומת פחות מחמישית מהגברים.

תופעות אלו קיימות בכל המגזרים, אך הפער המגדרי הגדול ביותר נמצא במגזר הערבי, שבו שיעור החשיפה של הנשים גבוה פי שניים מזה של הגברים. עם זאת, שיעורי החשיפה של גברים ונשים במגזר הערבי נמוכים מאלו של מקביליהם במגזר היהודי, בכל רמות ההשלמתיות.

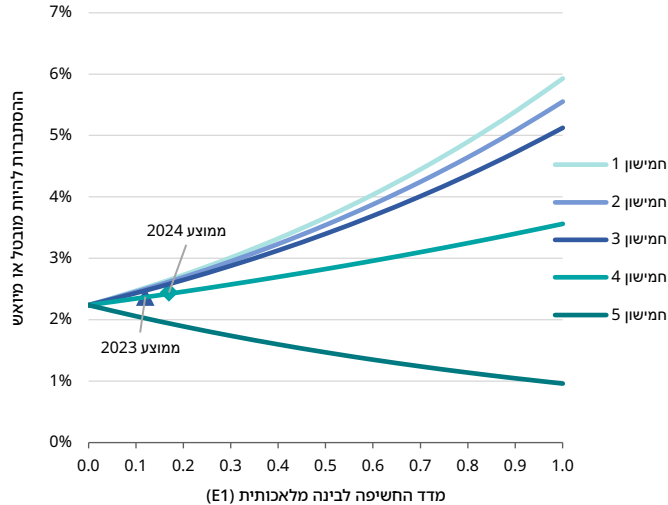
חשיפה לבינה מלאכותית (E1) בקרב בני ובנות 25-64 לפי מגדר, מגזר וחמישון השלמותיות, 2024

ההסתברות להיות מובטל גדלה ככל שרמת החשיפה גבוהה יותר - למעט בקרב בעלי השלמתיות גבוהה

ההסתברות להיות מובטל או מיואש מחיפוש עבודה בקרב בני ובנות 25-64

לפי מדד החשיפה (E1) וחמישון השלמתיות, 2024

בתרשים: בפיקוח על גורמים נוספים נמצא כי ההסתברות הפרט להיות מובטל או מיואש מחיפוש עבודה עולה באופן מובהק עם העלייה בחשיפה לבניה מלאכותית, בייחוד במקצועות בעלי השלמתיות נמוכה. בממוצע, עלייה של 0.1 במדד החשיפה תואמת ההסתברות תעסוקה נמוכה בכ-0.02 נקודות אחוז בשנת 2024. בקרב ארבעת החמישונים התחתונים של ההשלמתיות, ההסתברות להיות מובטל או מיואש גדלה עם החשיפה לבניה מלאכותית. בקרב החמישון העליון של ההשלמתיות, לעומת זאת, ההסתברות להיות מובטל או מיואש קטנה עם החשיפה. בחמישון התחתון, עלייה של 0.1 במדד החשיפה תואמת תעסוקה נמוכה בכ-0.04 נקודות אחוז, ואילו בחמישון העליון עלייה זוהי חוזה תעסוקה גבוהה ב-0.01 נקודות אחוז.

התרשים מראה גם את הסיכוי של עובדים בעלי רמות חשיפה ממוצעות שלא להיות מועסקים בשנים 2023 ו-2024. ההבדל בין שנים אלו מרכז שהחשיפה הגוברת לבניה מלאכותית תרמה לירידה של 0.07 נקודות אחוז בסיכוי להיות מועסק. כלומר בפועל יש לבניה מלאכותית השפעה שלילית על התעסוקה.

ז ר ק ו ר

נוכחות

לנוכחות עובד במקום עבודתו בזמן מחלה יש השלכות בריאותיות וכלכליות – חיוביות ושליליות כאחד.

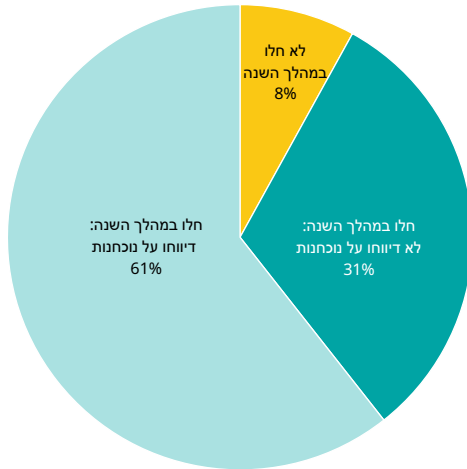
מבחינה בריאותית, עובדים שמגיעים למקום העבודה בזמן שהם חולים במחלה מידבקת עלולים להדביק עמיתים, לקוחות, מטופלים או תלמידים. יתר על כן, המחלה עלולה להתפשט גם מחוץ למקום העבודה. עם זאת, לרוב הסיכון העיקרי הוא לעובד עצמו: דחיית חופשת מחלה בשלב מוקדם של המחלה עלולה להביא להחמרה במצב הבריאותי ובהמשך גם לגידול בהיעדרויות מסיבות רפואיות. מנגד, הגעה לעבודה בעת מחלה שאינה מידבקת תורמת בתנאים מסוימים לשמירה על שגרה מקצועית וחברתית ויכולה אף לקדם את תהליך ההחלמה.

מבחינה כלכלית, גורמי סיכון בריאותיים בקרב עובדים גורמים לירידה בתפוקה, לרבות האטה בקצב העבודה, ואף לשגיאות מקצועיות, להפרת כללי בטיחות ועוד. עם זאת, להגעה לעבודה בזמן מחלה שאינה מידבקת יכולים להיות גם יתרונות כלכליים: מבחינת הפרט, עובד שמגיע חולה לעבודה עשוי להיתפס כמסור, דבר שיכול לשפר את מעמדו ואת סיכוייו לקידום בעתיד; מבחינת הארגון, נוכחות עובד חולה בעבודה מצמצמת עלויות הנובעות מהעסקת עובדים מחליפים ומפחיתה את עומס העבודה מן העובדים האחרים.

להלן ממצאים מניסיון ראשון לבחון את היקף התופעה בישראל ואת הגורמים המשפיעים עליה. הנתונים נאספו בישראל פעם אחת בלבד (ב-2016), אך אין סיבה להניח שהתמונה השתנתה מעיקרה מאז.

יותר מ-60% מהעובדים בישראל מדווחים שהגיעו חולים לעבודה

היקף תופעת הנוכחות בישראל
 בקרב עובדים בגילי 25-64, לפי מאפייני בריאות, 2016

רקע: קל לזהות ולמדוד היעדרות מהעבודה. נוכחות, לעומת זאת, קשה יותר למדידה, מאחר שהיא מחייבת אותנו לזהות מקרים שבהם העובד הגיע לעבודה אף שהיה חולה. לכן הנתונים מתקבלים מדיווח עצמי.

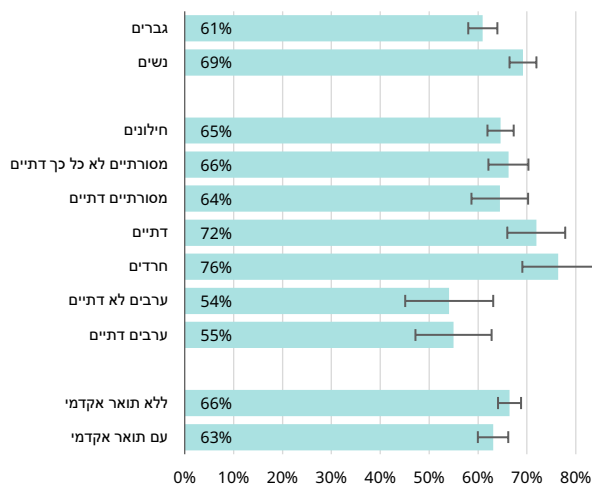
בתרשים: בסקר החברתי של הלמ"ס לשנת 2016 – השנה היחידה שבה נאספו נתונים מסוג זה – 61% מהעובדים דיווחו שהגיעו לעבודה כשהיו חולים. כשמגבילים את המדגם לעובדים שחלו לפחות פעם אחת במהלך השנה נמצא שכשני שלישים מהם עבדו בזמן מחלה.

מעבר לתרשים: הנושא אינו זוכה לתשומת לב ראויה, אף שיש לו השלכות בריאותיות, כלכליות וחברתיות רחבות. לפי הערכות הפורום הכלכלי העולמי ממאי 2020, העלות הכלכלית של נוכחות עובדים חולים בעבודה עבור חברות בארצות הברית היא כ-226 מיליארד דולר בשנה.

הערה: ללא עובדים שעובדים מהבית.
 מקור: חיים בלייך, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

נשים נוטות להגיע חולות לעבודה יותר מגברים

שיעורי נוכחות צפויים בקרב שכירים בגילי 25–64 לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים, 2016

בתרשים: לאחר פיקוח על מאפיינים נוספים נמצא כי שיעור הנוכחות גבוה בקרב נשים יותר מאשר בקרב גברים. הוא גבוה יותר גם בקרב האוכלוסייה הדתית והחרדית לעומת קבוצות אחרות. בקרב האוכלוסייה הערבית, שיעור זה הוא הנמוך ביותר. השכלה אקדמית אינה משפיעה על תופעה זו.

מעבר לתרשים: נשים נוטות לנצל מספר רב יותר של ימי מחלה וימי היעדרות בשל מחלת ילד, מה שתורם לעלייה בשיעורי היעדרות שלהן ועלול לעודד אותן לבוא חולות לעבודה. ייתכן גם שיש הבדלים תרבותיים באופן שבו קבוצות ממוצא שונה תופסות עבודה בעת מחלה. נוכחות יכולה אף להעיד על חשש של עובדים מסוימים שמעסיקהם לא יראו בעין יפה את היעדרותם.

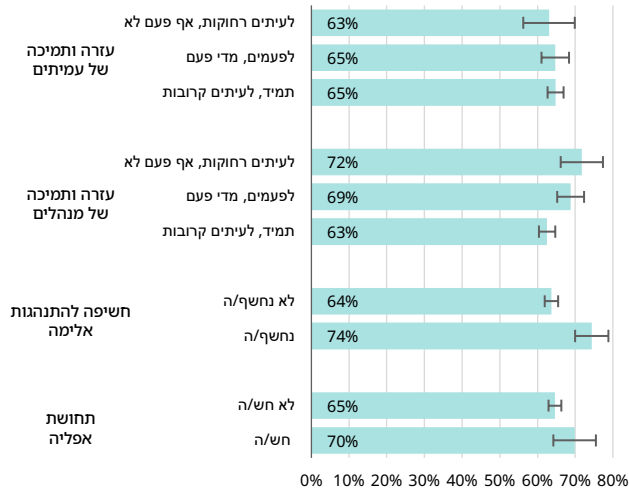
שיעורי הנוכחות מושפעים ממאפייני תעסוקה. שיעורים גבוהים יותר נרשמים בקרב גברים בעלי סמכות ניהולית, וכן בקרב מי שעובדים יותר מ־50 שעות בשבוע – נתון שעשוי להעיד על התמכרות לעבודה או על תרבות ארגונית שמעודדת עבודה ממושכת. גם בקרב עובדים שנהנים מאוטונומיה רבה ומתמודדים עם אתגרים מקצועיים משמעותיים שיעורי הנוכחות של עובדים חולים גבוהים יותר.

הערה: ללא עובדים שעובדים מהבית. הקווים האופקיים בקצה העמודות מייצגים רווח בר-סמך ברמת ביטחון של 95%.

מקור: חיים בליך, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

יחסים טובים במקום העבודה נוטים להפחית נוכחות

שיעורי נוכחות צפויים בקרב שכירים בגילי 25-64 לפי יחסים במקום העבודה, 2016

בתרשים: שיעורי הנוכחות מושפעים גם מיחסים במקום העבודה. נמצא שיש קשר בין עלייה בתדירות התמיכה של מנהלים בעובדיהם ובין שיעורי הנוכחות: בקרב עובדים שזוכים לתמיכה תכופה שיעורים אלו נמוכים ב-7 עד 10 נקודות האחוז משיעוריהם בקרב עובדים שאינם זוכים לה. ממצא זה נכון הן בכלל מדגם השכירים והן בתוך קבוצות משנה שונות, מה שמדגיש את חשיבותה של תרבות ארגונית ששואפת לקדם את בריאותם ואת רווחתם של העובדים.

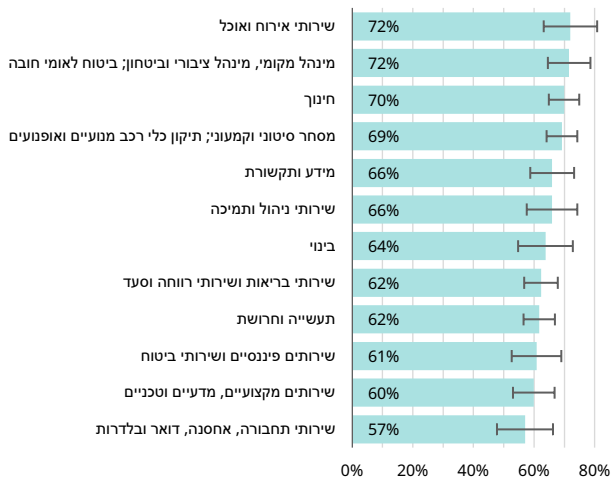
סביבת עבודה רעילה, שמתבטאת לדוגמה בחשיפה להתנהגות אלימה, עלולה להשפיע לרעה על בריאותו הנפשית והכללית של העובד. מן הנתונים עולה, למשל, ששיעורי הנוכחות של עובדים חולים נפוצים יותר בקרב עובדים החשופים להתנהגות אלימה במקום עבודתם בהשוואה לאלו שאינם חשופים לאליומות כזאת. שיעורי הנוכחות בקרב עובדים שכירים שחשו מופלים לרעה אף הם גבוהים בהשוואה לשיעורים בקרב אלו שלא חשו כך. ייתכן שעובדים המדווחים על תחושת אפליה באים לעבודה גם כשהם חולים מתוך חשש למעמדם ולמשרתם.

הערה: ללא עובדים שעובדים מהבית. הקווים האופקיים בקצה העמודות מייצגים רווח בר-סמך ברמת ביטחון של 95%.

מקור: חיים בלייר, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

שיעור גבוה של נוכחות בקרב מורים

שיעורי נוכחות צפויים בקרב שכירים בגילי 25-64
לפי ענף כלכלי, 2016

בתרשים: בבחינה לפי ענפים כלכליים, נוכחות נפוצה יותר בקרב עובדים בשירותי אירוח ואוכל, במינהל מקומי, מינהל ציבורי וביטחון ובחינוך (שיעורי נוכחות של 70% לפחות). לעומת זאת, בקרב עובדים בשירותי תחבורה ודואר שיעורי הנוכחות הם הנמוכים ביותר (57%).

מעבר לתרשים: ענף החינוך הוא הענף בעל שיעור המועסקים הגבוה ביותר – 15% מכלל העובדים – ושיעור הנוכחות של העובדים החולים בו הוא מהגבוהים במשק. ואולם הענף מחייב אינטראקציה רבה בין אנשים, ונוכחות עובד שחולה במחלה מידבקת עלולה להשפיע מאוד על בריאות הציבור. אחת הסיבות לשיעור הגבוה של נוכחות היא ההשלכות כבדות המשקל של היעדרות מורים – הן למוסד החינוכי, שתפקודו השוטף עלול להיפגע ויש לו קושי לאתר מחליפים בהתראה קצרה, הן לתלמידים, שהמוטיבציה שלהם והישיגיהם הלימודיים עלולים להיפגע.

הערה: ללא עובדים שעובדים מהבית. הקווים האופקיים בקצה העמודות מייצגים רווח בר-סמך ברמת ביטחון של 95%.

מקור: חיים בליך, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

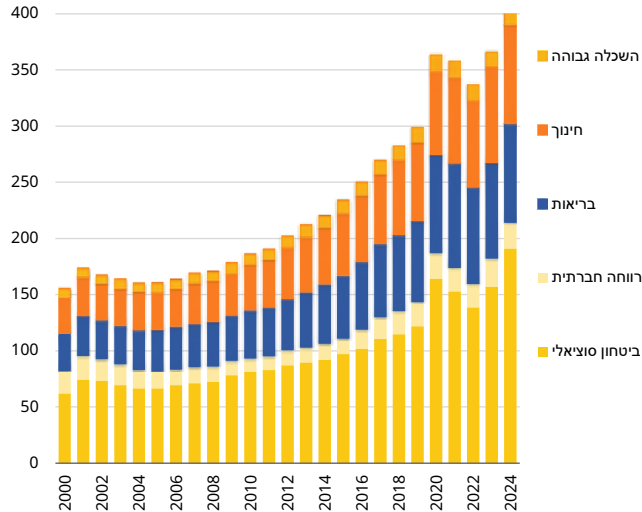
רווחה

מאז ומתמיד פעלה מערכת הרווחה בישראל למען רווחתם של יחידים ומשפחות. הדבר ניכר ביתר שאת מאז מתקפת 7 באוקטובר, כאשר עובדים סוציאליים והמוסד לביטוח לאומי מילאו מקום מרכזי במאמצים לסייע לישראלים שנפגעו, וכל זאת למרות מחסור חמור במשאבים ומצוקת כוח אדם קיצונית בתחום. בעמודים הבאים נצביע על חלק מההשפעות של המלחמה על מערכת הרווחה, ולאחר מכן נציג נתונים עדכניים על המערכת ונדון בכמה מהאתגרים המשמעותיים העומדים לפניה.

גידול ניכר בהוצאות החברתיות

ההוצאה החברתית
במיליארדי ש"ח, מחירי 2024

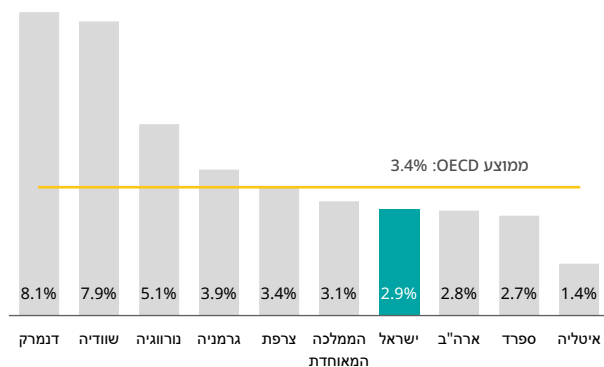
רקע: ההוצאה החברתית כוללת את ההוצאה על ביטחון סוציאלי, בריאות, חינוך, רווחה חברתית והשכלה גבוהה.

בתרשים: לאחר שנתיים של צמצום בהוצאה החברתית בעקבות השיא שנרשם במהלך משבר הקורונה, ב-2023 חל גידול שהגיע לשיא חדש בשנת 2024. בשנה זו הוקצו לנושאים חברתיים כ-404 מיליארד ש"ח. ביחס להוצאה בשנת 2023 מדובר בגידול של כ-48 מיליארד ש"ח במחירים שוטפים וכ-38 מיליארד ש"ח במחירי 2024. הגורם המרכזי לגידול בהוצאה החברתית הוא הגידול בהוצאה על תחום הביטחון הסוציאלי, גידול הקשור בעיקר במלחמה ובתוצאותיה.

מעבר לתרשים: לפני מגפת הקורונה היה שיעור ההוצאה החברתית בישראל יציב יחסית ועמד על כ-18% מהתמ"ג. בעקבות המגפה הגיע שיעורה לשיא של 23%. מאז הוא הצטמצם חזרה ובשנה האחרונה שב ועלה לכ-20% מהתמ"ג. ביחס לסך ההוצאה הממשלתית שיעור ההוצאה החברתית הלך וגדל בשנים האחרונות, ובשנת 2022 הגיע לכ-64% ממנה. עם זאת ב-2024, בעקבות גידול ניכר בסך ההוצאה הממשלתית, הצטמצם שיעור זה לכ-59%, הרמה הנמוכה ביותר בעשור האחרון.

ההוצאה על שירותי רווחה דומה לממוצע ב-OECD, אך נמוכה מזו שבמדינות רווחה אחרות

שיעור ההוצאה על שירותים חברתיים כאחוז מהתמ"ג
2021

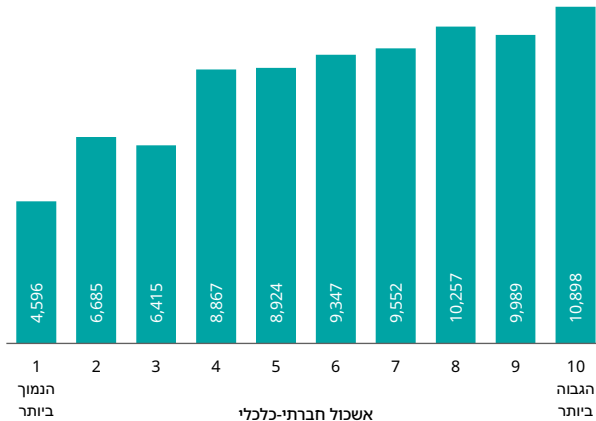
בתרשים: כשבוחנים רק את שירותי הרווחה, כלומר את השירותים שמספקים משרדי הממשלה המופקדים על השירותים החברתיים (ללא מערך הקצבאות של המוסד לביטוח לאומי וללא מערכת החינוך או שירותי הבריאות), ניכר שיש פער בין מדינת הרווחה בישראל למדינות רווחה אחרות. בשנת 2021 עמדה ההוצאה על שירותי הרווחה הללו בישראל על 2.9% מהתמ"ג. שיעור זה קרוב יחסית להוצאה בארצות הברית, גבוה מההוצאה באיטליה ונמוך במידה ניכרת מההוצאה במדינות כמו דנמרק, שוודיה ונורווגיה.

הערה: ההוצאה כוללת רכיבים של שירותי סיעוד הניתנים כשירותים בעין שאותם לא היה אפשר לבדוד, אף שבשאר שירותים אלו ניתנים לרוב כקצבה.

מקור: ג'וני גל ושביט בן-פורת, מרכז טאוב | נתונים: OECD

הוצאה על שירותי רווחה למקבל שירות יחיד עולה עם העלייה בדירוג החברתי-כלכלי של היישוב

הוצאה שנתית ממוצעת על שירותי רווחה למקבל שירות יחיד
לפי אשכול חברתי-כלכלי, ש"ח, 2021

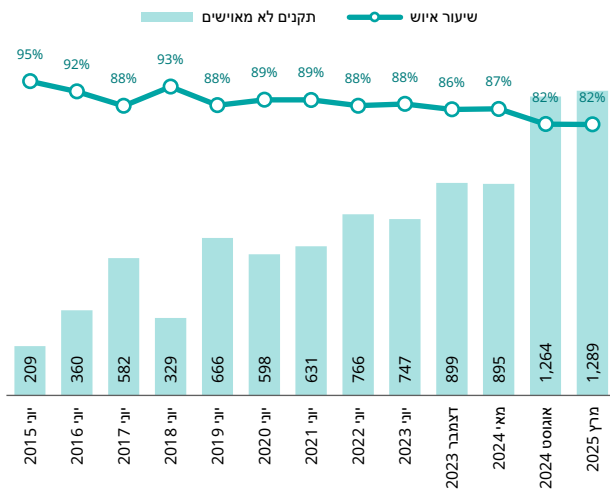
רקע: תקצוב פעילותן של המחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות (המבוסס ברובו הגדול על תקצוב משרד הרווחה והביטחון החברתי ובחלק קטן יותר על הקצאת משאבים של הרשויות המקומיות עצמן) מתחלק באופן בלתי שוויוני בין הרשויות המקומיות. חלוקה זו הביאה לפער ניכר בין רשויות מקומיות ברמתם ובנגישותם של שירותי הרווחה.

בתרשים: ההוצאה הממוצעת על שירותי רווחה למקבל שירות יחיד ברשויות מקומיות באשכולות החברתיים-כלכליים הנמוכים ביותר עומדת על 4,596-6,685 ש"ח בשנה, ואילו ההוצאה הממוצעת באשכולות הגבוהים ביותר כפולה ועומדת על 9,989-10,898 ש"ח בשנה.

מעבר לתרשים: הפער בין הרשויות קשור לכמה גורמים: לשיטת המצייג הנהוגה במימון שירותי רווחה, המתנה את מימון משרד הרווחה והביטחון החברתי בהשתתפות של הרשויות המקומיות במימון; לנכונות של רשויות מקומיות להקצות משאבים נוספים לנושא זה; ולפערים בעלויות שירותים מסוגים שונים.

מספר התקנים הבלתי מאוישים של עובדות ועובדים סוציאליים גדל בזמן המלחמה

תקנים ושיעורי איש במחלקות לשירותים חברתיים

רקע: בשבועות ובחודשים שלאחר 7 באוקטובר 2023 נאלץ משרד הרווחה והביטחון החברתי להתמודד עם מצבים מורכבים ולא צפויים. לשם כך קיבל המשרד תוספות תקציביות.

בתרשים: כדי לענות על הצרכים החדשים שנוצרו בעקבות המלחמה נוספו תקנים של עובדות ועובדים סוציאליים במחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות. עם זאת, כפי שאפשר לראות בתרשים, משרד הרווחה והביטחון החברתי התקשה לאייש את התקנים החדשים. כך, לדוגמה, ביוני 2023 היו 747 תקנים לא מאוישים ושיעור האיוש עמד על 88%, ובמרץ 2025 כבר עמד מספר התקנים הלא-מאוישים על 1,289 ושיעור האיוש ירד ל-82%. הגידול במספר התקנים הלא-מאוישים נובע בעיקר מתוספת התקנים החדשים בעקבות העלייה הדרמטית בצרכים בתקופת המלחמה. המחסור חריף במיוחד ברשויות המקומיות שפוננו מתושביהן.

מעבר לתרשים: הקושי לאייש את התקנים של העובדות והעובדים הסוציאליים הוא עדיין אחד האתגרים המרכזיים העומדים כיום לפני המשרד.

הערה: בתרשים מוצגים רק תקנים במימון משרד הרווחה והביטחון החברתי, ללא תקנים הממומנים במלואם על ידי הרשויות המקומיות.

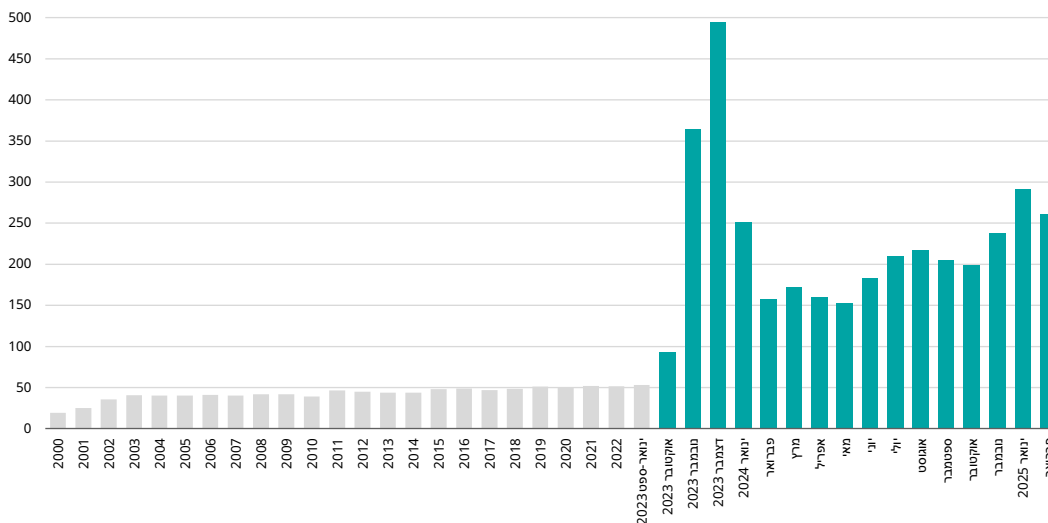
מקור: ג'וני גל ושביט בן-פורת, מרכז טאוב | נתונים: משרד הרווחה והביטחון החברתי

גידול דרמטי בהוצאה לנפגעי פעולות איבה

בתרשים: אחד הגורמים לעלייה בהוצאה על ביטחון סוציאלי בשנת 2023 הוא הגידול הדרמטי בהוצאה במסגרת חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה. בעשור שקדם ל-7 באוקטובר 2023 עמד מספר נפגעי האיבה המוכרים על כ-5,000 איש בשנה. בעקבות הטבח והמלחמה נעשו תיקונים בנוסח החוק ובתקנונו כדי להרחיב את ציבור הזכאים לסיוע במסגרת החוק ולהגדיל את שיעורי המיצוי שלו. עד אוקטובר 2024 זהו יותר מ-70,000 נפגעי פעולות איבה ועד פברואר 2025 עמד מספר נפגעי האיבה שקיבלו הכרה על 22,666 איש. בעקבות זאת גדלה במידה ניכרת ההוצאה החודשית על תגמולים לנפגעי איבה – מכ-51 מיליון ש"ח בממוצע בחמש השנים שקדמו למלחמה לכ-261 מיליון ש"ח בפברואר 2025.

מעבר לתרשים: בעקבות השינויים הללו וההרחבה הדרמטית של ציבור הזכאים לסיוע במסגרת החוק גדלה בסוף שנת 2023 ההוצאה החודשית על תגמולים לנפגעי איבה לכ-480 מיליון ש"ח, כמעט פי 10 מההוצאה החודשית הממוצעת בשנת 2022 (במחירי 2023). הוצאה זו כללה מענקים ותשלומים ראשוניים שהוענקו על ידי הביטוח הלאומי ללא מסמכים תומכים במסגרת ההליך המקוצר להכרה בנפגעי איבה.

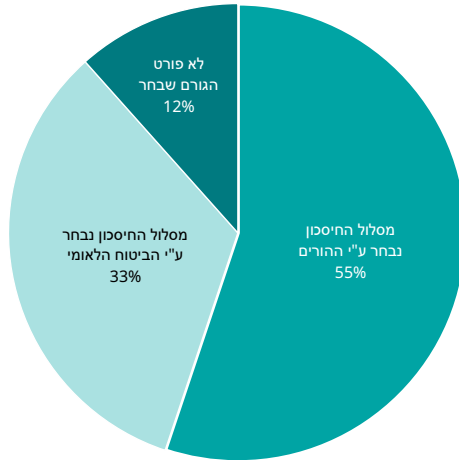
ההוצאה החודשית הממוצעת על תשלום תגמולים לנפגעי פעולות איבה במיליוני ש"ח, מחירי 2024

הערה: התרשים מציג את ההוצאה החודשית הממוצעת בכל שנה, למעט בעמודות האחרונות המתייחסות לחודש ספציפי.
מקור: ג'וני גל ושביט בן-פורת, מרכז טאוב | נתונים: המוסד לביטוח לאומי

השינויים שנעשו בתוכנית חיסכון לכל ילד צפויים לשפר את האפקטיביות של התוכנית

התפלגות תוכניות חיסכון לכל ילד לפי בחירת מסלול החיסכון, 2023

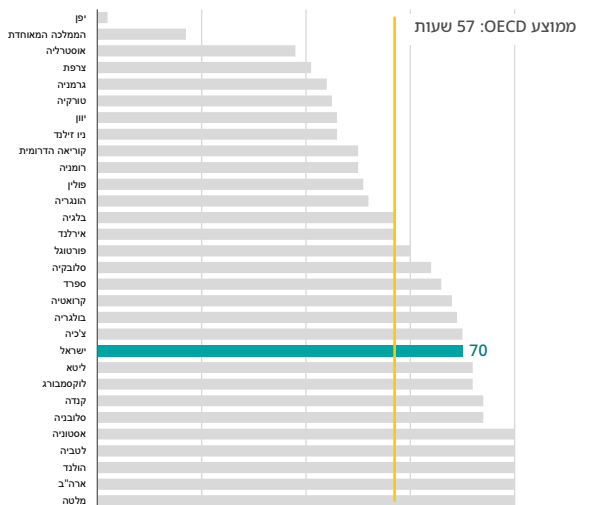
רקע: בתוכנית חיסכון לכל ילד הביטוח הלאומי מפקיד עבור הילד סכום חודשי של 57 ש"ח וההורים יכולים להכפיל את הסכום מקצבת הילדים המשולמת עבור הילד. כמו כן, ההורים יכולים לבחור במסלול השקעה מתוך שורה של חלופות, ואם ההורים אינם מעורבים נבחר עבורם מסלול כברירת מחדל.

בתרשים: מנתוני הביטוח הלאומי עולה כי בשנת 2023, לפחות ב-33% מן התוכניות לא הייתה בחירה אקטיבית של ההורים במסלול השקעה ולכן המסלול נבחר עבורם כברירת מחדל. עוד עולה מן הנתונים כי כ-21% מהתוכניות נהלו בבנקים והשאר בקופות גמל.

מעבר לתרשים: ביולי 2024 נעשו בתוכנית חיסכון לכל ילד שני שינויים משמעותיים הנוגעים לאופן הפעלתה. הראשון הוא שברירת המחדל להפקדת כספי החיסכון עבור ילדים שהוריהם לא בחרו אפיק השקעה תהיה מעתה הפקדה לקופת גמל במסלול עם סיכון מוגבר, הצפוי להניב תשואות גבוהות בטווח הארוך. השינוי השני הוא כי מעתה ניתן להעביר חיסכון המנוהל בבנק למסלול של קופת גמל – אפשרות שלא הייתה קיימת בעבר. שינויים אלו צפויים לשפר את ביצועי התוכניות.

מספר שעות העבודה השבועיות בשכר מינימום הנדרשות בישראל כדי לעלות אל מעל קו העוני גבוה בהרבה מהמוצע ב-OECD

שעות העבודה השבועיות הנדרשות למעבר מעל קו העוני עבור משפחה הכוללת זוג ושני ילדים בני 4 ו-6, 2022

רקע: נתוני העוני האחרונים שפורסמו מראים כי בשנים 2020-2023 נשארה תחולת העוני בישראל גבוהה ויציבה למדי ועמדה על 20.7% מהנפשות בישראל. מספרם הרב של האנשים החיים מתחת לקו העוני משקף הן את מגבלותיה של המדיניות להתמודדות עם עוני והן את הקושי להיחלץ מהחיים מתחת לקו העוני.

בתרשים: דרך אחת להדגים את הקושי להיחלץ מעוני הוא לחשב את מספר שעות העבודה השבועיות הנחוץ למשפחה המשתכרת שכר מינימום שעתית כדי לעלות אל מעל לקו העוני. השוואה עם ה-OECD מבליטה עד כמה הדבר קשה בישראל: במדינות ה-OECD נדרשות 57 שעות שבועיות בממוצע, ואילו בישראל נדרשות 70 שעות שבועיות.

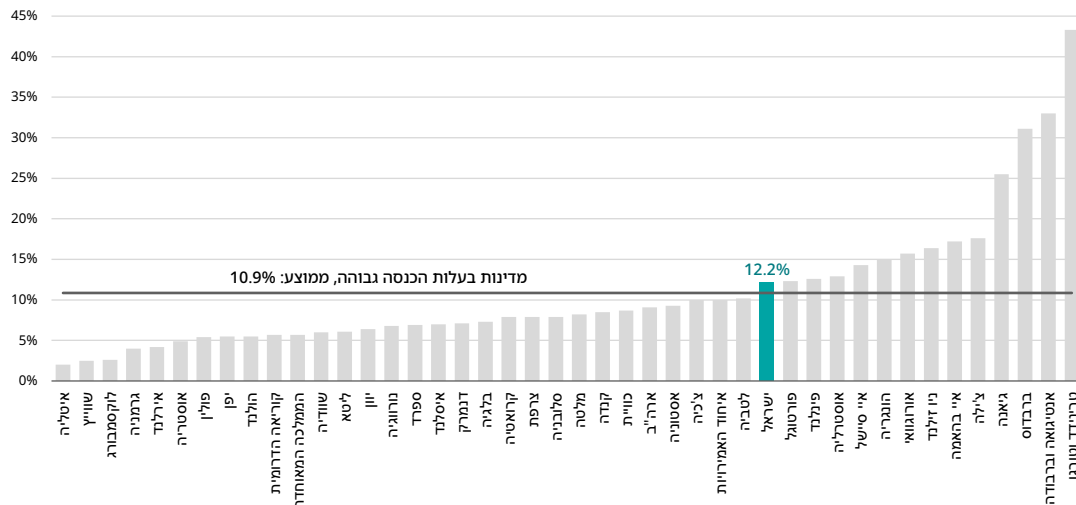
אי-הביטחון התזונתי בישראל גבוה מהמוצע במדינות המפותחות

רקע: אי-ביטחון תזונתי קשור למגוון בעיות בריאות, כגון סוכרת, השמנת יתר, תחלואה לבבית, תחלואה נשימתית ושבץ. תופעה זו היא אתגר משמעותי גם במדינות מפותחות. הפגיעה הבריאותית יכולה להתרחש כתוצאה ישירה מתזונה לקויה או דרך היווצרות מצב דלקתי כרוני והתפרצות תחלואה כרונית. גם כאשר אין מחסור בקלוריות יכול להיווצר מצב של רעב נסתר (hidden hunger), שמתאפיין במחסור בנוטריינטים חיוניים. ילדים חשופים במיוחד לפגיעה מרעב נסתר, כאשר הנוטריינטים החסרים הנפוצים ביותר הם ברזל, יוד, ויטמין A ואבץ. נמצא אף קשר בין אי-ביטחון תזונתי לתחלואה נפשית.

בתרשים: בישראל היקף התופעה נרחב מן הממוצע.

מעבר לתרשים: בשל היקף התופעה מרבים לעסוק בה בשנים האחרונות. המועצה הלאומית לביטחון תזונתי גיבשה מתווה לאומי לביטחון תזונתי במטרה לצמצם את ממדיה. במקביל, משרד החקלאות וביטחון המזון פועל לגיבוש תוכנית לאומית לביטחון מזון, שמטרתה להבטיח את אספקת המזון לאזרחי ישראל לטווח ארוך. הקמת הרשות הלאומית למאבק בעוני במרץ 2025 העמידה בסכנה את המשך קיומה של המועצה הלאומית לביטחון תזונתי, אך לבסוף הוחלט להשאיר על כנה. עם זאת, נדרש תקצוב בר-קיימה לפעילותה.

שיעור הנמצאים באי-ביטחון תזונתי בינוני וחמור במדינות בעלות הכנסה גבוהה 2023-2021

מקור: נדב דוידוביץ' ונתן לב, מרכז טאוב | נתונים: ארגון המזון והחקלאות של האו"ם

תוכנית תווי המזון השתפרה, אך עדיין אינה אידיאלית

הפער בין שיעור המשפחות הזכאיות לתווי מזון לשיעור המשפחות החיות בעוני ביישוב

רקע: בשנת 2021 הפעיל משרד הפנים לראשונה תוכנית תווי מזון, שנועדה לסייע למשפחות בעלות הכנסה נמוכה באמצעות חלוקת כרטיסי מזון נטענים. לאחר סבב ההפעלה הראשון בחן מרכז טאוב את הפער בין שיעור המשפחות שקיבלו תווים ובין תחולת העוני בקרב המשפחות בכל יישוב. לנוכח ממצאי מחקר זה, וביקורת ציבורית מצד גופים שונים, פורסמו כמה שינויים בקריטריונים של התוכנית ובסוף שנת 2023 ולאורך שנת 2024 היה סבב חלוקה שני.

בתרשים: מההשוואה בין שני סבבי החלוקה עולה כי הפער הממוצע בין שיעור המשפחות הזכאיות לתווי מזון ובין שיעור המשפחות החיות בעוני הצטמצם במידה מסוימת, מ-8.2% בסבב הראשון ל-5.7% בסבב השני. עם זאת, בחינה של קבוצות יישובים שונות העלתה שהשינויים לא היו אחידים: ביישובים הערביים הצטמצם הפער הכי פחות, ואילו ביישובים הבדואיים היה צמצומו ניכר יחסית (אם כי עדיין היה הגדול ביותר). גם ביישובים החרדיים – היחידים שבהם נמצא בסבב החלוקה הראשון פער חיובי – הצטמצם הפער בסבב השני, אך נותר הפער החיובי היחיד.

בריאות

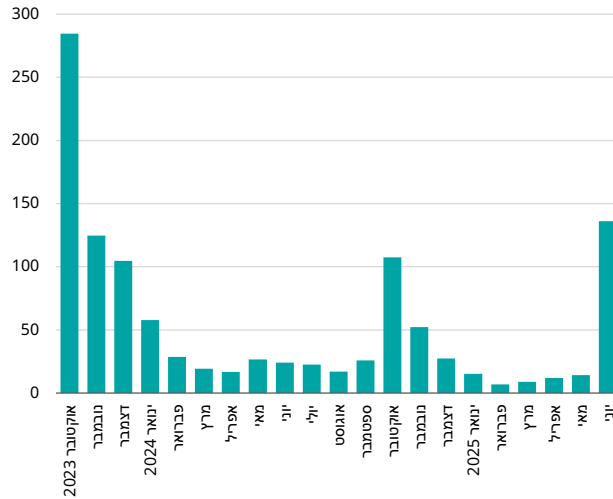
בשל המלחמה המתמשכת מערכת הבריאות הישראלית ממשיכה להיות מתוחה עד הקצה, בייחוד במה שנוגע לבריאות הנפש ולשיקום. למרות הצרכים הרבים, ההוצאה הלאומית הציבורית היא עדיין מהנמוכות ב-OECD. עם זאת, המערכת מפגינה חוסן יוצא דופן, ואף שעברה יותר משנה וחצי מאז טבח 7 באוקטובר מגויסת מערכת הבריאות בקהילות ובבתי החולים להתמודדות הן עם השפעות המלחמה והן עם אתגרי היום-יום.

למרות השקעה רבה בהגדלת מספר העובדים במערכת הבריאות ובהגדלת המכסות לסטודנטים לרפואה ולמקצועות נוספים, כולל במקצועות חדשים כמו עמית רופא, עדיין יש מחסור בכוח אדם, בייחוד בפריפריה. מצב זה מביא בין השאר לעלייה בממוצע ימי ההמתנה לשירותי בריאות בתחומים מסוימים.

הנתונים להלן פותחים צוהר למתרחש במערכת הבריאות בישראל, הן מבחינת המערכת ותפקודה והן מבחינת התנהגות האוכלוסייה ומצבה הבריאותי.

מערכת הבריאות מתמודדת עם אלפי מאושפזים בעקבות המלחמות

ממוצע יומי של מאושפזים חדשים בגין המלחמות

רקע: ב-20 החודשים האחרונים מתמודדת מערכת הבריאות עם מספר גדול של פצועים בגין המלחמות בזירות השונות – עזה, לבנון, תימן ואיראן.

בתרשים: ממוצע המאושפזים היומי הגבוה ביותר עקב המלחמות היה בחודש אוקטובר 2023. גם בנובמבר ובדצמבר 2023 עמד הממוצע היומי על יותר מ-100 מאושפזים.

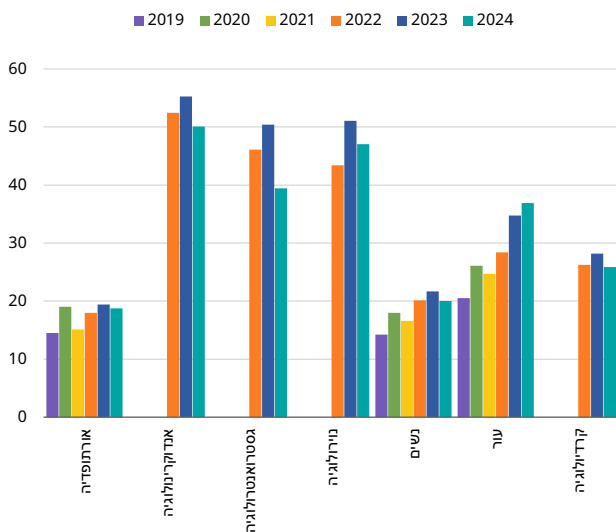
באוקטובר 2024, לאחר 9 חודשים עם ממוצע יומי נמוך יותר, חלה עלייה במספר המאושפזים בעקבות הלחימה העצימה מול חיזבאללה. ביוני 2025, בזמן המלחמה עם איראן, ממוצע המאושפזים היומי היה הגבוה ביותר מאז אוקטובר 2023.

מעבר לתרשים: ב-7 וב-8 באוקטובר 2023 אושפזו בבתי החולים בישראל 2,061 פצועים בעקבות מתקפת הפתע של חמאס. מספר זה שווה ל-12% ממספר המיטות לאשפוז כללי בישראל. ב-12 ימי מבצע עם כלביא אושפזו בבתי החולים למעלה מ-3,700 פצועים – יותר מ-300 ביום בממוצע.

הערה: הנתונים עבור אוקטובר 2023 מתייחסים ל-7-31 לחודש בלבד.
מקור: ניר קידר, מרכז טאוב | נתונים: משרד הבריאות

זמני המתנה לרופאים מומחים התארכו עד 2023, אך ב-2024 נרשם שיפור

ממוצע ארצי של ימי המתנה לרפואה יועצת בקהילה
רבעון ראשון של כל שנה

הערה: בחלק מהתחומים מוצגים נתונים רק עבור שנת 2022 ואילך בשל היעדר נתונים זמניים עבור השנים הקודמות.

מקור: נדב דוידוביץ' ונתן לב, מרכז טאוב | נתונים: משרד הבריאות

רקע: נתון חשוב המעיד על נגישות לשירותי בריאות הוא זמני המתנה לרפואה יועצת בקהילה.

בתרשים: עד שנת 2023 עלה ממוצע ימי המתנה ברוב ההתמחויות, אך בין 2023 ל-2024 נרשמה ירידה קלה. יוצא דופן הוא תחום העור, שהעלייה בו נמשכה – מ-34.75 ימי המתנה ברבעון הראשון של 2023 ל-36.87 ברבעון הראשון של שנת 2024 ול-44.5 ברבעון הרביעי שלה. התחומים שבהם נרשמו זמני המתנה הארוכים ביותר הם אנדוקרינולוגיה וניירולוגיה (כ-50 ימי המתנה), לעומת אורתופדיה ורפואת נשים, שבהם נרשמו זמני המתנה הקצרים ביותר (כ-20 יום).

מעבר לתרשים: מדד נוסף המשקף את נגישות שירותי הבריאות הוא ניצול שירותי הבריאות בקהילה. בדוח של התוכנית הלאומית למדדי איכות לרפואת הקהילה בישראל לשנת 2022 פורסמו מדדי הביצוע של בדיקות סקר שונות בקהילה, המעידים על ניצול השירותים המוצעים למבוטחי הקופות באזורים השונים, בקרב אוכלוסיות שונות ובקרב גילים שונים. ההשוואה לשנת 2019 מאפשרת לבחון את המצב לפני מגפת הקורונה ולאחריה. נתוני הדוח מצביעים על ירידה בביצוע בדיקות שונות בקהילה, בהן בדיקת BMI, תיעוד עישון, מדידת לחץ דם ובדיקת המוגלובין. כמו כן, נרשמה ירידה בשיעור מתן טיפול לאוסטאופורוזיס לאחר שבר בצוואר הירך. נוסף על הממוצע הארצי חשוב לציין גם את הפערים בין מרכז לפרירפריה בתחומים שונים.

למרות הגידול בהכשרת כוח אדם במקצועות הרפואה והאחיות, עדיין קיים מחסור

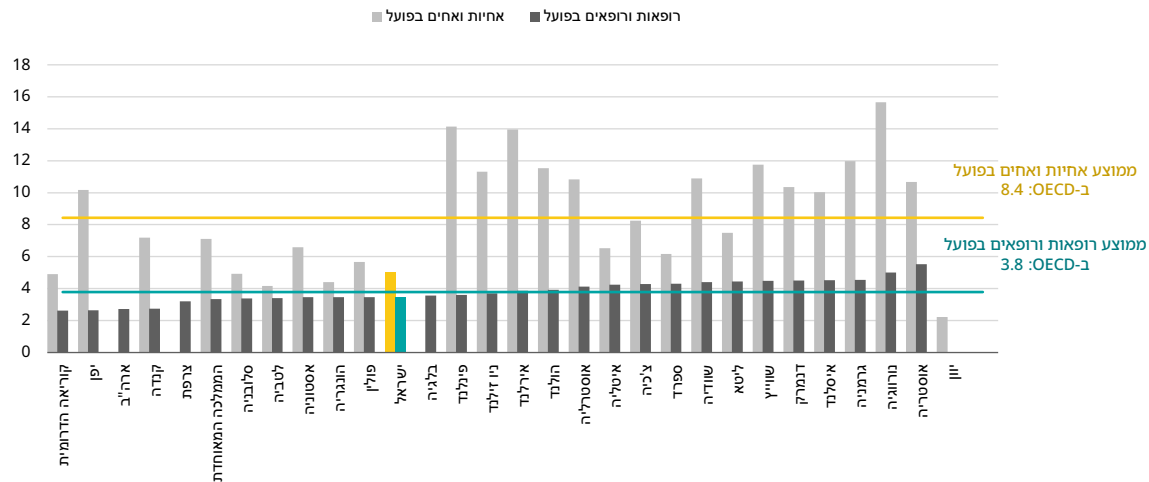
רקע: משבר כוח האדם במקצועות הבריאות הולך ומחמיר.

בתרשים: מספר האחים והאחיות, הרופאים והרופאות הפעילים במגזר הציבורי לכל אלף נפש ממשיך להיות נמוך מהממוצע במדינות ה-OECD, כאשר המחסור באחיות ובאחים גדול במיוחד.

מעבר לתרשים: המחסור ברופאים וברופאות צפוי להחמיר, על אף הצפי לגידול במספר הרופאים הפעילים. המחסור חריף במיוחד במקצועות בריאות הנפש, בייחוד מאז פרוץ המלחמה. בתגובה הושם דגש מיוחד על הגדלת מספר הסטודנטים והסטודנטיות לרפואה בישראל. מספרם אכן גדל, אך מספר הבוגרים לנפש בישראל עמד רק על מחצית הממוצע ב-OECD. נוסף על כך, כ-3,700 רופאים ורופאות ישראלים שוהים כיום בחו"ל, והממשלה משקיעה מאמצים בהזרתם לישראל ובעידוד עליית רופאים לישראל (בשנת 2023 נרשמו 494 רופאים שעלו לישראל ובשנת 2024 נרשמו 519. על פי נתונים של ארגון "נפש בנפש" ומשרד העלייה והקליטה, הממוצע השנתי בין 2013 ל-2018 עמד על כ-350 רופאים, ומאז 2019 החלה עלייה הדרגתית).

צעד נוסף שנקט כדי להתמודד עם המחסור הצפוי הוא קידום מקצועות בריאות שיתמכו בעבודת הרופאים, כמו המקצוע עמית רופא. תוכניות לימוד אחדות למקצוע זה צפויות להיפתח בשנת הלימודים הקרובה.

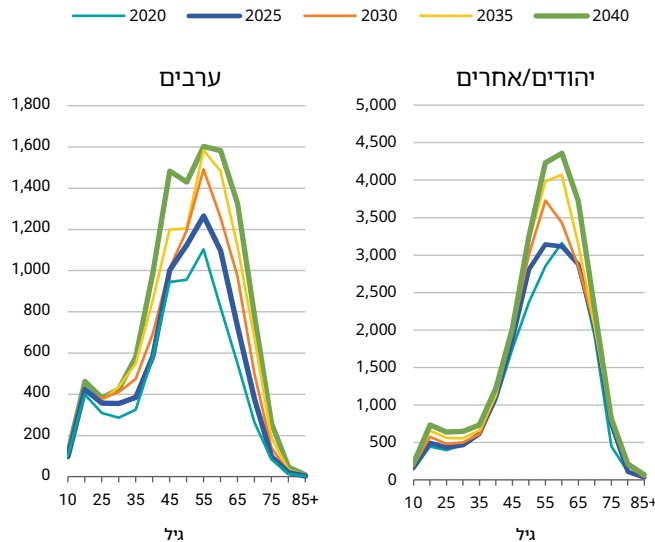
רופאים ורופאות ואחיות פעילים לאלף נפש, 2021-2023

מקור: נדב דוידוביץ' ונתן לב, מרכז טאוב | נתונים: OECD

שיעורי ההיארעות של סוכרת מסוג 2 בקרב ערבים צפויים לגדול מהר יותר מאשר בקרב יהודים

**המספר הצפוי של מקרים חדשים של סוכרת מסוג 2 עד 2040
לפי גיל ותת-אוכלוסייה**

רקע: בהתבסס על נתוני ההיארעות לפי גיל משנת 2019 עבור מחלות שונות ועל תחזיות האוכלוסייה של הלמ"ס, ניתן להעריך את מספר המקרים החדשים הצפויים של סוכרת מסוג 2 ושל שבץ מוחי (בעמוד הבא) עד שנת 2040.

בתרשים: הגידול המהיר ביותר במקרים חדשים של סוכרת מסוג 2 באוכלוסייה היהודית צפוי להתרחש בשנים 2025-2035, כשקבוצות גיל גדולות יגיעו לגילים שבהם שיעורי ההיארעות של סוכרת מסוג 2 הם בשיאם. בשנים 2028-2032 יגדל מספר המקרים החדשים בקבוצת הגיל 64-55 בכ-3% לשנה, ואחר כך יקטנו שיעורי הגידול ל-1%-2% בשנה. בסך הכול, שיעור הגידול הממוצע בשנים 2020-2040 יעמוד על 1.52%.

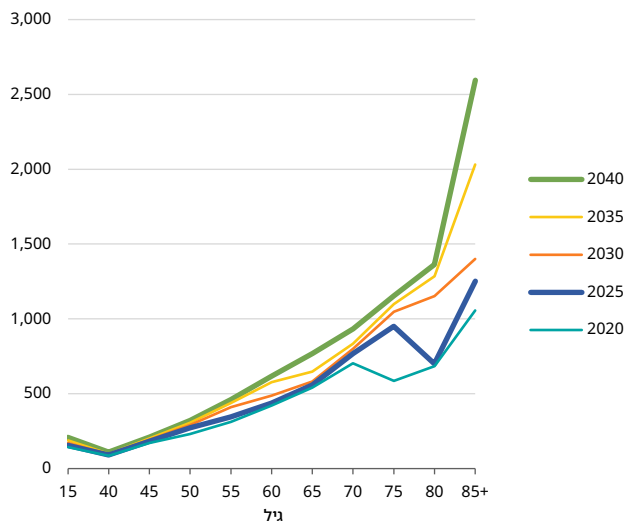
באוכלוסייה הערבית צפוי שיעור גידול גבוה בהרבה. הסיבה היא שילוב של מבנה גילים יציב יותר מעל גיל 20 ושל גידול חד במספר המקרים החדשים מתחת לגיל 50. אם שיעורי ההיארעות לפי גיל יישארו קבועים, מספר המקרים החדשים באוכלוסייה הערבית צפוי לעלות בלא פחות מ-2.8% בשנה עד שנת 2028, וב-2.5% בשנה עד שנת 2034.

הערה: האומדנים מבוססים על נתוני השכיחות ממחקרי נטל התחלואה העולמי לשנת 2019 בשילוב תחזיות האוכלוסייה של הלמ"ס ומניחים שיעורי היארעות סגולית לגיל כפי שהיו ב-2019.

מקור: שדה, גרוטו, דוידוביץ' ווינרב, מרכז טאוב

מספר מקרי השבץ המוחי צפוי לגדול במהירות עם הזדקנות האוכלוסייה

המספר הצפוי של מקרים חדשים של שבץ מוחי עד 2040 לפי גיל

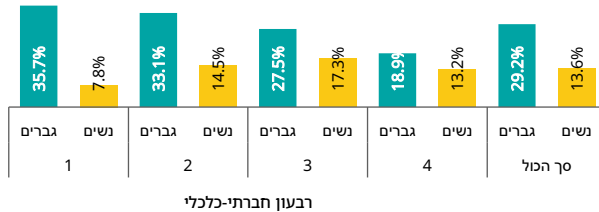
בתרשים: הגידול הצפוי במספר המוחלט של מקרי שבץ מוחי מהיר יותר מזה של סוכרת מסוג 2. בסך הכול, מספר המקרים של שבץ מוחי צפוי לגדול בכ-16% בכל חמש שנים עד 2035 (כ-2.3% בשנה), ולאחר מכן ב-13% נוספים עד 2040. עם זאת, הגידול יהיה בולט במיוחד בקרב בני הגיל השלישי כיוון שקבוצות הגיל שנמצאות עכשיו בתחילת שנות ה-70 לחייהן גדולות במידה ניכרת מאלו שבסוף שנות ה-70 לחייהן. בהנחה ששיעורי ההיארעות לפי גיל יישארו קבועים, בשנים 2025-2030 נראה גידול מהיר מאוד במספר המקרים החדשים בקבוצת בני ה-84-85 (10.0% לשנה), ובשנים 2030-2035 נראה גידול מהיר בקבוצת בני 85+ (7.4% לשנה).

מעבר לתרשים: סיכויי ההחלמה בגילים אלו הם הנמוכים ביותר, ואילו עלויות הטיפול הן הגבוהות ביותר. העלייה במספר מקרי השבץ תגדיל את העלויות ותטיל נטל כלכלי כבד יותר הן על מערכת הבריאות והן על משפחותיהם של הנפגעים. שיעורי ההיארעות של שבץ מוחי, כמו של סוכרת מסוג 2, גבוהים יותר בקרב האוכלוסייה הערבית.

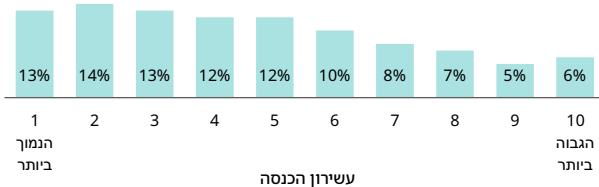
הערה: האומדנים מניחים שיעורי היארעות סגולית לגיל כפי שהיו ב-2019.
מקור: שדה, גרוטו, דוידוביץ' ווינר, מרכז טאוב

ככל שההכנסה גדלה, גברים מעשנים פחות ונשים מעשנות יותר

שיעור המעשנים בישראל
לפי מעמד חברתי-כלכלי ומגדר, 2023

התפלגות הצריכה של מוצרי עישון
לפי עשירוני הכנסה, 2022

רקע: בשנים 2015–2019 היה שיעור המעשנים בקרב בני ובנות 16–74 יציב ועמד על כ-19.5%. לאחר מכן החל שיעור זה לעלות בעקביות ובשנת 2023 הגיע ל-21.1%.

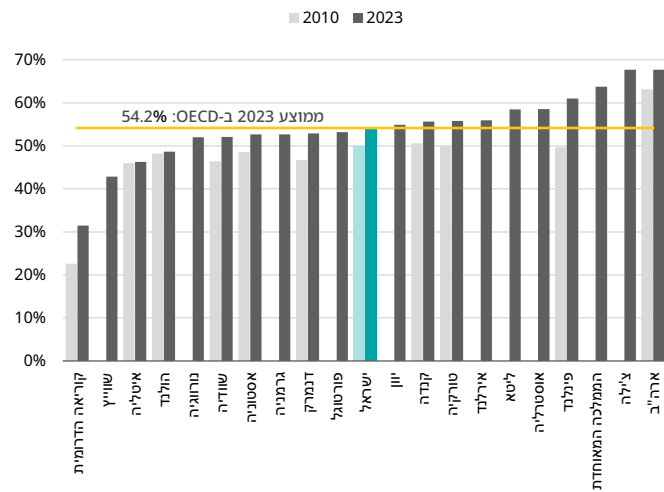
בתרשימים: בתרשים העליון רואים כי בשנת 2023 היה שיעור העישון בקרב גברים גבוה פי 2.2 מזה של נשים. גברים מהרבעון החברתי-כלכלי הנמוך ביותר עישנו כמעט פי 2 יותר מגברים מהרבעון הגבוה ביותר. בקרב נשים, שיעור המעשנות הנמוך ביותר נמצא דווקא ברבעון הנמוך ביותר, ואילו בקרב נשים מהרבעון החברתי-כלכלי השלישי נמצאו השיעורים הגבוהים ביותר. למרות המגמות ההפוכות בין המגדרים, אנו רואים בתרשים התחתון שבסך הכול רכישת מוצרי עישון יורדת עם העלייה במעמד החברתי-הכלכלי.

מעבר לתרשימים: אף שיעשון תורם לתחלואה כרונית ופוגע בבריאות, חלק ניכר מהאוכלוסייה הבוגרת בישראל ממשיכה לעשן. שיעור האנשים המעשנים על בסיס יומי בישראל בשנת 2023 עמד על 16.9% – גבוה מהממוצע ב-OECD, שעמד על 13.2%. העלייה העקבית בשכיחות העישון, והפערים בין שכבות חברתיות-כלכליות, דורשים אימוץ אסטרטגיה רחבה לצמצום תופעת העישון בדגש מיוחד על צמצום פערים: ניטור מוגבר, יצירת מרחבים ציבוריים נקיים מעישון, הגברת הגבלות הפרסום והשיווק, מיסוי אפקטיבי, תוכניות תמיכה בגמילה ועוד.

הערה: "מוצרי עישון" כוללים סיגריות, סיגרים, סיגריה אלקטרונית, נרגילה וכלי עישון.
מקור: אופיר גונן, נתן לב ונדב דזידוביץ', מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס, סקר הוצאות משקי הבית; משרד הבריאות, התוכנית הלאומית למדדי איכות בקהילה, 2023

עלייה בשיעור האוכלוסייה הלוקה בהשמנת יתר

שיעור האוכלוסייה הסובלת מעודף משקל או מהשמנת יתר

מקור: אופיר גונן, נתן לב ונדב דוידוביץ', מרכז טאוב | נתונים: OECD

רקע: בעשורים האחרונים מתמודדות מדינות מפותחות ברחבי העולם עם עלייה עקבית בשכיחות של עודף משקל ($BMI > 25$) והשמנת יתר ($BMI < 30$) – גורמי סיכון מרכזיים לתחלואה ולפגיעה בתוחלת החיים ובאיכותם. עלייה זו קשורה לאורח החיים המודרני, המתאפיין בין השאר בתזונה לקויה ובחוסר פעילות גופנית.

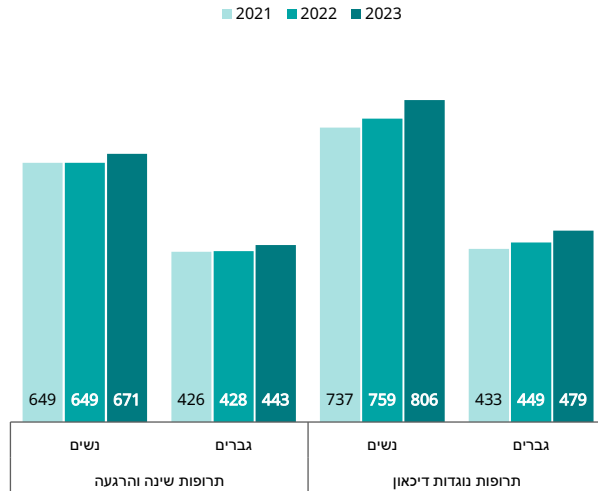
בתרשים: שיעור המדווחים על עודף משקל או השמנת יתר בישראל ב-2023 עמד על 53.7%, מעט פחות מהמוצע של 54.2% ב-OECD.

מעבר לתרשים: בשנת 2023 לא נרשמה עלייה בשיעורי עודף המשקל באוכלוסייה המבוגרת והם עמדו על 33.7%, אך שיעורי השמנת היתר המשיכו לעלות בעקביות מאז 2020. בקרב ילדים בני 7 נצפתה בשנת 2023 ירידה קלה בשיעורי עודף המשקל והשמנת היתר, אך בקרב בני 14–15 הם המשיכו לעלות בעקביות.

לפי נתוני הסקר החברתי של הלמ"ס לשנת 2023, 21% מהאוכלוסייה מעל גיל 20 שותים לפחות שלוש כוסות של משקאות ממותקים ביום, 54% אוכלים חטיף מתוק לפחות פעמיים בשבוע ו-30% אוכלים חטיף מלוח בתדירות דומה. לפי סקר התנהגויות סיכון בקרב בני נוער בישראל לשנת 2023, שנערך כחלק מסקר בין-לאומי (HBSC-WHO), התלמידים בישראל נמצאים בתחתית הדירוג בביצוע פעילות גופנית בהשוואה בין-לאומית; 11% בלבד מבצעים פעילות גופנית יום-יומית של שעה לפחות ו-17% אינם עוסקים בפעילות גופנית כלל.

עלייה בניפוק מרשמים לתרופות שינה והרגעה ולתרופות נוגדות דיכאון

ניפוק מרשמים לתרופות שינה והרגעה ותרופות נוגדות דיכאון לאלף נפש בשנה

מקור: אופיר גונן, נתן לב ונדב דוידוביץ', מרכז טאוב | נתונים: משרד הבריאות, התוכנית הלאומית למודי איכות בקהילה, 2023

רקע: בעשור האחרון שריים שירותי בריאות הנפש במצוקה קשה, אשר החריפה עוד יותר עם התרחשותם של משבר הקורונה ומתקפת 7 באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיה.

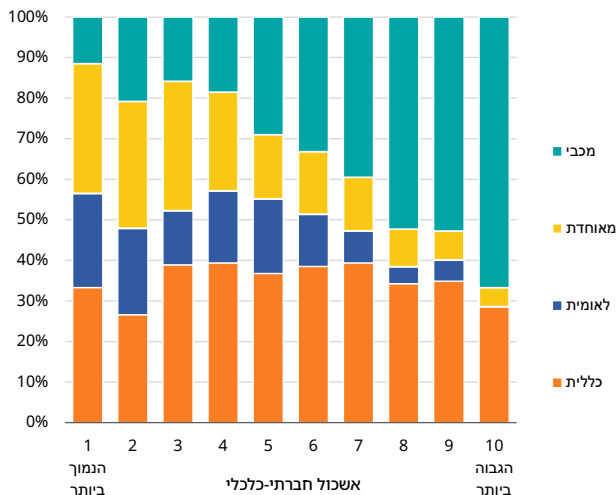
בתרשים: בשנים האחרונות ניכרת עלייה בניפוק של תרופות מרשם לשינה ולהרגעה ושל תרופות נוגדות דיכאון. הצריכה של תרופות נוגדות דיכאון גבוהה מזו של תרופות לשינה ולהרגעה, ונשים צורכות את שני הסוגים יותר מגברים. העלייה בצריכה בשנים 2022-2023 בולטת במיוחד, בעיקר בקרב האוכלוסייה מתחת לגיל 70. שיעור העלייה בצריכת תרופות לשינה ולהרגעה עמד בשנים אלו על 3.5%, ובצריכת תרופות נוגדות דיכאון על 6.3%.

מעבר לתרשים: צריכת תרופות לשינה ולהרגעה הייתה הגבוהה ביותר בקרב נשים וגברים ממעמד חברתי-כלכלי בינוני-נמוך, וצריכת תרופות נוגדות דיכאון הייתה הגבוהה ביותר בקרב נשים וגברים מהמעמד החברתי-כלכלי הגבוה ביותר.

כיום גורמים שונים בתוך מערכת הבריאות ומחוץ לה מעורבים במתן מענה לבריאות הנפש בישראל. מצב זה מחייב תכנון כוח אדם אסטרטגי והנגשת שירותים, מתוך התייחסות מיוחדת לחסמים שיוצרים אי-שוויון בין קבוצות אוכלוסייה בקבלת טיפול ובגישה לשירותים. במסגרת התוכנית הלאומית למתן מענה מידי בתחומי בריאות הנפש והשיקום נקבע תקציב של 1.4 מיליארד ש"ח בשנה לשנים 2024 ו-2025.

קופת חולים מכבי מושכת חברים חזקים מבחינה חברתית-כלכלית, ומאוחדת ולאומית מושכות חברים חלשים יותר

התפלגות ההצטרפות לקופות החולים לפי אשכול חברתי-כלכלי של היישוב, 2023

בתרשים: הנתונים מציגים את התפלגות החברים החדשים המצטרפים לכל אחת מקופות החולים ב-2023 לפי דירוג האשכול החברתי-כלכלי של היישוב. מהנתונים עולה בבירור כי קופת חולים מכבי ממקדת את מאמצי הגיוס שלה באוכלוסיות חזקות יותר – מספר המצטרפים החדשים עולה ככל שהאשכול החברתי-כלכלי של היישוב גבוה יותר. לעומת זאת, קופת חולים מאוחדת מגייסת חברים רבים יותר מאשכולות נמוכים (בעיקר חרדים). בקופת חולים כללית לא נצפו הבדלים משמעותיים בין האשכולות החברתיים-כלכליים השונים בגיוס חברים חדשים.

מעבר לתרשים: חוק ביטוח בריאות ממלכתי בישראל מבוסס על העיקרון של תחרות מנוהלת בין קופות החולים. מטרתה של התחרות לייעל את המערכת, לשמור על שוויון בין מבטחים, לשפר את איכות הטיפול ולהשיג תוצאות בריאותיות רצויות. גיוס חברים חדשים על ידי קופות החולים הוא אחד הביטויים המרכזיים של תחרות זו, אך בהיעדר פיקוח ראוי הוא עלול להוביל לתוצאות שליליות.

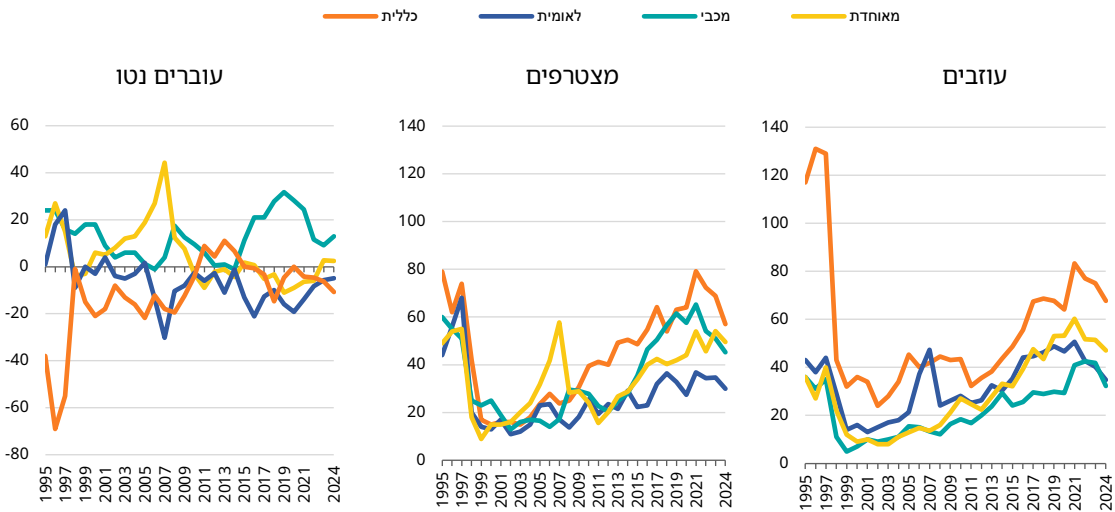
הקופה המובילה במספר המעברים נטו – מכבי שירותי בריאות

רקע: חוק ביטוח בריאות ממלכתי, שאפשר לחברים לעבור בין קופות החולים, נחקק לפני כשלושה עשורים. בשלוש השנים הראשונות לאחר חקיקתו היה שיעור המעברים גבוה ועמד על יותר מ-4% בשנה. מאז 1998 חלה ירידה ניכרת בשיעור זה והם ירדו לכ-1% בשנה. בתחילת שנות האלפיים החלה מגמה של עלייה איטית, עד לשיעור של 2.6% בשנת 2021. בשנים האחרונות שוב החל שיעור המעברים לרדת ובשנת 2024 הגיע ל-1.9%.

בתרשים: שני החלקים הראשונים של התרשים מציגים את מספר העוזבים והמצטרפים לכל אחת מקופות החולים. בשנותיו הראשונות של החוק היה מספר המבוטחים שעזבו את קופת חולים כללית גבוה בהרבה ממספרם בקופות האחרות. עם זאת, מאז תחילת שנות האלפיים מספר המצטרפים לקופה זו הוא הגבוה ביותר. חשוב לזכור ששירותי בריאות כללית היא הקופה הגדולה ביותר במספר חבריה.

מבט על המעברים נטו בין קופות החולים מספק תמונה שונה. בשנים 1995–2010 היה מספר המעברים נטו בשירותי בריאות כללית שלילי – כלומר מספר המבוטחים שעזבו אותה היה גבוה ממספר המבוטחים שהצטרפו אליה. מגמה זו מאפיינת את הקופה גם מאז 2016. בשנים 2015–2024 הייתה מכבי קופת החולים המובילה במספר המעברים נטו. קופת חולים לאומית נמצאת במאזן שלילי מאז 2006, ואילו בקופת חולים מאוחדת השתנו המגמות לאורך השנים.

מגמות במעבר מבוטחים בין קופות החולים באלפים

הערה: ב"מעברים נטו" הכוונה למצטרפים חדשים לקופה פחות המבוטחים שעזבו.
מקור: בן גון ואחרים, מרכז טאוב | נתונים: המוסד לביטוח לאומי; משרד הבריאות

חינוך

התרשימים שלהלן מתארים היבטים שונים של מערכת החינוך בישראל. נפתח בבחינה מחודשת של השאלה אם יש מחסור במורים. במקום לבדוק כמקובל את מספר המורים והכשרתם, התמקדנו בהיעדרויות מהעבודה, ובתחלופת מורים. אין מרבים לעסוק בנושאים אלו, אך לדעתנו הם קשורים קשר הדוק לתחושת המחסור.

לאחר מכן נבחן את סוגיית התקצוב לכיתה ולתלמיד בבתי ספר יסודיים בחינוך הרשמי הרגיל, למעט בתי ספר חרדיים. נראה שהפערים בין בתי הספר בחינוך הממלכתי העברי, הממלכתי-דתי והממלכתי הערבי הולכים ומצטמצמים. רוב הפערים שנותרו מקורם בנוסחאות ההקצאה האובייקטיביות שקבע משרד החינוך.

לבסוף נידרש להיקף הפנייה לחינוך המיוחד, ונצביע על עלייה ניכרת בשיעורי הרישום בשנות הלימודים האחרונות של התיכון – ככל הנראה במטרה לשפר את הביצועים בבחינות הבגרות.

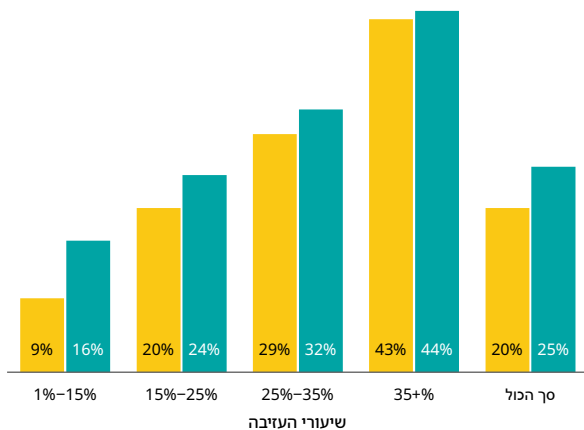
בתי ספר רבים מתמודדים עם שיעורי תחלופה גבוהים של מורות

רקע: בדיונים על מחסור במורות ועל תחלופת מורות מרבים לשאול כמה מורות "חסרות" במערכת החינוך כולה. לחלופין ניתן לשאול כמה מורות חסרות או התחלפו בבית ספר, במחוז או ביישוב זה או אחר, במקצוע מסוים או במגזר וסוג פיקוח. כדי להבין את ההבדל, נניח שיש שני בתי ספר, שבכל אחד מהם 100 מורות, ו-50 מורות מכל בית ספר מחליפות מקומות זו עם זו. מבחינת המערכת לא חסרה אף מורה, אך המנהלת, צוות ההוראה, התלמידים וההורים בשני בתי הספר מתמודדים עם השלכות של שיעור תחלופה של 50%.

בתרשימים: בשנים המוצגות בתרשים הימני, שיעור המורות העוזבות מדי שנה נמוך בדרך כלל משיעור המורות המצטרפות. התרשים השמאלי מחלק את בתי הספר לפי שיעור המורות העוזבות: שיעור העזיבה הממוצע בבתי ספר שבהם העזיבה הייתה נמוכה מ-15% עמד על 9%, ושיעור העזיבה הממוצע בבתי ספר שבהם העזיבה הייתה גבוהה מ-35% עמד על 43%. כפי שניתן לראות, בכל הקבוצות בשנת 2023 מספר המורות שהצטרפו לבתי ספר שהן לא לימדו בהם בשנה הקודמת היה גבוה ממספר המורות שעזבו את בתי הספר אך נותרו במערכת החינוך. עובדה זו מלמדת שלאורך התקופה שנבדקה המחסור במורות – אם היה כזה בראשית התקופה – לא החמיר.

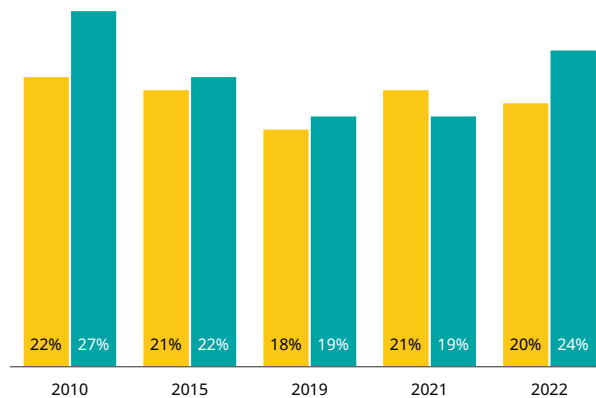
שיעורי תחלופה בהוראה ברמת בית הספר, 2022-2023

■ שיעור המורות שעזבו ב-2022 ■ שיעור המורות שהצטרפו ב-2023

מורות עוזבות ומצטרפות שנים נבחרות

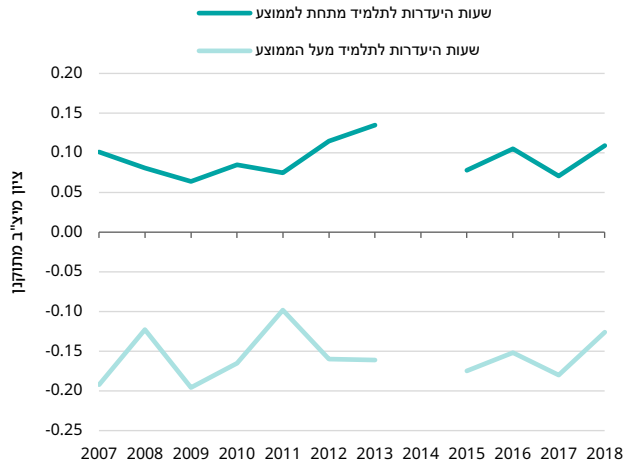
■ שיעור המורות שהצטרפו שנה לאחר שנת העזיבה ■ שיעור המורות שעזבו בשנת העזיבה

מקור: נחום בלס, מרכז טאוב ודוד מעגן, הלמ"ס | נתונים: הלמ"ס (עיבוד מיוחד)

היעדרויות מורות פוגעות בהישגי התלמידים בבחינות המיצ"ב בכיתה ה'

הישגים במבחן המיצ"ב בכיתה ה'
לפי שעות היעדרות מורות לתלמיד

רקע: להיעדרות של מורות עלולות להיות השלכות על ההישגים הלימודיים.

בתרשים: בחינה ראשונית של הקשר בין היעדרות מורות להישגים לימודיים מראה שבבתי הספר שבהם שיעור היעדרות של המורות גבוה מהממוצע הישגי התלמידים נמוכים בהשוואה לבתי ספר שבהם שיעור היעדרות של המורות נמוך מהממוצע.

מעבר לתרשים: לא נתפלא אם יתברר שיש קשר סיבתי בין שני הדברים – הישגים לימודיים תלויים בסביבה לימודית יציבה ובקשר קרוב ויעיל בין תלמידים למוריהם, וקשר כזה מתבסס על היכרות והמשכיות. יש להניח שלשיעור גבוה של היעדרויות מורות יש השפעה שלילית על היבטים חינוכיים נוספים.

היעדרויות מורות פוגעות גם בהישגים בבחינות הבגרות

הישגים בבחינות הבגרות
לפי שעות היעדרות מורות לתלמיד, שנה"ל 2021/2022

בתרשים: מבדיקת הקשר בין ממוצע שעות ההיעדרות של מורות לתלמיד לבין הישגים בבחינות הבגרות מצטיירת תמונה דומה לזו שעלתה בתרשים הקודם. בשנת הלימודים 2021/2022, בבתי ספר שבהם מספר שעות ההיעדרות היה נמוך מהממוצע, ממוצע ציוני הבגרות (כולל נקודות בונס) עמד על 86.9, לעומת ציון ממוצע של 83.0 בבתי ספר שבהם מספר שעות ההיעדרות היה גבוה מהממוצע. בדומה לכך, שיעורי הזכאות לבגרות עמדו על 84%-75%, בהתאמה.

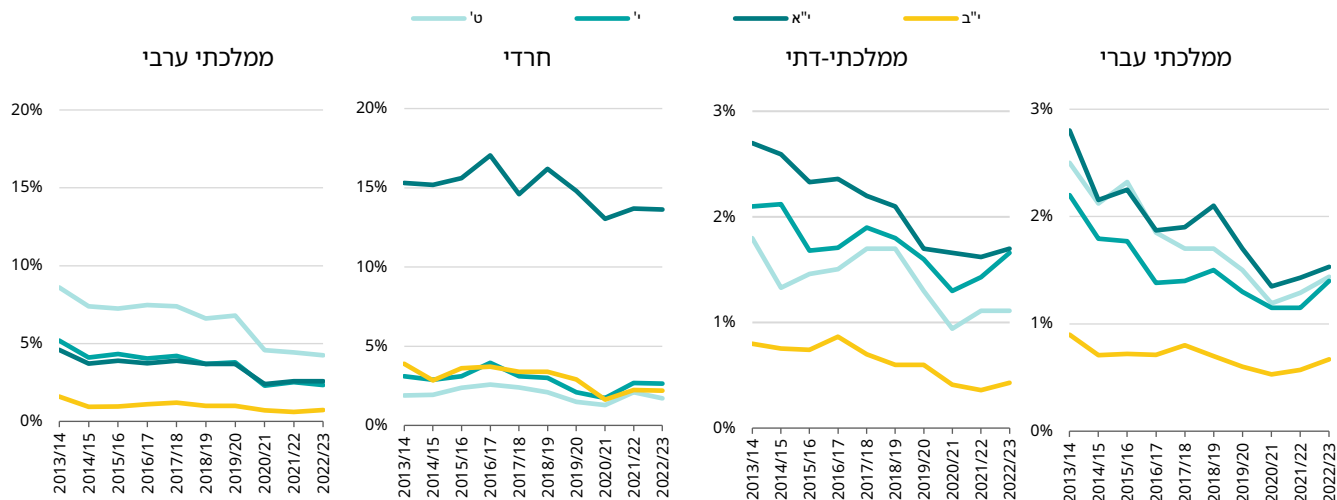
מעבר לתרשים: כמו שנאמר לגבי החינוך היסודי בעמוד הקודם, גם כאן אפשר בהחלט להניח שלשיעורי היעדרות גבוהים של הסגל החינוכי יש השפעה שלילית גם במישורים אחרים.

שיעורי הנשירה בחינוך העל-יסודי ירדו בכל המגזרים – אך עלו מאז הקורונה

בתרשים: בעשור האחרון חלה ירידה כללית בשיעורי הנשירה בכיתות ט'-י"ב בכל קבוצות האוכלוסייה ובכל שכבות הגיל. בשנים 2021–2023 נמדדה עלייה קלה בשיעורי הנשירה, אבל הם לא חזרו לרמות שלפני מגפת הקורונה.

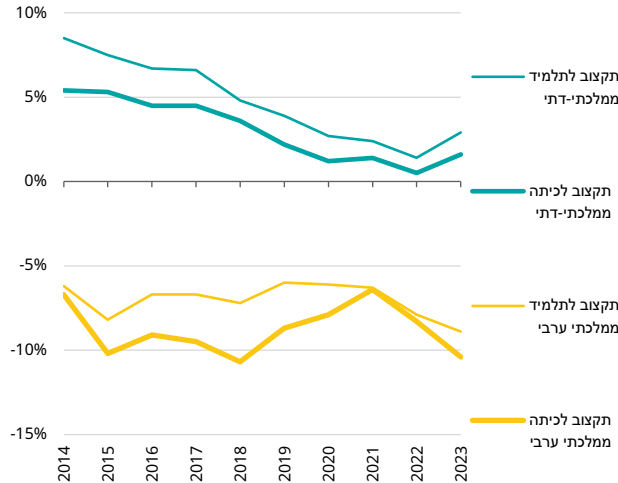
מעבר לתרשים: בחינוך העברי שיעורי הנשירה מגיעים לשיא בכיתה י"א, ובחינוך הערבי הם הגבוהים ביותר בכיתה ט'. מגמות הנשירה במערכת החינוך הממלכתית-דתית והממלכתית (החילונית) דומות יחסית – רוב הנשירה מתרחשת בין כיתה ט' לכיתה י"א. בחינוך החרדי שיעורי הנשירה גבוהים במיוחד בכיתה י"א, בשל המעבר לישיבות גבוהות. (שימו לב להבדל בקנה המידה בציר האנכי בין תרשימי החינוך החרדי והממלכתי הערבי ובין התרשימים של הממלכתי העברי והממלכתי-דתית).

שיעורי הנשירה בחטיבה העליונה לפי שכבה וקבוצת אוכלוסייה

צמצום בפערי התקצוב בין החינוך הממלכתי-דתי לממלכתי העברי, לצד התרחבות בין הממלכתי העברי לממלכתי הערבי

הפערים בתקצוב לכיתה ולתלמיד בחינוך היסודי הרשמי ביחס למוסדות בחינוך הממלכתי העברי

מקור: נחום בלס וחיים בלייך, מרכז טאוב | נתונים: משרד החינוך

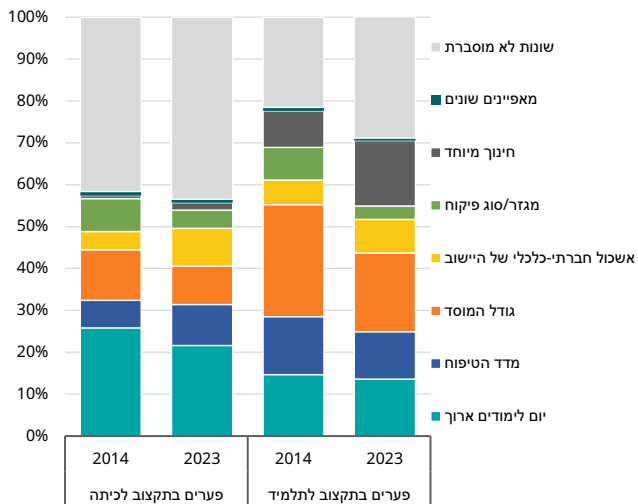
רקע: קיימים הבדלים גדולים בתקצוב לכיתה ולתלמיד בחינוך היסודי הרשמי הרגיל, והשאלה היא מה מקורם של ההבדלים הללו ואם הם מצטמצמים.

בתרשים: התרשים מציג את הפערים בתקצוב החינוך היסודי הרשמי לאחר פיקוח על מאפייני המוסדות. הפער בין החינוך הממלכתי-דתי לחינוך הממלכתי העברי בתקצוב לכיתה הצטמצם מ-5% בערך בתחילת התקופה לפחות מ-2% בשנים האחרונות. התקצוב לתלמיד התאפיין במגמה דומה: הפער בין החינוך הממלכתי-דתי לחינוך הממלכתי העברי הצטמצם מ-9% בערך בתחילת התקופה לפחות מ-3% בשנים האחרונות. במגזר הערבי התקצוב הוא הנמוך ביותר – הפער בתקצוב לכיתה בינו ובין החינוך הממלכתי העברי גדל מכ-7% לכ-10%, והפער בתקצוב לתלמיד גדל מכ-6% לכ-9%.

בסיכומו של דבר, כשמביאים בחשבון את שורת המשתנים הכלולים במודל התקצוב נמצא שעם הזמן מצטמצמים הפערים בין החינוך הממלכתי-דתי לחינוך הממלכתי (העברי והערבי) הן בתקצוב לכיתה והן בתקצוב לתלמיד. ממצא זה תואם את הנתונים על החטיבה העליונה, שהוצגו בתמונת מצב המדינה 2024.

רוב פערי התקצוב בין חלקי מערכת החינוך מקורם בנוסחאות התקצוב

מקורות הפערים בין זרמי החינוך

מקור: נחום בלס וחיים בלייך, מרכז טאוב | נתונים: משרד החינוך

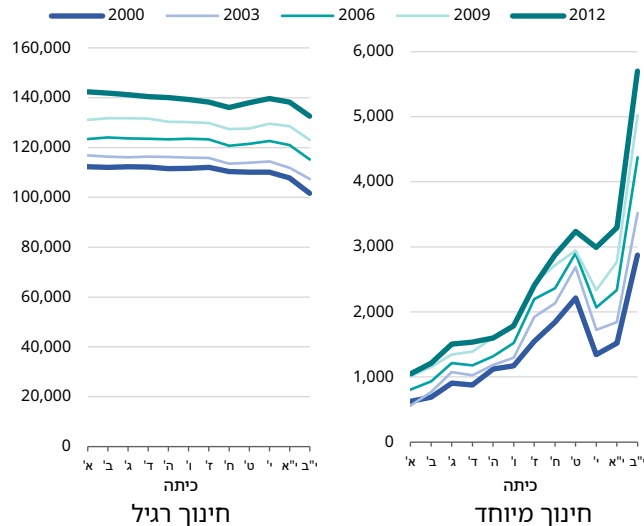
בתרשים: חלק ניכר מן ההבדלים בתקצוב לכיתה ולתלמיד שהוצגו בעמוד הקודם קשור למשתנים המעוגנים בנוסחאות התקצוב (בין היתר גודל בית הספר, מדד הטיפוח, השתתפות בתוכנית יום לימודים ארוך וקיומן של כיתות חינוך מיוחד). שיעור השונות הבלתי מוסברת במודלים הבוחנים תקצוב לכיתה (35%-43% על פני השנים) גדול משיעורה במודלים הבוחנים תקצוב לתלמיד (21%-29% על פני השנים).

אמידה של התקצוב לכיתה מדגישה את החשיבות המצרפית של משתנים שקשורים לרעיון התקצוב הדיפרנציאלי, המפצה מוסדות המשרתים אוכלוסיות חלשות יותר מבחינה חברתית-כלכלית. כך למשל, מדד הטיפוח, קיומו של יום לימודים ארוך והאשכול החברתי-כלכלי של היישוב מסבירים יחד 37%-48% מהשונות בתקצוב לכיתה על פני השנים. אמידה של התקצוב לתלמיד, לעומת זאת, מדגישה את ההשפעה של גודל המוסד ושל קיומן של כיתות חינוך מיוחד.

תרומת המשתנה מגזר וסוג פיקוח מצומצמת למדי הן במודלים של תקצוב לכיתה והן במודלים של תקצוב לתלמיד. יתר על כן, על פני השנים ניכר שתרומתו של משתנה זה הולכת ופוחתת – מ-7.9% ל-4.3% בתקצוב לכיתה ומ-7.8% ל-3.2% בתקצוב לתלמיד. בסיכומם של דבר חשוב לומר שנוסחאות התקצוב מבטאות תפיסות עולם חינוכיות וערכיות, ונוסחאות תקצוב שונות יכולות כמובן להניב תוצאות שונות.

מעבר מסיבי של תלמידים מהחינוך הרגיל לחינוך המיוחד בכיתה י"ב

מספר התלמידים בחינוך הרגיל ובחינוך המיוחד
לפי שנת הכניסה לכיתה א'

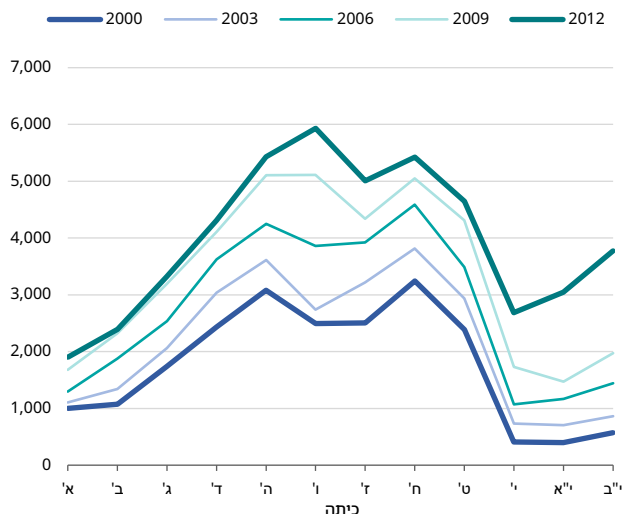
רקע: הדיון בחינוך המיוחד בישראל מתבסס על פי רוב על התבוננות בכלל מערכת החינוך המיוחד. ואולם כדי להבין את הדברים לעומקם ראוי להתבונן במגמות לפי שלבי חינוך. הסברה הרווחת היא שרוב הגידול במספר תלמידי החינוך המיוחד מתרחש בשלבי החינוך המוקדמים, בגן הילדים ובבית הספר היסודי. סברה זו נסמכת על ההנחה שבשלבים מאוחרים יותר מספר התלמידים עם צרכים מיוחדים כבר התייצב, שכן הבעיות כבר מוכרות, הפתרונות יושמו (גם אם חלקית), והתלמידים שאובחנו עם צרכים מיוחדים טופלו ונקלטו ככל האפשר בחינוך הרגיל.

בתרשימים: ואולם מהתבוננות ממוקדת בנתונים עולה תמונה שונה לחלוטין. בתרשים השמאלי ניתן לראות כי מכיתה א' עד כיתה י"ב פחת מספר התלמידים בכל מחזור. עם הסיבות לכך אפשר למנות נשירה ומעבר של חלק מהתלמידים למסגרות של חינוך מיוחד. בתרשים הימני רואים שיש עלייה עקבית במספר התלמידים הלומדים בבתי ספר נפרדים לחינוך מיוחד ככל שעולים לכיתה גבוהה יותר, למעט במעבר מחטיבת הביניים לחטיבה העליונה. מגמה זו הולכת ומתחזקת בשנים האחרונות. ההסבר לכך מובא בעמוד הבא.

מקור: נחום בלס ושרית סילברמן, מרכז טאוב | נתונים: משרד החינוך

בכיתה י' – צניחה במספר התלמידים עם צרכים מיוחדים הלומדים בכיתות נפרדות בבתי ספר רגילים

מספר התלמידים בכיתות נפרדות בבתי הספר הרגילים לפי שנת הכניסה לכיתה א'

מקור: נחום בלס ושרית סילברמן, מרכז טאוב | נתונים: משרד החינוך

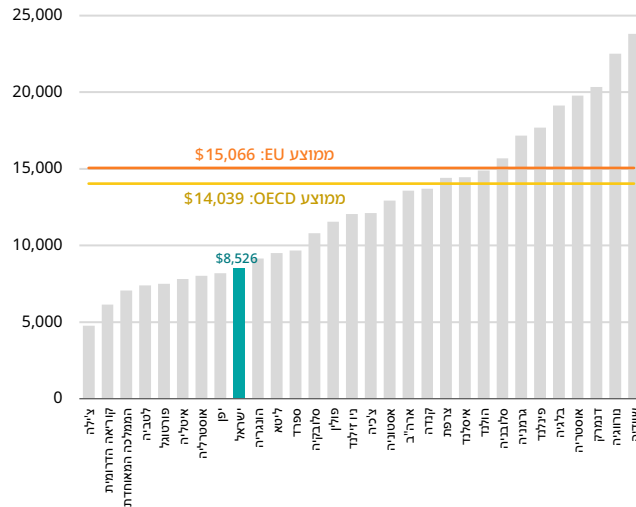
בתרשים: כשבוחנים את מספר התלמידים הלומדים בכיתות נפרדות בבתי ספר רגילים מתגלה דפוס שונה במקצת. בחינוך היסודי המספר עולה בעקביות, בחטיבת הביניים הוא מתייצב, במעבר לכיתה י' הוא יורד ירידה דרסטית ובמעבר לכיתות י"א וי"ב הוא שב ועולה.

מעבר לתרשים: מהן הסיבות לגידול העקבי במספר תלמידי החינוך המיוחד, העומד בסתירה למצב בחינוך הרגיל? לעיתים קרובות מייחסים זאת לשינוי ההגדרות של תלמידים עם צרכים מיוחדים, לאבחון מאוחר של הלקות, להיחלשות הסטיגמה החברתית שדבקה בחינוך המיוחד וליתרונות המוקנים לתלמידים המוגדרים עם צרכים מיוחדים ולהוריהם. ואולם יתרונות אלה רלוונטיים יותר בגילים הצעירים ואין בהם כדי להסביר מדוע הגידול מתרחש דווקא בחטיבה העליונה.

להערכתנו יש לתלות גידול זה בעיקר ברצון לקבל התאמות בבחינות הבגרות ללא צורך באישור של ועדה בית-ספרית או מחוזית. אנשי חינוך לא מעטים תומכים בהערכה זו.

ההוצאה הציבורית על השכלה גבוהה בישראל נמוכה בהשוואה לממוצע במדינות ה-OECD

ההוצאה הציבורית על השכלה גבוהה לסטודנט דולרים, במונחי PPP, 2020

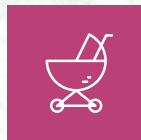

רקע: ההוצאה הציבורית על השכלה גבוהה בישראל הסתכמה בתקציב 2023 בכ-12 מיליארד ש"ח, שהם כ-0.7% מהתמ"ג.

בתרשים: בשנת 2020 עמדה ההוצאה הציבורית לסטודנט בישראל על 8,526 דולר (במונחי שווי כוח קנייה), סכום נמוך במידה ניכרת מהממוצע ב-OECD, שעמד על 14,039 דולר. ההוצאה בישראל אינה נמוכה רק מזו שברוב המדינות הדומות לה, ובכלל זה מדינות רווחה נדיבות כמו שוודיה, נורווגיה ודנמרק, אלא גם מההוצאה במדינות רווחה שמרניות כמו צרפת וגרמניה. אפילו מדינות רווחה ליברליות כגון ארצות הברית משקיעות בסטודנט יותר מישראל.

הערות: ההוצאה על השכלה גבוהה לסטודנט לתואר אקדמי. בארה"ב ההוצאה כוללת גם חינוך על-תיכוני (תוכניות של שנתיים ומעלה).

מקור: ג'וני גל ושביט בן-פורת, מרכז טאוב | נתונים: OECD

הגיל הרך

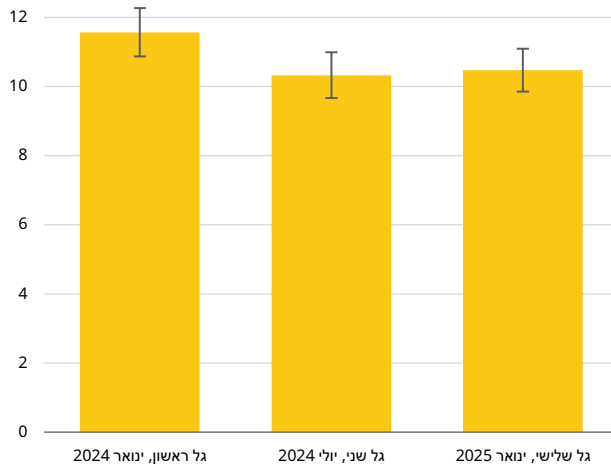
כדי ללמוד על מצבם של ילדים צעירים בישראל ושל הוריהם במהלך המלחמה ערכה יוזמת מרכז טאוב לחקר ההתפתחות ואי השוויון בגיל הרך סקר מקוון בקרב הורים לילדים בני 0-6. הסקר נערך בשלושה גלים: הגל הראשון, בינואר 2024, כלל 1,199 הורים יהודים (אם או אב); הגל השני, ביולי 2024, כלל 804 יהודים שנסקרו בגל הראשון (כ-67% מהמשיבים המקוריים) ו-151 הורים ערבים; והגל השלישי, בינואר 2025, כלל 801 משיבים חוזרים - 720 יהודים מהגל הראשון ו-82 ערבים מהגל השני. בסך הכול השיבו לסקר 1,350 הורים לילדים צעירים.

הסקר התבסס על דיווח עצמי של ההורים על מצבם ועל מצב ילדיהם הצעירים בתקופת המלחמה. מטרתו הייתה להעריך את מצבם הרגשי, ההתנהגותי וההתפתחותי של ילדים צעירים בתקופה זו, ואת מצבם הרגשי של ההורים, ולבחון גורמים שונים שעשויים להסביר את הממצאים. להלן יוצגו ממצאים ראשוניים מהגל השלישי של הסקר בהשוואה לממצאים מהגלים הקודמים, ויוצגו השינויים שחלו במצבם של הילדים ושל ההורים בין ינואר 2024 לינואר 2025.

נוסף על כך יוצג ניתוח של העיכובים בהתפתחות השפתית בקרב ילדים צעירים, בהתבסס על נתוני טיפות חלב.

ככל שנמשכה המלחמה בעזה פחתו הקשיים הרגשיים של ילדים

ממוצע קשיים רגשיים והתנהגותיים בקרב ילדים בגיל הרך
מדד SDQ, לפי גלי הסקר

רקע: חשיפה מתמשכת של ילדים למצבי חירום עלולה לפגוע ברווחתם הרגשית וההתנהגותית. מדידת השינויים ברווחה לאורך זמן חיונית להבנת השפעת המלחמה על ילדים ולזיהוי נקודות זמן קריטיות להתערבות. הקשיים הרגשיים וההתנהגותיים של הילדים נמדדו באמצעות "שאלון חוזקות וקשיים" (SDQ - Strengths and Difficulties Questionnaire), כלי מתוקף ומהימן המקובל בספרות המחקרית למדידת קשיים רגשיים והתנהגותיים בקרב ילדים.

בתרשים: התרשים מציג את ממוצע מדד SDQ לילדים בגיל הרך בשלושת הגלים של הסקר. בגל הראשון (ינואר 2024), סמוך לתחילת המלחמה, היה ממוצע המדד גבוה במידה ניכרת מהממוצע בגל השני (יולי 2024). בין הגל השני לגל השלישי (ינואר 2025) לא היה שינוי מובהק נוסף.

מעבר לתרשים: הממצאים מראים שעיקר הפגיעה בילדים בגיל הרך היה בתחילת המלחמה, אך בהמשכה פחתו הקשיים ורמתם התייצבה. עם זאת, יש להמשיך לעקוב אחר מצבם של ילדים אלו ולספק מענה הולם גם לאחר הירידה הראשונית בעומס הרגשי.

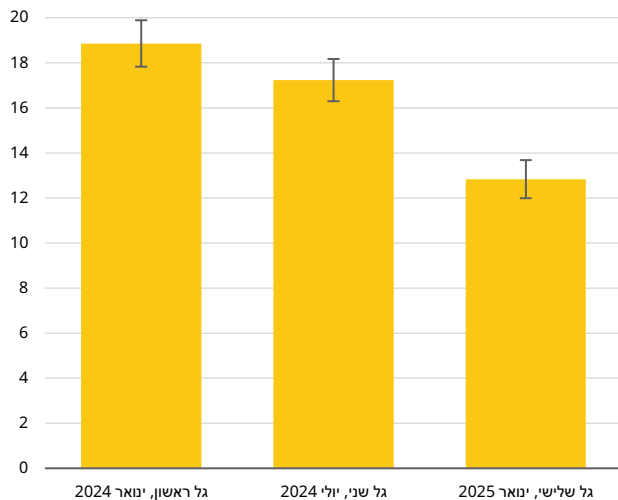
הערה: לפי דיווחי ההורים בסקר. הקווים האנכיים מייצגים רווח בר-סמך של 95%. מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

הורים לילדים צעירים חוו פחות דיכאון, חרדה וסטריס ככל שנמשכה המלחמה בעזה

ממוצע תסמיני דיכאון, חרדה וסטריס בקרב הורים

לילדים בגיל הרך

מדד DASS, לפי גלי הסקר

רקע: המצב הביטחוני בישראל מאז 7 באוקטובר משפיע מאוד גם על רווחתם הנפשית של הורים לילדים בגיל הרך. כדי להעריך את רמות המצוקה הנפשית שלהם השתמשנו במדד DASS (Depression, Anxiety and Stress Scale), כלי להערכת רמות דיכאון, חרדה וסטריס בקרב מבוגרים. מדובר בכלי מקובל במחקר הפסיכולוגי, המספק תמונה כוללת של רווחה נפשית ושל תגובות למצבי סטריס ודחק.

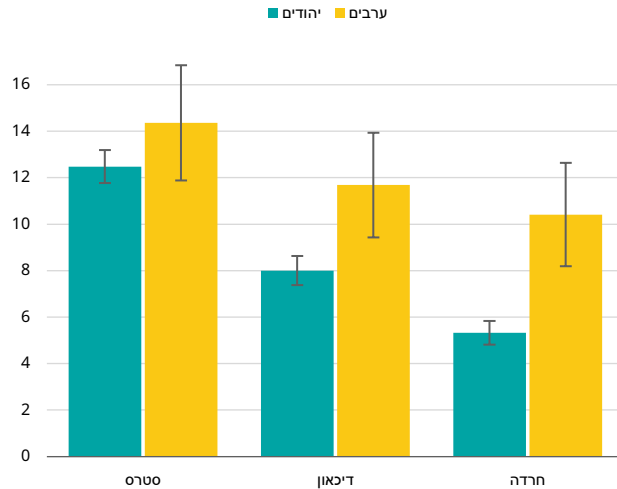
בתרשים: התרשים מציג את הציון הממוצע הכולל במדד DASS (המשקלל את שלושת התחומים – דיכאון, חרדה וסטריס) בקרב הורים לילדים בגיל הרך בשלושת גלי הסקר. בגל הראשון נמדדו רמות גבוהות במיוחד של מצוקה נפשית בקרב הורים. בגל השני הייתה ירידה ברמות המצוקה ובגל השלישי הייתה ירידה נוספת, גדולה בהרבה מזו שבין הגל הראשון לשני. בגל זה נמדדה הרמה הנמוכה ביותר עד כה.

מעבר לתרשים: הממצאים מעידים כי הירידה ברמת המצוקה הנפשית בקרב ההורים לוקחת זמן. רק לאחר שנה נצפתה ירידה משמעותית ברמות הדיכאון, החרדה והסטריס – עדות לכך שתהליך ההסתגלות למצב חירום מתמשך הוא הדרגתי.

הערה: לפי דיווחי ההורים בסקר. הקווים האנכיים מייצגים רווח בר-סמך של 95%. מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

הורים ערבים חוו רמות גבוהות יותר של מצוקה נפשית

ממוצע תסמיני דיכאון, חרדה וסטריס בקרב הורים לילדים בגיל הרך
מדד DASS, הגל השלישי של הסקר, לפי לאום

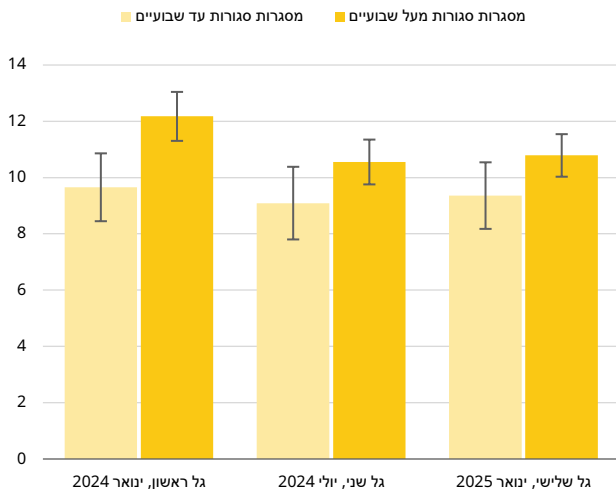
הערה: לפי דיווחי ההורים בסקר. הקווים האנכיים מייצגים רווח בר-סמך של 95%.
מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

בתרשים: על פי הסקר שנערך בינואר 2025, הציון הממוצע של שלושת רכיבי מדד DASS מצביעים על פערים מובהקים בין הורים יהודים להורים ערבים, בייחוד ברמות החרדה והדיכאון. הורים ערבים מדווחים על רמות גבוהות יותר של חרדה ודיכאון בהשוואה להורים יהודים. עם זאת, לא נמצאו הבדלים מובהקים ברמות הסטריס בין שתי הקבוצות וההורים מכלל הקבוצות דיווחו על רמות גבוהות יחסית.

מעבר לתרשים: ההבדלים בין הורים יהודים להורים ערבים ברמות החרדה והדיכאון עשויים לשקף את ההשפעות השונות של המלחמה על קבוצות אוכלוסייה שונות בישראל. ייתכן שקיימת תחושת אי-ביטחון חזקה יותר בקרב הורים ערבים, בייחוד לנוכח המצב הביטחוני באזורם. במקביל, העובדה שאין הבדל מובהק בסטריס בין הקבוצות עשויה להצביע על כך שכל ההורים, ללא קשר ללאום, חווים את העומס הנפשי המיוחד שמביאה עימה תקופת מלחמה, ואילו חרדה ודיכאון מושפעים יותר מהרקע החברתי והתרבותי של כל קבוצה. עם זאת, ייתכן שגורמים אחרים, כגון העלייה בשיעור מקרי הרצח באוכלוסייה הערבית והתנודות בשיעורי התעסוקה, תרמו למצבם הנפשי המורכב של הורים ערבים מעבר להשפעות המלחמה, לכן יש להיזהר מלטעון לסיבתיות בין המלחמה לבין הרמות הגבוהות של מצוקה נפשית בקרבם.

סגירת מסגרות החינוך בתחילת המלחמה העצימה את הקשיים הרגשיים וההתנהגותיים של ילדים

ממוצע קשיים רגשיים והתנהגותיים לפי משך סגירת מסגרות החינוך בתחילת המלחמה
 מדד SDQ, לפי גלי הסקר

רקע: בזמן המלחמה נסגרו מסגרות החינוך לפרקי זמן שונים וייתכן שסגירתם השפיעה על התפתחותם הרגשית וההתנהגותית של הילדים.

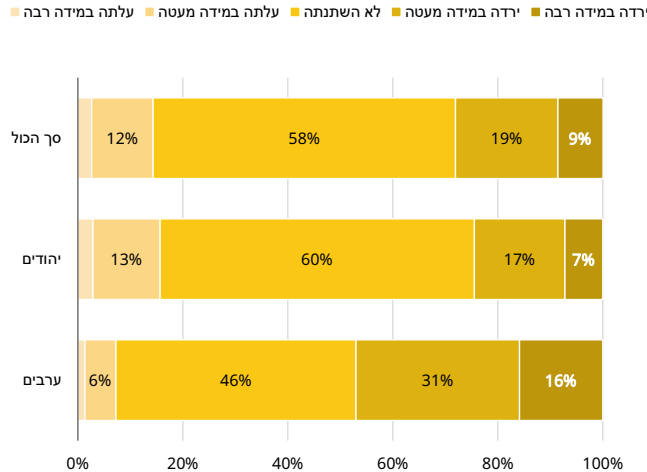
בתרשים: הציון הממוצע הכולל במדד SDQ בקרב ילדים בשלושת גלי הסקר מראה מגמה ברורה: ילדים שהמסגרות שלהם היו סגורות יותר משבועיים חוו קשיים רבים יותר מילדים שהמסגרות שלהם היו סגורות עד שבועיים. בגל השני והשלישי הייתה ירידה ניכרת ברמת הקשיים ולא נצפו עוד הבדלים מובהקים בין קבוצות הילדים לפי משך הזמן שבו היו המסגרות סגורות.

מעבר לתרשים: ילדים שלא ביקרו במסגרות החינוך יותר משבועיים חוו ככל הנראה קשיים רבים יותר בגלל חוסר יציבות בשגרת החיים והיעדר תמיכה חינוכית ורגשית. עם זאת, השיפור במצבם בגלים השני והשלישי מעיד על יכולת הסתגלות של הילדים ושל משפחותיהם למציאות החדשה וייתכן שגם על היכולת למצוא פתרונות חלופיים. התרשים מלמד כי לסגירת מסגרות החינוך במצבי חירום עלולה להיות השפעה מיידית על מצבם הרגשי של ילדים, אך לא לאורך זמן.

הערה: לפי דיווחי ההורים בסקר. הקווים האנכיים מייצגים רווח בר-סמך של 95%. מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

הפגיעה הכלכלית שחוו הורים ערבים בעקבות המלחמה הייתה קשה מהפגיעה שחוו הורים יהודים

השינוי במצב ההכנסה המשפחתית מאז ינואר 2024
לפי לאום

רקע: ההכנסה המשפחתית משפיעה על רווחתן הכלכלית והנפשית של משפחות, בייחוד בתקופות של משבר. במהלך המלחמה חלה ירידה בהכנסה של משפחות רבות בישראל ומצוקתן הכלכלית גברה.

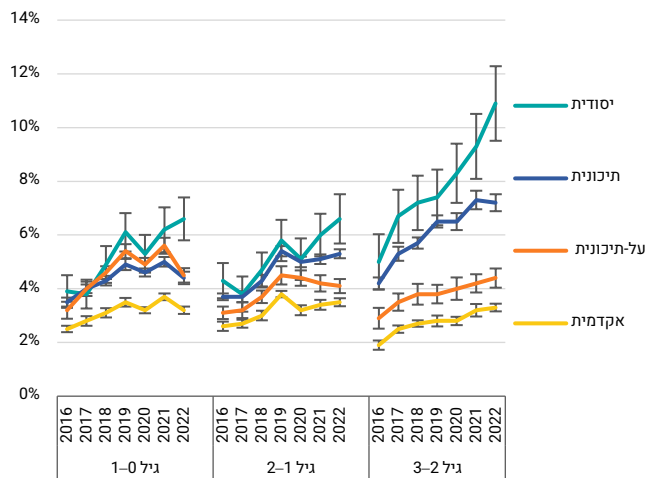
בתרשים: שיעור המשפחות הערביות שדיווחו על ירידה בהכנסה המשפחתית שלהן היה גבוה מזה של המשפחות היהודיות. כ-31% מהמשפחות הערביות דיווחו על ירידה מעטה ו-16% דיווחו על ירידה רבה. לעומת זאת, רק 17% מהמשפחות היהודיות דיווחו על ירידה מעטה ו-7% דיווחו על ירידה רבה.

מעבר לתרשים: הפערים מלמדים על הפגיעות הייחודיות של משפחות ערביות במהלך המלחמה ומעידים כי הפגיעה הכלכלית במשפחות הערביות לא נבעה רק מההשפעה הכללית של המצב הביטחוני במדינה. לנוכח האתגרים הגדולים שמציב המצב הביטחוני מן הראוי שמשפחות אלו יקבלו מענה ממסגרות חברתיות וכלכליות.

הערה: לפי דיווחי ההורים בסקר.
מקור: בלנק ואחרים, מרכז טאוב

שיעורי העיכוב בהשגת אבני דרך התפתחותיות יורדים עם העלייה בהשכלת האם

שיעור הילדים עם עיכוב בהשגת אבני דרך שפתיות
לפי שנת הבדיקה והשכלת האם

בתרשים: התרשים מציג את שיעור הילדים הסובלים מעיכוב בהשגת אבני דרך בתחום השפתי, על פי שנת ההערכה, קבוצת גיל ורמת ההשכלה של האם. לאורך זמן, ובכל קבוצות הגיל, ניכרת מגמה עקבית של יחס הפוך מובהק בין השכלת האם לבין עיכוב שפתי: ככל שרמת ההשכלה של האם נמוכה יותר, כך שיעור העיכוב גבוה יותר. היחס הזה מתחזק עם העלייה בגיל – הפער בין ילדים לאימהות משכילות לילדים לאימהות לא משכילות הוא הגדול ביותר בגילי 2-3 בהשוואה לגילי 0-1 ו-1-2.

נוסף על ההשפעה של השכלת האם, התרשימים מצביעים על מגמה מדאיגה לאורך זמן: עם כל שנה שחולפת עולה שיעור הילדים עם עיכוב שפתי, והמגמה הזאת בולטת במיוחד בקרב ילדים לאימהות בעלות השכלה נמוכה. מגמות אלו החלו עוד לפני שנת 2020, והשיפוע נותר יציב יחסית לאורך כל תקופת המדידה – דבר המרמז שהמגמה אינה תוצאה של תקופת הקורונה והסגרים שנלוו לה ועלייה בסטרוס אצל ההורים.

הערה: הקווים האנוכיים מייצגים רווח בר-סמך של 95%.
מקור: עקיבא ואחרים, מכון KI ומרכז טאוב | נתונים: משרד הבריאות

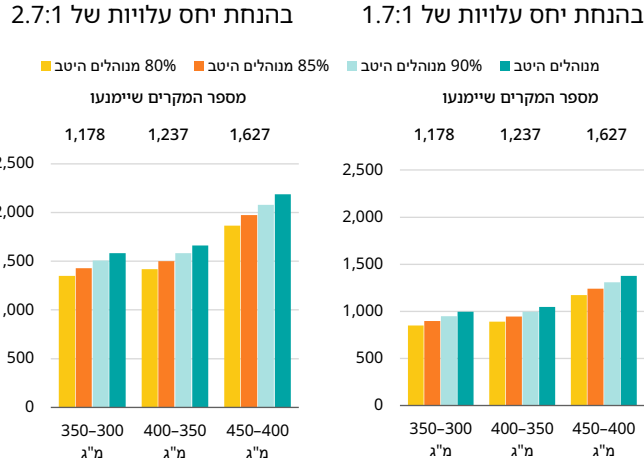

סביבה ובריאות

התרשימים בחלק זה עוסקים בשלושה נושאים. תחילה נתמקד בתופעת לזואי מצערת של תשתית ההתפלה המרשימה של ישראל – הוצאת מינרלים חיוניים, ובפרט מגנזיום, מהמים. לאחר מכן נעסוק במשבר הפסולת בישראל, מתוך התמקדות בגז החממה מתאן הנפלט ממטמנות פסולת ומהבערה בלתי חוקית של פסולת. ולבסוף נעסוק בכריתת עצים, שכן נוכחות עצים – הן בתוך שטחים עירוניים והן מחוץ להם – חיונית למאבק בשינויי אקלים ולהפחתת ההשלכות הבריאותיות של עליית הטמפרטורות.

הוספת מגנזיום למים מותפלים עשויה לחסוך למערכת הבריאות מיליוני שקלים בשנה

החיסכון בהוצאות הישירות עקב הגדלה של צריכת המגנזיום ב-50 מ"ג ליום
לפי רמות ההיארעות של 2019, במיליוני ש"ח

רקע: עשרות שנים סבלה ישראל ממצוקת מים וכדי להתגבר עליה עברה המדינה להתפלה רחבת היקף. מדובר בהישג טכנולוגי מרשים, אבל להתפלה יש גם השלכות רפואיות לא רצויות, הנובעות מהוצאת המינרלים מהמים. כיום קלציום הוא המינרל היחיד המוחזר למי ההתפלה, שכן מים נטולי מינרלים לחלוטין אינם ראויים לשתיה. הוספת מגנזיום למים המותפלים כרוכה בעלויות נוספות.

בתרשים: התרשים מציג את החיסכון הכספי הצפוי מהפחתה בהיארעות סוכרת מסוג 2 בעקבות הוספת מגנזיום למים מותפלים. אפשר לראות שהחיסכון הצפוי עולה ככל שצריכת המגנזיום עולה, ככל שיחס העלויות הרפואיות הישירות של חולי סוכרת לעומת אלו שאינם חולים בסוכרת עולה וככל שהמחלה מנוהלת בצורה טובה יותר. לפי ההערכות, החיסכון המצטבר למערכת הבריאות הישראלית צפוי לעמוד על 850 מיליון ש"ח לכל הפחות לאורך תוחלת החיים של כל עוקבה (cohort).

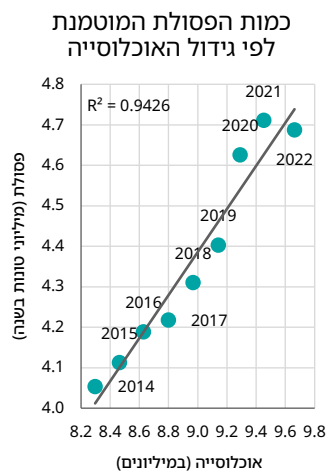
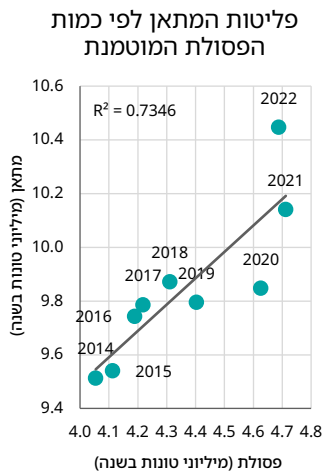
מעבר לתרשים: מחסור במגנזיום קיים בכל קבוצות הגיל בישראל. מבוגרים מעל גיל 65 צורכים רק כ-40% מהכמות היומית המומלצת. נוסף על הפחתת שיעורי הסוכרת, העלאת רמות המגנזיום צפויה להניב תועלות בריאותיות נוספות, ובהן ירידה בהיארעות שבץ מוחי.

הערה: יחס העלויות הרפואיות בין חולי סוכרת ובין מי שאינם חולי סוכרת.

מקור: שדה, גרוטו, דוידוביץ' ווינרב, מרכז טאוב | נתונים: Weinreb et al., 2009; Leal et al., 2023; IHME, 2023; Zhao et al., 2020

שיעורי ההטמנה הגבוהים מובילים לגידול בפליטות המתאן

כמות הפסולת המוטמנת, גידול האוכלוסייה ופליטות מתאן 2014-2022

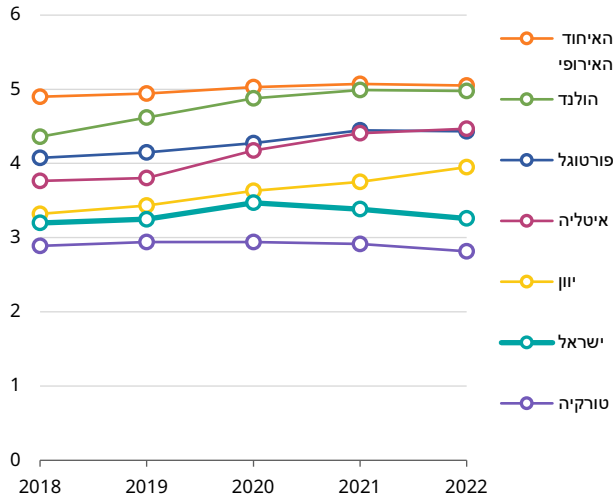
רקע: אחת ההשלכות החמורות ביותר של הטמנת פסולת – אם חוקית ואם בלתי חוקית – היא פליטת מתאן. מתאן (CH_4) הוא גז חממה בעל פוטנציאל חימום גבוה במיוחד והוא גורם מרכזי להתחממות הגלובלית. לפי ההערכות, בשנת 2020 המתאן באטמוספירה היה אחראי לכ-20% מהעלייה בטמפרטורות בעולם. מלבד תרומתו להתחממות כדור הארץ הוא תורם גם להיווצרות שכבה של אוזון טרופוספרי (סמוך לפני הקרקע), שהוא מזהם אוויר מסוכן שפוגע קשות במערכת הנשימה.

בתרשימים: בישראל עיקר פליטות המתאן נובעות מהעלייה בהיקף הפסולת העירונית המועברת למטמנות ולמתקני טיהור שפכים. ישנה עלייה כמעט ליניארית בפליטות המתאן בישראל עם הגידול בהיקפי ההטמנה (תרשים שמאלי) – תהליך שנובע במידה רבה מגידול האוכלוסייה (תרשים ימני).

מעבר לתרשימים: לנוכח הכישלון המתמשך בהתמודדות עם משבר הפסולת המוצקה והעלייה המתמשכת בכמויות הפסולת, העלייה המתמשכת בפליטות המתאן בישראל אינה מפתיעה. מעניין לציין שפליטות הפחמן הדו-חמצני אינן במגמת עלייה.

ישראל מדורגת נמוך במדד היישום של מדיניות סביבה

מדד EPS ליישום מדיניות סביבתית
השוואה בין-לאומית

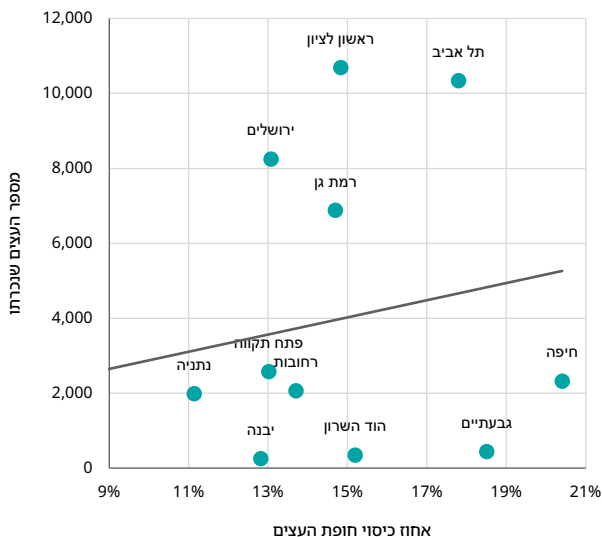
רקע: עמידה ביעדי ישראל להפחתת פליטות גזי חממה מחייבת בין היתר מעבר מואץ לאנרגיה סולרית על חשבון ייצור אנרגיה מפחם ומגז, צמצום של ייצור הפסולת, הקמת מתקנים למיחזור, להפרדת פסולת ולקומפוסטציה, וסבסוד ייצור חשמל מביו-גז. דוח מעקב של המשרד להגנת הסביבה מצביע על עיכובים ביישום חלק ניכר מאמצעי המדיניות.

בתרשים: העיכוב ביישום המדיניות בא לידי ביטוי בציון הנמוך של ישראל במדד EPS, הבוחן את מידת היישום של מדיניות סביבתית ומתמקד בהפחתת פליטות ובהיערכות לשינוי האקלים. המדד נע בסולם של 0-6, כאשר "0" מציינ היעדר מדיניות או מדיניות מקילה ו-"6" מציינ מדיניות מחמירה ואפקטיבית. בהשוואה למדינות אחרות באגן הים התיכון, ישראל מדורגת בתחתית, לפני טורקיה בלבד. ראוי לציין כי מדינות שקיבלו ציונים גבוהים יותר במדד EPS מדגימות ביצועים סביבתיים טובים יותר בפועל.

הערה: מדינות השוואה הן בעלות אקלים דומה לזה של ישראל.
מקור: מאיה שדה ואור סימן טוב, מרכז טאוב | נתונים: OECD

בשנים 2021-2023 נכרתו כמעט רבע מיליון עצים

ממוצע כריתה שנתי של עצים לצורכי בנייה ותשתיות
לפי אחוז כיסוי חופת העצים, 2023-2021

רקע: לפי דוח עדכני של ה-OECD, ישראל היא מן המדינות המובילות באובדן שטחים פתוחים לטובת פיתוח. הגידול המהיר באוכלוסייה מחייב הקמת מבני מגורים והרחבת תשתיות, אבל בניגוד להצהרות רשמיות על מתן עדיפות להתחדשות עירונית הגישה התכנונית הרווחת מעדיפה שכונות דלילות ומבודדות על פני קרקעות שטרם פותחו.

בתרשים: מגמות אלו באות לידי ביטוי בהיתרים לכריתת עצים. בשנים 2021-2023 הונפקו היתרים לכריתה של כ-242,000 עצים. הערים המובילות בכריתת עצים הן ראשון לציון (10,695), תל אביב (10,346) וירושלים (8,253). ערים אלו הן גם הערים שכרתו את מספר העצים הגבוה ביותר ביחס למצאי העצים בשטחן. בחלק מהערים יש הבדלים רבים בין השנים והללו משקפים ככל הנראה את קצב הביצוע של מיזמי בנייה חדשים.

מעבר לתרשים: כיום ידוע שעצים בוגרים הם תשתית חיונית – בדומה לאספקת מים וחשמל, כבישים ומדרכות. יש להם תרומה למערכות אקולוגיות בריאות, לנוחות תרמית בסביבה העירונית ולבריאות הפיזית והנפשית של התושבים.

הערה: ערים שיש להן פקיד יערות עירוני.
מקור: מאיה שדה ואור סימן טוב, מרכז טאוב | נתונים: משרד החקלאות

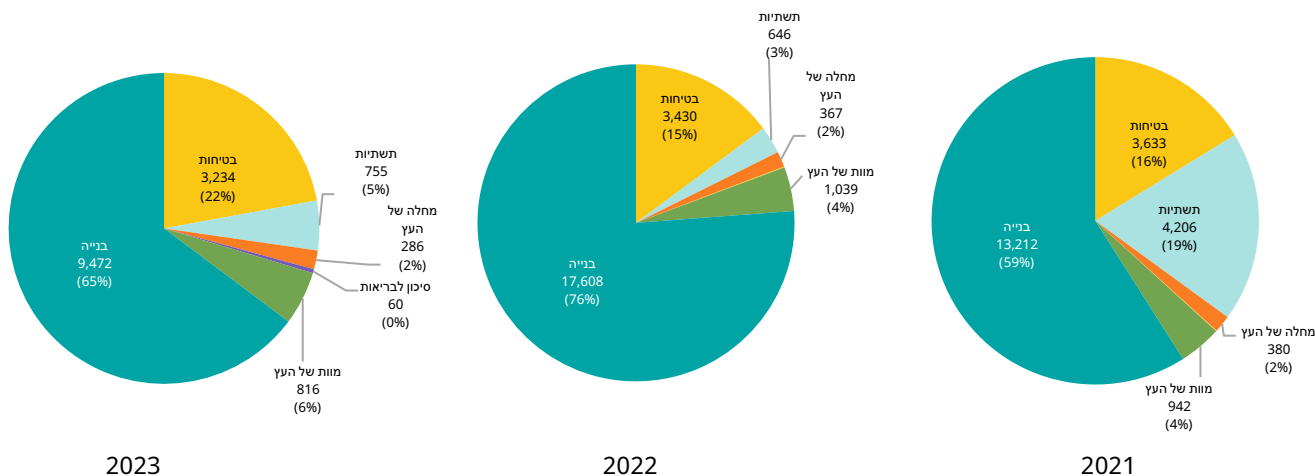
רוב העצים בישראל נכרתים לצורכי בנייה ותשתיות

רקע: כריתת עצים בוגרים בישראל מחייבת היתר (למעט חריגים מסוימים כגון מינים פולשים או לצרכים חקלאיים). ב-16 הערים הגדולות ניתנים ההיתרים על ידי פקידי היערות העירוניים וביתר חלקי הארץ על ידי פקידי היערות המחוזיים של משרד החקלאות וביטחון המזון. כשהעץ הוא סכנה בטיחותית (למשל בשל קרבה לקווי חשמל) או מפגע בריאותי (למשל גורם אלרגיות חמורות), לא ניתן לערער על החלטת פקיד היערות.

בתרשים: מרבית הכריתות מבוצעות בשל בנייה של מגורים ותשתיות, אך שיעור הכריתות מסיבות בטיחות עולה ובשנת 2023 הגיע עד כמעט 25% מכלל האישורים. כיוון שלא ניתן לערער על כריתה מסיבות בטיחות אפשר שעלייה זו מצדיקה בחינה מחודשת של התקנות והנהלים.

מעבר לתרשים: מתוך כ-242,000 עצים שנכרתו בשנים 2021–2023, כ-180,000 (75%) נכרתו באישור שישה פקידי יערות אזוריים, והיתר (25%) באישור 16 פקידי היערות העירוניים.

כריתת עצים לפי סיבה

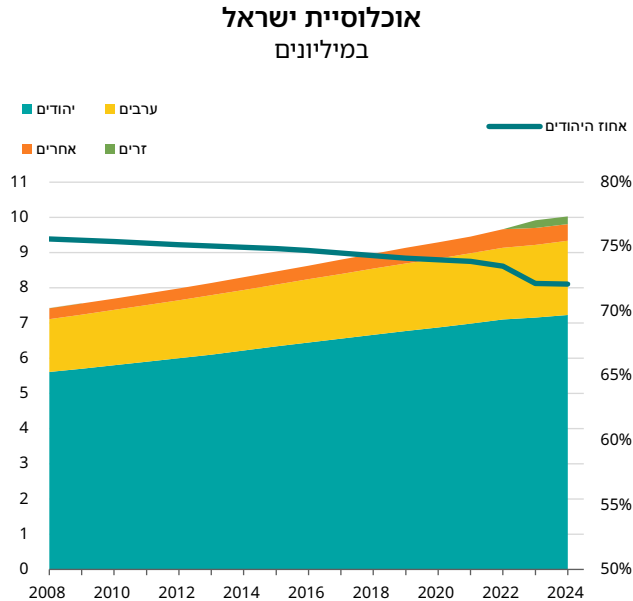
הערה: ללא חקלאות וכריתות קק"ל.
 מקור: מאיה שדה ואור סימן טוב, מרכז טאוב | נתונים: משרד החקלאות

דמוגרפיה

המלחמה המתמשכת שינתה את התנהגות הדמוגרפיה בישראל. הירידה המתונה בפרייון בקרב נשים יהודיות בשנים 2018-2023 הסתיימה ב-2024; הירידה בפרייון של נשים מוסלמיות נמשכת; ויש סימנים מוקדמים לעלייה בשיעורי ההגירה מישראל. גורמים אלו תרמו לירידה בשיעור הצמיחה של האוכלוסייה ובשנת 2024 הוא עמד על 1.1% בלבד. זהו שיעור הצמיחה השנתי הנמוך ביותר שנרשם בישראל, אבל הוא עדיין גבוה בהשוואה בין-לאומית.

אוכלוסיית ישראל חצתה את רף ה-10 מיליון

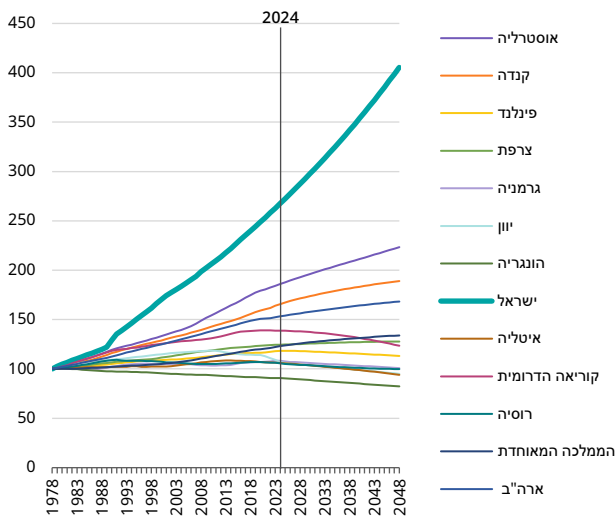

בתרשים: בספטמבר 2024 חצתה האוכלוסייה התקנית בישראל – כלומר האוכלוסייה המתגוררת רשמית בתחומי הקו הירוק וביישובים הישראליים ביהודה ושומרון – את רף ה-10 מיליון. כ-9.81 מיליון הם אזרחים, מהם 2.1 מיליון ערבים ו-480,000 המוגדרים "אחרים". בישראל שוהים גם יותר מ-200,000 עובדים זרים וסטודנטים זרים, שהלמ"ס החלה לסווגם בנפרד רק משנת 2023.

מעבר לתרשים: הגידול באוכלוסייה שאינה יהודית (על פי ההלכה) ואינה ערבית הוא כיום הגורם העיקרי לירידה בשיעור היהודים באוכלוסיית ישראל. כמעט כל ה"אחרים" משתייכים למה שחוקרים מסוימים מכנים "יהודים מבחינה סוציולוגית" – הם חיים בשכונות יהודיות ומקיימים אורח חיים ישראלי לגמרי, מגן הילדים ועד הגיוס לצה"ל וההשתלבות בשוק העבודה.

כמו בעשורים הקודמים, גם בעתיד קצב גידול האוכלוסייה הצפוי של ישראל יהיה גבוה מאוד

תחזית אוכלוסייה במדינות נבחרות

רקע: אף ששיעור גידול האוכלוסייה בישראל בשנת 2024 היה נמוך במיוחד יחסית לשנים קודמות, קצב הגידול הצפוי עדיין גבוה מאוד בהשוואה בין-לאומית.

כדי להמחיש עד כמה ישראל חורגת מן הדפוסים הרגילים המאפיינים מדינות בעלות הכנסה גבוהה, בחרנו כמה מדינות עשירות החברות ב-OECD והשווינו את גודל האוכלוסייה שלהן בשנים 1978-2048. התחזיות לשנים 2024-2048 מבוססות על תחזיות האוכלוסייה של ענף הדמוגרפיה באו"ם.

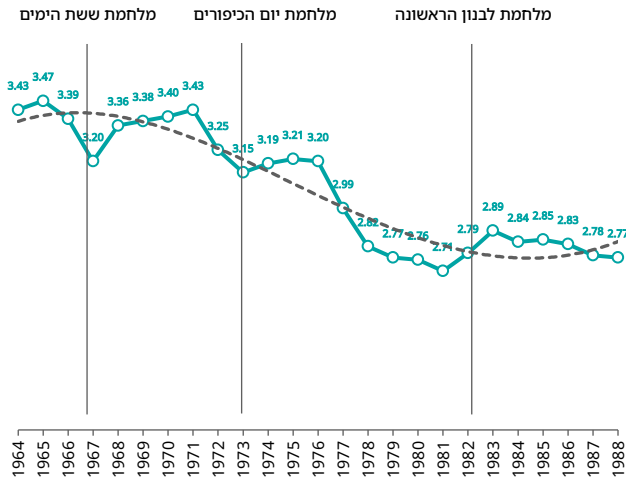
בתרשים: בשנת 2048 צפויה אוכלוסיית ישראל להיות גדולה פי ארבעה ויותר מאשר בשנת 1978. אפילו באוסטרליה, מדינה עם גידול אוכלוסייה גבוה יחסית, גודל האוכלוסייה צפוי להיות פי 2.2 בלבד מזה שב-1978. במדינות רבות באירופה ובמזרח אסיה האוכלוסייה אמנם גדלה ב-50 השנים האחרונות, אך כעת, בעקבות הירידות בשיעורי הפריון היא מתחילה להצטמצם, וגם להזדקן בקצב מהיר יותר מזה שבישראל.

מעבר לתרשים: שיעורי הגידול הגבוהים של ישראל מדגישים את המגבלות הייחודיות שעימן מתמודדים קובעי המדיניות בישראל, אך האפשרויות שעוקבות הצעירים הגדולות פותחות בפניהם רבות מאלה שעומדות לרשות עמיתיהם במדינות אחרות.

מקור: אלכס ינרוב, מרכז טאוב | נתונים: עבור ישראל - תחזיות האוכלוסייה של הלמ"ס; עבור שאר המדינות - תחזיות האוכלוסייה של האו"ם

לאחר מלחמות קודמות היו בישראל עליות בשיעורי הלידות

שיעור הפריון הכולל בקרב נשים יהודיות בישראל

רקע: לאחר מלחמות יש לעיתים קרובות עלייה ממושכת או מוגבלת ("בייבי בום" או "בייבי באמפ") בקצב הילודה. לתופעה זו שני גורמים עיקריים. האחד הוא עלייה ברצון של אנשים להביא ילדים לעולם; והשני הוא סיום פרק הזמן שבו בני הזוג נפרדים זה מזה, ועקב כך הגברת תדירות יחסי המין והסיכוי להתעבר. בהיעדר נתונים ייעודיים, לא קל לזהות מהו הגורם המרכזי לריבוי לידות לאחר מלחמות.

בתרשים: לאחר מלחמת ששת הימים ב-1967 ולאחר מלחמת יום הכיפורים ב-1973 הייתה בישראל עלייה במספר הלידות. שיעור הפריון באותן שנים דווקא ירד לעומת השנים שקדמו להן, אך בשלוש השנים שלאחר כל אחת מהמלחמות נרשמה עלייה בשיעור הפריון.

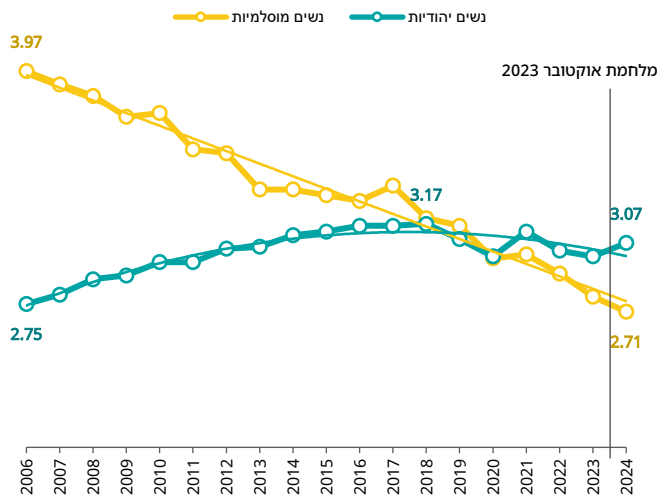
מעבר לתרשים: ההשפעות של מלחמת לבנון הראשונה על שיעורי הפריון היו מורכבות יותר, בין השאר משום ששיעור הפריון כבר היה במגמת עלייה עם פרוץ המלחמה ומשום שמלחמה זו הייתה ממושכת בהרבה.

הערה: שיעור הפריון הכולל מודד את מספר הילדים שתלד אישה במהלך חייה בהינתן רמות הפריון העכשוויות.

מקור: אלכס וינרב, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

השפעת מלחמת 7 באוקטובר על שיעורי הפרייון

שיעור הפרייון הכולל

רקע: לפני המלחמה הייתה ירידה בפרייון בכל קבוצות האוכלוסייה ובכל רמות הדתיות.

בתרשים: בקרב האוכלוסייה המוסלמית ניכרת ירידה עקבית ומהירה בשיעורי הפרייון מאז תחילת שנות האלפיים, ומגמה זו לא השתנתה בשנת 2024 על אף המלחמה.

בקרוב האוכלוסייה היהודית, לעומת זאת, ניכרים סימנים להשפעה פרו-נטליסטית של המלחמה. בשנים 2011-2018 התייצב שיעור הפרייון בקרב נשים יהודיות על יותר מ-3.1 ילדים לאישה, בשנים 2020-2023 (למעט בשנת הקורונה החריגה, 2021) הוא ירד לסביבות 3.0, ובשנת 2024 הוא חזר ועלה ל-3.07 בערך. אף שמדובר בעלייה מתונה, אפשר להעריך שהיא גבוהה בכ-0.1 ילדים מהמגמה הצפויה ללא השפעת המלחמה.

מעבר לתרשים: טרם פורסמו נתונים שיאפשרו לקבוע אם מגמה זו משקפת את כלל האוכלוסייה היהודית או שמא היא נובעת משינוי בשיעורי הפרייון של מגזר או מגזרים מסוימים בלבד.

הערה: שיעור הפרייון הכולל מודד את מספר הילדים שתלד אישה במהלך חייה בהינתן רמות הפרייון העכשויות.

מקור: אלכס וינרב, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

מאז אוגוסט 2024 עלו שיעורי הפריון בכל האוכלוסיות, ובייחוד בקרב היהודים

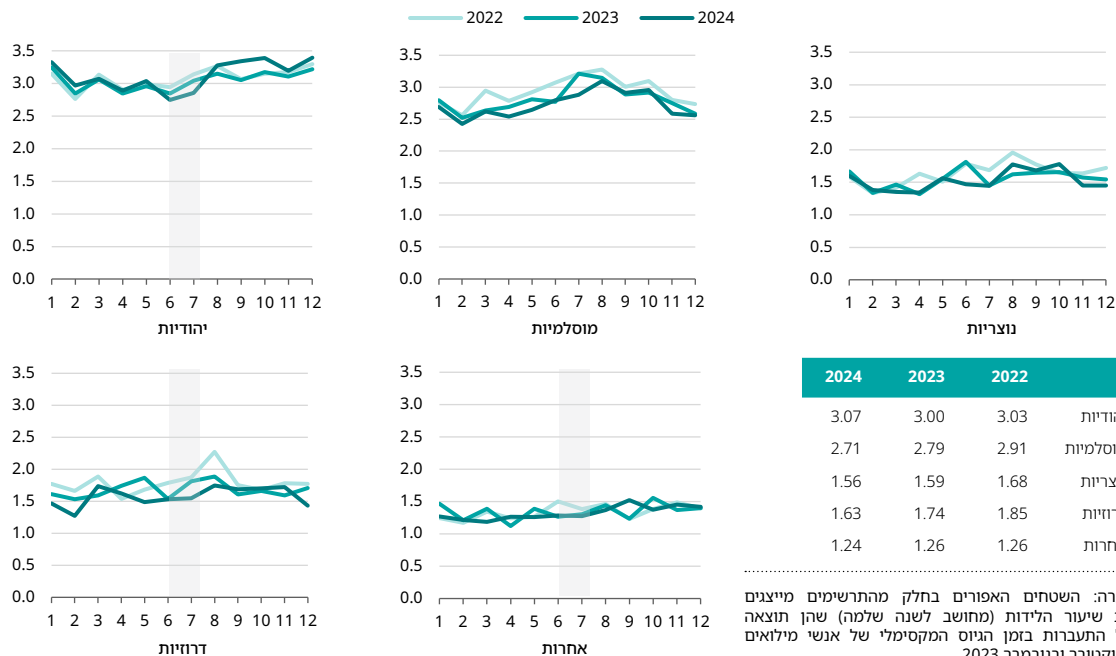
בתרשים: בינואר ובפברואר 2024 היה שיעור הפריון בקרב נשים יהודיות גבוה מעט משיעורו בשנים 2022 ו-2023. ממרץ עד מאי שיעורו נותר דומה, אך ביוני וביוולי ירד במידה ניכרת – תוצאה צפויה בהתחשב בכך שמי שנולדו בחודשים אלו נהרו בערך בזמן גיוסי המילואים הנרחבים של אוקטובר ונובמבר 2023. לעומת זאת בשנת 2024, מאוגוסט ועד סוף השנה – ובייחוד בספטמבר ובאוקטובר – היה שיעור הפריון של נשים יהודיות גבוה בהרבה משיעוריו בשנים הקודמות.

בקרב הנשים הדרוזיות, וגם בקרב ה"אחרות", לא ירד שיעור הפריון ביוני-יולי, אף שגם גברים מקבוצות אלו שירתו במילואים. עם זאת, בקרב נשים דרוזיות היו שיעורי הפריון במחצית השנייה של 2024 זהים לאלו שב-2022–2023, שלא כמו שיעורי הפריון במחצית הראשונה של השנה. זה מהווה רמז לעלייה קלה. סימנים לעלייה דומה נראו גם בקרב נשים נוצריות.

באוכלוסייה המוסלמית היו שיעורי הפריון במחצית השנייה של 2024 דומים לאלה של 2023, מה שמצביע על כך שהירידה השנתית הכללית שתוארה בעמוד הקודם נבעה בעיקר מחודשים ינואר-יולי.

מעבר לתרשים: הפריון בשנת 2025 ישקף בעיקר הריגות שנוצרו במהלך 2024. כשהיו בידינו נתונים אלו נבין טוב יותר את ההשפעות ארוכות הטווח של המלחמה על שיעורי הפריון בישראל.

שיעורי פרייון כוללים לפי דת, 2022-2024

הערה: השטחים האפורים בחלק מהתרשימים מייצגים את שיעור הלידות (מחושב לשנה שלמה) שהן תוצאה של התעבורת בזמן הגיוס המקסימלי של אנשי מילואים באוקטובר ונובמבר 2023.

מקור: אלכס וירב, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס

שינוי בדפוסי הנסיעות של הישראלים בשנת 2024

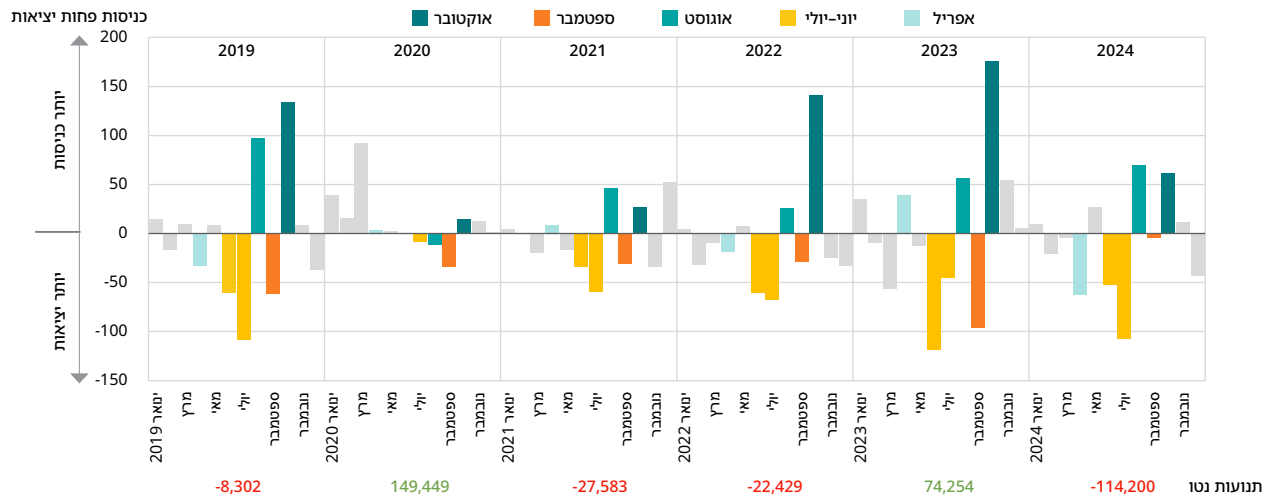
בתרשים: לתנועות של ישראלים מהארץ ואליה יש דפוסים עונתיים ברורים. ביוני-יולי מספר היציאות גבוה ממספר הכניסות, אך מספר זה מתאזן עם חזרת הנופשים באוגוסט; מספר היציאות בסביבות פסח (מרץ-אפריל) וחגי תשרי (ספטמבר) אף הוא גבוה ממספר הכניסות, אך הוא מתאזן במאי ובאוקטובר.

שני דברים בולטים בשנת 2024: ראשית, ביוני-יולי עמד מספר היציאות נטו של ישראלים על 250,000 - הרבה יותר מאי פעם; השיא הקודם היה 180,000 בשנת 2018.

שנית, מספר הכניסות נטו באוגוסט ובאוקטובר היה נמוך בהרבה משנים קודמות (שלא בתקופת הקורונה), והסתכם ב-131,000 בלבד.

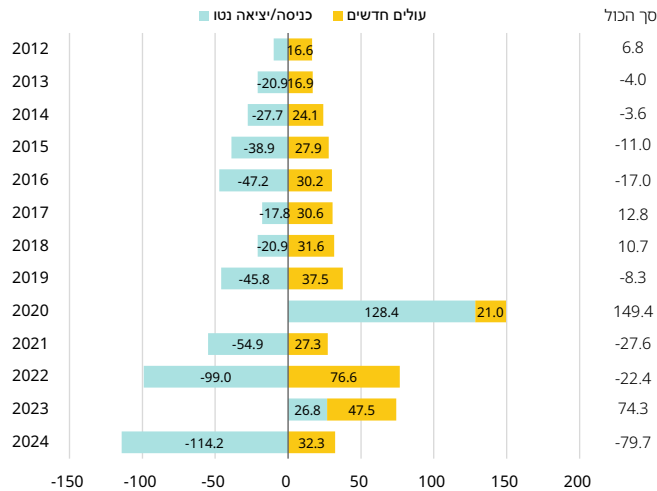
מעבר לתרשים: היציאות המרובות ביוני-יולי מתיישבות עם משפחות שעוזבות את הארץ בתקופת חופשת הקיץ של בתי הספר. בשנה הבאה נדע טוב יותר כמה מהן נשארו בחו"ל.

תנועות נטו של אזרחים ישראלים אל המדינה וממנה לפי חודש, 2024-2019

ישראלים רבים יותר עוזבים את ישראל אך איננו יודעים מי הם

כניסות ויציאות נטו של ישראלים ועולים חדשים
באלפים

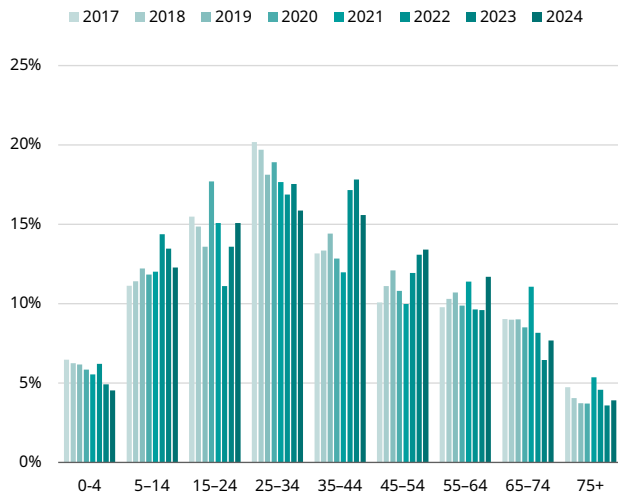

בתרשים: בשנת 2024 הייתה בישראל עלייה ניכרת במספר היציאות נטו (מספר היציאות פחות מספר הכניסות), בהשוואה לשנים קודמות. בשלב זה עדיין לא ברור אם עלייה זו משקפת אחד או יותר מהגורמים האלה:

- (א) ישראלים שהתגוררו דרך קבע בחו"ל שבו לישראל באוקטובר-נובמבר 2023, אך לא נשארו בה;
 - (ב) חלק מהעולים שהגיעו לישראל ממדינות במלחמה (בעיקר רוסיה ואוקראינה) בחרו לעזוב;
 - (ג) צעירים ישראלים שדחו נסיעות ממושכות (כגון טיול אחרי צבא) בשל הקורונה או המלחמה נסעו כעת;
 - (ד) והאפשרות המדויגה ביותר - ישראלים ותיקים בחרו לעשות "רילוקיישן", כלומר לעבור לחיות מחוץ לישראל.
- לפי שעה מספר העולים לישראל בשנת 2024 חזר לרמות של 2016-2019 - יותר מ-30,000 עולים בשנה.

עלייה בגיל הממוצע של העולים שמגיעים לישראל

גיל העולים בזמן העלייה

רקע: שיעורי ההגירה מגיעים לשיאם בגילים שבין תחילת שנות העשרים לתחילת שנות השלושים. בתקופה שבין 2017 ל-2020 נתון זה היה נכון גם לעלייה.

בתרשים: בשנים האחרונות חלה עלייה בשיעור העולים בשיא גיל העבודה: מספר העולים בני 35-44 זהה כעת למספר בני 25-34; ומספר בני 45-54 דומה למספר בני 5-14 או 15-24 - קבוצות גיל שכוללות לרוב את ילדיהם. גם שיעור העולים מתחת לגיל 5 נמצא בירידה.

מעבר לתרשים: השינויים האלה משקפים את הירידה בפריון ואת ההזדקנות בקהילות היהודיות בעולם. השינויים משפיעים גם על שוק העבודה והדיור בישראל, שכן נראה שלעולים החדשים יש כישורים מקצועיים מבוססים יותר והון כלכלי רב יותר לעומת עולים שבאו בגלי עלייה קודמים.

דירקטוריון

יושבת ראש: אל"מ (במיל') מירי איזין

ג'ון דויסון (סגן יו"ר בתחום התקציבים), מייקל פ' לוסטיג (סגן יו"ר בתחום תכנון ופיתוח משאבים), דניס קרלטון (סגן יו"ר בתחום ממשל תאגידי ומינהלה), הלן אבלס, ג'ים אנג'ל, פני בלומנשטיין, ג'וזף גיטלר, אלן גיל, ענת גפני, אלן מ' הלר, אריאל זואנג, מייקל סאקסון, אנני סנדלר, מרתה פרידמן, דייוויד קולמן

אספה כללית

יושב ראש: ג'ים אנג'ל

הלן אבלס, מירי איזין, פני בלומנשטיין, אמיר הלוי, אלן מ' הלר, אריאל זואנג, סטיבן טאוב, סטיבן ליברמן, מייקל סאקסון, מארק סיססקי, אנני סנדלר, צבי פיין, סטנלי רבין

מועצה בין-לאומית מיעצת

דייוויד אוטור (MIT), סטיוארט אייזנשטט (קובינגטון ובורלינג), האן אנצינגר (אוניברסיטת ארסמוס), הנרי ג'יי ארון (ברוקינגס), מריו י' בלכר (פורו פאייס), אדוארד גלייזר (אוניברסיטת הרוורד), אדם גמראן (קרן ויליאם ט' גרנט), פיטר ס' הלר (ויליאמס קולג'), אריק הניושק (אוניברסיטת סטנפורד), ג'יימס ג'יי הקמן (אוניברסיטת שיקגו), ברטון א' וייסברוד (אוניברסיטת נורת'ווסטרן), רוברט לייטן (ברוקינגס), אהרן צ'חנובר (הטכניון)

סגל המרכז

נשיא: אבי וייס | מנכ"ל: ניר קידר | סמנכ"לית שותפויות אסטרטגיות: מיכל בן דב | מנהלת כספים, הון אנושי ושיווק: מירה גולן |

מנהל המחקר וראש תחום הדמוגרפיה: אלכס וינרב

אורי אוברמן (עוזר מחקר), חדוה אלמכיאס (מנהלת תחום כספים, תפעול ודיגיטל), גיל אפשטיין (חוקר ראשי), רחל ארזי (חוקרת אורחת), חיים בלייך (חוקר), כרמל בלנק (חוקרת בכירה), נחום בלס (חוקר ראשי וראש תוכנית מדיניות החינוך), שביט בן-פורת (חוקרת), בנימין בנטל (חוקר ראשי וראש תוכנית מדיניות הכלכלה), דודו ברזני (אחראי תחזוקה), אופיר גונן (עוזרת מחקר ורכזת תחום דאטה), ג'וני גל (חוקר ראשי וראש תוכנית מדיניות הרווחה), מיכאל דבאי (חוקר), נדב דוידוביץ' (חוקר ראשי וראש תוכנית מדיניות הבריאות), דני ויינשטיין (רכזת שותפויות אסטרטגיות), עדי טרביה (עוזר מחקר), יעל יבין (חוקרת), נתן לב (חוקר אורח), חן לוי (מנהלת שיווק וסושיאל), חן משיח (דוברת), יעל נבון (חוקרת בכירה), שרית סילברמן (חוקרת בכירה), אור סימן טוב (חוקר), דינה פרידמן (סגנית מנהלת שותפויות אסטרטגיות), איילת קמאי (מנהלת הפרסומים), נגה רוזין (רכזת פרויקטים, תפעול, הון אנושי ושיווק), אלה רוזנקוביץ' (רכזת קשרי ממשל ומעקב אימפקט), לביב שאמי (חוקר בכיר), יוסי שביט (חוקר ראשי וראש יחמת מרכז טאוב לחקר ההתפתחות ואי השוויון בגיל הרך), מאיה שדה (חוקרת בכירה וראשת היוזמה למחקר ומדיניות סביבה ובריאות), דנה שי (חוקרת), קיריל שרברמן (חוקר), לורה שרייבר (רכזת פרסומים בכירה)

מנהלים לשעבר: ישראל כ"ץ ז"ל, יעקב קופ ז"ל, דן בן-דוד, סוזי פת בנבנישתי

חברי תוכניות המדיניות

בריאות

נדב דוידוביץ' (יו"ר), אורי אבירם, אלכסנדר (אליק) אבירם, דורית אדלה, מאיר אורן, אשר אלחיאני, מירי אנדבלד, ליאון אפשטיין, ענת ארבל-שמיר, אורנה בלונדהיים, רן בליצר, רועי בן משה, גבי בן נון, שי בריל, יצחק ברלוביץ, עדי ברנדר, שלמה ברנון, בשארה בשארת, נחלה בשרה, יגאל גינת, רוני גמזו, איתמר גרוטו, דן גרינברג, טל דובב, קרן דופלט, יונתן הלוי, ערן הלפרן, מייקל הרטל, לאה ופנר, דן זלצר, סלמאן זרקא, מוחמד חטיב, דוד חייניץ, איתן חי-עם, אביעד טור-סיני, אורית יעקבסון, אבי ישראלי, שירה כסלו, מאיה לוונטר-רוברטס, ברוך לוי, שלמה מור-יוסף, יעקב מנצ'ל, עדי ניב-יגודה, ורדה סוסקולני, חיים סילבר, ברוך עובדיה, שני פאלוך שמעון, ערן פוליצר, גלית קאופמן, רחל קיי, אביגדור קפלן, סיגל רגב-רוזנברג, ברוך רוזן, יוחנן שטסמן, עמיר שמואלי, יהודית שמייאן

דמוגרפיה

אלכס וינרב (יו"ר), אברהם אבנשטיין, ברברה אוקון, יונתן אנסון, צבי אייזנבר, קארין אמית, אליהו בן-משה, אנסטסיה גורודזייסי, סרג'יו דלה-פרגולה, אחמד חליחל, יונה סכלקנס, עמיד סעאבנה, ארי פלטיאל, דב פרידלנדר, עוזי רבהו, ליאט רז

חינוך

נחום בלס (יו"ר), אלי איזנברג, כרמל בלנק, רמי בנבנישתי, שלמה בק, יגאל דוכן, יובל וורגן, נעם זוסמן, צבי ינאי, שלומי כהן, אריאל לוי, אורית לוי, זמירה מברך, דוד מעגן, פאדיה נאסר אבו אלהיג'א, יעל נבון, ריטה סבר, רמי סולימני, שלומית עמיחי, יריב פניגר, יצחק פרידמן, מאיר קראוס, יואל רפ, יוסי שביט, עדנה שמעוני, יולי תמיר, ערן תמיר

כלכלה

בנימין בנטל (יו"ר), ירום אריאב, דוד ברודט, גלעד ברנד, עדי ברנדר, ראובן גרונאו, בן-ציון זילברפרב, ג'ק חביב, שלמה יצחקי, דורון כהן, משה מנדלבאום, מישל סטרבצ'אנסקי, שמואל סלבין, אביה ספיבק, דן פלד, נעמי פלדמן, חיים שני, אסף שריד, איתן ששינסקי

רווחה

גינ'ני גל (יו"ר), מיכל אלמוג-בר, נרא אסעיד, אלן בורובסקי, אורלי בנימין, אבישי בניש, דניאל גוטליב, ישראל דורון, רוני הולר, ענת הרבסט-דבי, עידית וייס-גל, עמוס זהבי, אביעד טור-סיני, אורי ינאי, ניסים כהן, חנה כץ, ליהיא להט, דוד לוי-פאור, אבראהים מחאג'נה, מיקי מלול, רונן מנדלקרן, רוני סטריאר, ברוך עובדיה, צבי פיין, נדב פרץ-וייסודובסקי, יקותיאל צבע, מיכל קורא, ניצה (קלינר) קסיר, מיכל קרומר-נבו, תהילה רפאלי, טליה מיטל שוורץ-טיירי, שמוליק שיינטוך, סיגל שלח, עדנה שמעוני, יוסי תמיר, נועם תרשיש

שוק העבודה

גיל אפשטיין (יו"ר), עינב אהרוני יונס, חגי אטקס, דניאל גוטליב, רני דודאי, אביעד טור-סיני, יעקב לופו, גיא מונדלק, מיקי מלול, דליה נרקיס, עופר סטי, אריה סיון, משה סמיונוב, מרק פלדמן, ניצה (קלינר) קסיר, טלי רגב, דמיטרי רומנוב, סיגל שלח, יוסי תמיר

סביבה ובריאות

הגיל הרך

דמוגרפיה

חינוך

רווחה

בריאות

שוק העבודה

כלכלה

מרכז טאוב נוסד ב-1982 ביוזמתם של הרברט מי סינגר, הנרי טאוב וארגון הגיוינט האמריקאי. המרכז ממומן באמצעות קרן צמיתה שהוקמה על ידי קרן הנרי ומרלין טאוב, קרן הרברט ונל סינגר, ג'ין וג'ון קולמן, קרן משפחת קולקר-סקסון-הלוק, קרן משפחת מילטון אי' ורוזלין ז' וולף וארגון הגיוינט האמריקאי. המרכז מקבל גם תמיכה שנתית נדיבה מתורמים פרטיים, מקרנות ומפדרציות יהודיות.